

40 veje til bedre trivsel for børn i dagtilbud

– metoder fra praksis

40 veje til bedre trivsel for børn i dagtilbud – metoder fra praksis

40 veje til bedre trivsel
for børn i dagtilbud
– metoder fra praksis

Indhold

Forord	7
Indledning	9
<hr/>	
Forståelse af sig selv og andre	12
Bamse Buller	13
Børnecoaching	19
Dialogbogen	27
Den rare stol	33
Familiiegalleri	39
Internationale uger	43
Selvportrætter	47
<hr/>	
Børn hjælper børn	50
Førstehjælp i omsorg	51
Har du spurgt en kammerat først?	57
Legebænken	61
Makkerpar	65
Sig ja	69
Små og store venner	73
<hr/>	
Struktur på aktiviteter og leg	78
Aktivitetstavle i børnehaven	79
Aktivitetstavle i vuggestuen	83
De fire fællesskaber	87
Slåskultur	93
Tilrettelagt leg med børnemøder	99
<hr/>	
Systematik og overblik	104
Gode situationer – god adfærd	105
Kaoslinjen	113
Kognitiv sagsformulering	117
Praksisfortælling	123
Sorgkassen	129
Styr på relationerne	135
Venskaber	141
<hr/>	

De fysiske rammer 146

Indretning og læringsmiljø	147
Temakasser	153

Fokus på børnenes perspektiv 158

Børnemiljøtermometeret	159
Børnenes spor	163
Værdier i børnehøjde	167

Overgange 172

Børnehavebogen	173
Hjemmebesøg	177
Overgangsritual	183

Konflikthåndtering 188

Forumspil med hånddukker	189
Vennemappen	195

Sprog og sanser 200

Mormors gebis	201
Mundmotorikkuffert	205
Samtalekuffert	209
Sangskatten	215
Sansekuffert	219

Oversigtsskema 223

Forord

Forord

Det har været en meget stor fornøjelse for Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM, at arbejde med metodehåndbogen *40 veje til bedre trivsel for børn i dagtilbud – metoder fra praksis*. Ambitionen har været at få dagtilbuds eksempler på, hvad der er gode metoder til trivselsarbejdet og hvorfor. Trivsel og læring for det enkelte barn hænger uløseligt sammen med det fællesskab af børn og voksne, der er i dagtilbuddet. Derfor er det vigtigt at dele gode metoder, der kan få fællesskaberne, de fysiske rammer og andet, der fremmer trivselsarbejdet til at lykkes.

I april 2011 efterlyste DCUM gode metoder i kommuner og dagtilbud, og snart var der grundlag for at tage på turné til forskellige dagtilbud, spørge ind og blive klogere. I indsamlingsperioden er alle kommuner blevet kontaktet både på mail og telefon. Processen med at besøge dagtilbud og høre deres historier tog tid, og faktisk var vi først klar til at begynde med at skrive og redigere bogen færdig i slutningen af februar 2012. Samtidig var der stadig dagtilbud, som meldte sig på banen med nye metoder. Men alting har en ende, og fra slutningen af marts havde vi de 40 metoder, der er endt med at komme med i bogen.

Vi har i indsamlings-, skrive- og redigeringsprocessen lagt vægt på, at håndbogens metoder skal give inspiration og konkret vejledning ud fra, hvordan dagtilbud arbejder i praksis. Vi håber, at det er lykkedes, og at metoderne dermed fremstår som noget, man tør og har lyst til at gå i gang med. Og efter behov tilpasse, så arbejdet afstemmes med den hverdag, man nu engang står i rundt i landets meget forskellige dagtilbud.

Vi sender en stor tak til alle de praktikere, som har taget sig tid til at fortælle, hvordan de arbejder meningsfuldt og givende med børnenes trivsel. Praktikerne har delt deres gode erfaringer og fremgangsmåder med DCUM, og vi har redigeret erfaringerne ind i en form, så andre kan blive inspirerede, kaste sig over dem, og forhåbentlig opnå endnu højere trivsel blandt børnene i eget dagtilbud.

Det har været kendetegnende for processen, at der har været et rigtig godt samarbejde med de dagtilbud, som har budt ind med metoder. At det lige præcis er blevet 40 metoder, er helt tilfældigt og et resultat af, hvor mange dagtilbud som har meldt sig på banen med brugbare tiltag. Undervejs har vi måttet vælge nogle metoder fra, fx fordi de er faldet uden for bogens ramme.

Nogle metoder i bogen er helt enkle og meget nemme for dagtilbud at anvende – mens andre i højere grad er indgribende i hele dagtilbuddets kultur. Alle handler om at skabe den bedst mulige trivsel for børnene. Det er vores håb, at bogen vil inspirere dagtilbud til nye veje til at arbejde struktureret og vedvarende med børns trivsel. Samtidig vil den formodentlig få nogen til at lægge mærke til alt det gode, de gør i forvejen. Rigtig god fornøjelse!

Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM, juni 2012
Heidi Skipper, chefkonsulent & Trine Kjær, specialkonsulent

Indledning

Indledning

Metodehåndbogen henvender sig til dagplejere, medhjælpere, pædagoger og ledere i dagtilbud for børn fra 0-6 år. Pædagogstuderende, pædagogiske konsulenter og forældre vil forhåbentlig også kunne finde inspiration i bogen.

Formålet med bogen er:

- at samle og videreformidle metoder, der er forankret i praksis
- at inspirere dagtilbud med konkrete og anvendelige metoder til arbejdet med børns trivsel.

Metoderne i bogen er en lang række forskellig vinkler på og idéer til, hvordan dagtilbud kan arbejde med børns trivsel. Input til bogens metodebeskrivelser er leveret af dagplejere, pædagoger og ledere, der har arbejdsprocessen med børnenes trivsel helt inde under huden.

Hvorfor trivsel?

Børn i dagtilbud skal have det godt og føle sig godt tilpas i hverdagen. De har ret til et godt børnemiljø med trivsel, sundhed, udvikling og læring for alle. Trivsel er et kerneområde for DCUM's arbejde. Centret ser trivsel som fundamental for gode børnemiljøer.

Dagtilbud skal danne en tryk og motiverende ramme omkring børnenes hverdag, og medarbejdere arbejder uundgåeligt med trivsel. Men der er mange måder at gøre det på alt afhængig af den pædagogiske praksis og de børn, der går i dagtilbuddet. Og hvorfor ikke dele de metoder, som virker? Det er dét, denne håndbog går ud på.

Lidt om DCUM

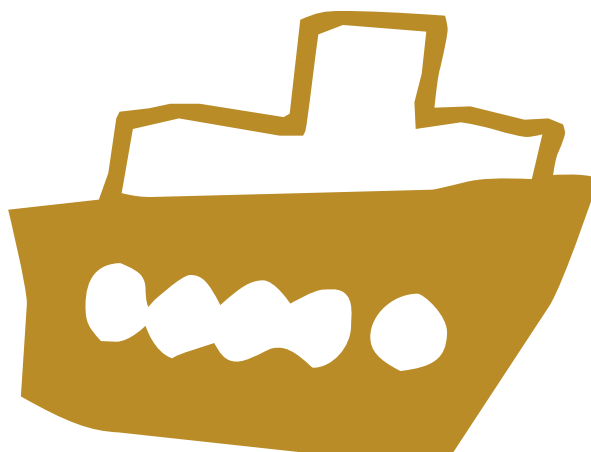
Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM, er et uafhængigt statsligt videnscenter, der skal medvirke til at sikre og udvikle et godt undervisningsmiljø på uddannelsessteder og et godt børnemiljø i dagtilbud. Centret blev oprettet i 2002 med henblik på primært at beskæftige sig med uddannelsesområdet, deraf navnet rettet mod denne målgruppe. Siden 2006 har DCUM dog også beskæftiget sig med børnemiljø, og på centrets hjemmeside www.dcum.dk kan dagtilbud finde værktøjer til arbejdet med børnemiljø samt inspirationsmaterialer, viden, love og regler. Der er fx inspiration til at koble børnemiljø og læreplaner. Så selvom vi hedder Dansk Center for Undervisningsmiljø – så er vi lige så meget et center for børnemiljø!

De forskellige metoder

I bogen er der metoder, der er helt enkle og ikke kræver den store forberedelse, men der er også metoder, som kræver enighed og mod i personalegruppen. Nogle metoder er gode til en indsats omkring det enkelte barn, andre involverer hele børnegruppen eller dagtilbuddet. Metoderne er gode til forskellige ting og kan kombineres på et utal af måder. Alt afhængig af dagtilbuddets værdier, ånd, personale, forældre og børn. Derfor vil et dagtilbud kunne finde inspiration og gavn i en metode, som et andet dagtilbud slet ikke kan se sig selv i. Og hensigten fra DCUM's side er da heller ikke, at alle dagtilbud skal arbejde efter samme skabelon. Derimod håber vi, at den vifte af metoder, der videreformidles på de følgende sider, vil inspirere jer til at arbejde med trivsel og de forskellige metoder på den måde, som giver bedst mening for jer.

For enkelhedens skyld er alle metoder til trods for deres forskellighed beskrevet efter samme skabelon, der blandt andet indeholder en kort præsentation af metoden og dens formål samt en gennemgang af fremgangsmåden. Metoderne er for overskuelighedens skyld placeret i afsnit efter indholdsmæssig sammenhæng, men da en metode nogle gange kan forskellige ting, skal man ikke tage denne opdeling alt for bogstaveligt. Har I brug for en samlet oversigt over metoderne, og hvilken aldersgruppe de henvender sig til, så finder I den bagerst i bogen.

Afslutningsvist skal det pointeres, at denne håndbog ikke har haft til ambition at give en komplet oversigt over alle relevante og virkningsfulde metoder på området. DCUM har efterlyst ildsjæle med positive erfaringer fra deres daglige praksis. Erfaringer som de – og vi – vurderer, at andre kan få glæde og gavn af. Vi håber, at rigtig mange, både børn og voksne, får glæde af metoderne i håndbogen.

Forståelse
af sig selv
og andre

Bamse Buller

Skrevet med input fra pædagogerne Lone Kelly og Jane Andersen,
Kildemosen, afd. Kilden i Kolding Kommune

BAGGRUND

Kort om metoden

Med *Bamse Buller* kan man øge de 2-3-årige børns opmærksomhed på det fællesskab, de er en del af i dagplejen eller vuggestuen og på det at være en god ven. Gennem metoden øver børnene sig i at skiftes, dele og vente på tur. De får et godt kendskab til hinanden både som enkeltpersoner og som gruppe. Metoden retter sig mod de 2-3-årige børn, men yngre børn vil også kunne drage nytte af den.

Pædagogiske overvejelser

Gennem metoden lærer børnene om samhørighed, anerkendelse og fællesskab. Mange børn under 3 år er mere optagede af, hvad de leger med, end hvem de leger med. Alligevel er det en god idé at starte tidligt med at skabe grobund for venskaber og trygge fællesskaber. Når man støtter børnene i at hjælpe hinanden, dele med hinanden og lege godt sammen, styrker man børnenes fællesskabsfølelse og klæder dem på i forhold til fremtidige venskabsrelationer.

Bamse Buller er inspireret af Fri for Mobberi's fire værdier: tolerance, respekt, omsorg og mod.

Hele familien sang Bamse Buller-sangen og kiggede i bøgerne i kufferten. Caroline viste fotoalbummet frem – hun kunne huske navnene på alle børnene, det, synes jeg, er helt vildt flot!

Carolines mor

Formål

Bamse Buller er med til at lære barnet:

- at være en del en gruppe/et fællesskab
- at dele med andre og vente på tur
- at være hjælpsom og omsorgsfuld
- at glædes på egne og andres vegne
- at skabe sammenhæng mellem hjem og dagtilbud.

Hvad er konteksten?

Bamse Buller er tænkt som et miniprojektforløb, der gentages 2-3 gange i løbet af et år. Hvert forløb varer, indtil alle børn i børnegruppen har haft besøg hjemme af Bamse Buller. Er der fx 12 børn i en vuggestuegruppe, så strækker forløbet sig over 12 dage. Bamse Buller sendes videre fra et barn til det næste i forbindelse med en daglig samling. Forinden skal der sættes tid af til forberedelse. Første gang tager forberedelsen lidt tid, men meget kan genbruges efterfølgende.

Konkrete elementer

Brev til forældrene: Inden forløbet starter, får børnene et brev med hjem, der informerer om, at børnegruppen i den kommende tid gennemfører et projekt – Bamse Buller – der handler om fællesskab og venskab. I brevet bliver forældrene bedt om at bidrage til forløbet ved at beskrive Bamse Bullers besøg i hjemmet i den medfølgende rejsebog.

Bamse Buller: En stor bamse eller andet tøjdyr, der kan fungere som Bamse Buller.

Liste: Rækkefølgen for, hvornår det enkelte barn skal have Bamse Buller med hjem.

Rejsekuffert: Bamse Buller har brug for en rejsekuffert, som indeholder:

- Bamse Bullers rejsebog: En A5-notesbog, som forældre og børn skriver og tegner i, når Bamse Buller har været på besøg i hjemmet.
- Bamse Bullers vennebog: En fotobog, der indeholder billeder af fx indgangen til dagtilbuddet, børnenes stue og forskellige legesteder ude og inde. Desuden skal der være billeder af alle børn og voksne, som er tilknyttet børnegruppen. Ved hvert billede står navnet på barnet eller den voksne, samt navnene på personens nærmeste familiemedlemmer.
- Bamse Bullers venskabssang eller skriv selv en særlig venskabssang.

Bamse Bullers vennesang

Melodi: Mester Jakob

Bamse Buller, Bamse Buller

Kom og leg, kom og leg

Jeg vil gerne danse, jeg vil gerne danse

Dans med mig, dans med mig

Bamse Buller, Bamse Buller

Pas nu på, pas nu på

Slog du dig på maven, slog du dig på maven

Plaster på, plaster på

Bamse Buller, Bamse Buller
 Er du træt, er du træt
 Nu skal vi to sove, nu skal vi to sove
 Kys – godnat, kys – godnat

- Børnebøger om venskab og følelser fx *Alle mine venner!* af Richard Scarry og *Peter Plys og hans venner* og andre bøger med billeder med lidt og konkret tekst.
- Vendespil med billeder fra dagligdagen af børnene i sociale situationer.

Fremgangsmåden – trin for trin

Hver dag i forløbet samles børnegruppen til samling én gang om dagen.

Første samling

Præsentation: Pædagogen præsenterer forløbet Bamse Buller og kufferten for børnene. Gennem hele forløbet drejer det sig for personalet om at være rollemodel og skabe en atmosfære, hvor alle børn er en del af fællesskabet, og hvor der er fokus på de værdier, personalet lægger i venskaber. Der bliver derfor talt om at være en god ven, at hjælpe, at vise omsorg og at være fælles om tingene. Personalet italesætter det fx ved at give eksempler: "Du er en god ven, når du hjælper Nicolai med hans sko", "Jeg kan se, at I to gerne vil lege, I er to gode venner". Det er en stor hjælp for de 2-3-årige, at emnet bliver konkretiseret.

Vennebogen: Pædagogen viser børnene vennebogen, og ved hjælp af billederne af dagtilbuddet snakker de om, hvordan alle er en del af et fællesskab, fordi de går i det samme dagtilbud og i den samme børnegruppe. Pædagogen lægger vægt på, at Bamse Buller er alle børnenes ven og viser, at alle børnene er i Bamse Bullers vennebog. Pædagogen viser hvert enkelt barns billede og siger navnene på barnet og barnets familiemedlemmer højt. Børnene gentager navnene efter pædagogen.

Bamse Buller på besøg: Pædagogen fortæller, at Bamse Buller i den kommende tid skal på besøg hos alle børnene og viser børnene Bamse Bullers rejsebog. Pædagogen forklarer, at børnene sammen med deres forældre skal skrive om, hvad de har lavet, når Bamse Buller har været på besøg hos dem.

Vennesangen: Pædagogen introducerer Bamse Bullers vennesang og de tilhørende fagter. Herefter synger pædagogen og børnene sangen igen – gerne flere gange.

Bøger om venskab: Pædagogen læser op fra børnebøgerne og snakker med børnene om venskab, følelser og fællesskab.

Vendespillet: Vendespillet kan bruges af både personale og forældre til at snakke med især de ældste børn i børnegruppen om, hvad der sker på billederne, og hvad det siger om venskab og det at være sammen i et fællesskab.

Overdragelse af Bamse Buller: Første dag afsluttes med, at det barn, der skal have Bamse Buller med hjem, stiller Bamse Buller ud i sin garderobe, hvor han skal sidde og vente, indtil barnet bliver hentet. Når barnet og Bamse Buller bliver hentet, sikrer pædagogen, at forældrene bliver mindet om at skrive om besøget hos familien i Bamse Bullers rejsebog.

Følgende samlinger

Oplæsning: Pædagogen indleder samlingen med at læse op fra Bamse Bullers rejsebog og snakker efterfølgende med børnene om, hvordan Bamse Bullers besøg har været – hvad han har oplevet, og hvad der har været det bedste ved at have ham på besøg? Pædagogen snakker med børnene om venskab og følelser, dels med afsæt i det, Bamse Buller har oplevet på sit besøg, og dels med afsæt i oplæsning fra børnebøgerne. Når pædagogen fortæller om venskaber, kan Bamse Buller inddrages som eksempel.

Vennebogen: Pædagogen gennemgår vennebogen igen. Med tiden, når børnene kender forløbet, kan pædagogen på skift lade børnene sige navnet på det barn, som bliver vist på billedet samt navnene på barnets familiemedlemmer.

Vennesangen: Alle synger og laver fagterne til Bamse Bullers vennesang.

Overdragelse: Til slut overdrager det barn, som har haft besøg af Bamse Buller, bamsen og hans kuffert, til den kammerat, som er den næste på listen til at få besøg. Dette gentages de efterfølgende dage, indtil alle børn har haft besøg af Bamse Buller.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene får fornemmelse af, hvad det vil sige at være del af et fællesskab, og hvad de kan gøre for at være en god ven i fællesskabet.
- Børnene lærer at dele, vente på tur, hjælpe hinanden og hente hjælp, når et barn er ked af det. Metoden er med til at skabe begyndende venskaber og gode legerelationer børnene imellem.
- Gentagelse af forløbet sikrer, at børnene husker det, de har lært.
- Pædagogerne bliver bevidste om at være gode rollemodeller for børnene og i det daglige vise tydelig anerkendelse i de situationer, hvor det lykkes børnene at hjælpe, dele og lege sammen.
- Bamse Bullers besøg hos børnene styrker forældresamarbejdet og skaber tydelig sammenhæng mellem hjem og dagtilbud.
- Metoden er meget konkret og enkel at gennemføre, og forløbet kan tænkes ind i eksisterende samlinger.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det kræver tid at starte Bamse Buller op. Der skal findes billeder, og de skal sættes i fotoalbummet. Men når disse ting er klaret, så er det kun billederne i vennebogen, som skal skiftes ud, når nye børn kommer til, eller børn forlader gruppen.
- Det er nødvendigt, at metoden bliver brugt 2-3 gange årligt. På denne måde forankres værdierne hos såvel børn som voksne. Det anbefales, at personalet evaluerer hvert enkelt forløb og det enkelte barns udbytte af forløbet. Det giver indblik i forløbets betydning for det enkelte barns læring og trivsel.
- Det kan være en udfordring at inddrage og engagere forældrene i forløbet, men en grundig forklaring af formålet med forløbet samt barnets læringsmæssige udbytte af det kan gøre underværker.

Børnecoaching

Beskrevet med input fra pædagog Ann Just Thodberg og pædagogisk leder Marietta Rosenvinge, Børnehaven Stjernen, Aalborg Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Børnecoaching sætter fokus på det, børn kan. Metoden lærer børn at mærke efter, hvad de har lyst til, og herefter at træffe de valg, som de har behov for, eller synes er bedst. Eksempelvis kan voksen og barn sammen tænke igennem, hvad der kan gøre en situation god i stedet for svær. Herefter hjælper den voksne barnet med at handle ud fra dets ønsker. Gennem børnecoaching lærer børnene at tage ansvar for egne handlinger og får styrket deres selvværd. Metoden er god til børn i alderen 3-6 år.

Vi ved godt, om vi mærker ja eller nej. Børnecoaching handler om, at børnene skal lytte til sig selv og tænke: Hvad har jeg lyst til? De skal mærke deres maver først og anerkende den følelse, de har der, og når dét kommer ud af munden på dem, så bliver vi glade. Så er noget lykkedes.

Marietta Rosenvinge, pædagogisk leder

Pædagogiske overvejelser

Børnecoaching handler om relationen mellem pædagog og barn. Fokus er særligt rettet mod, hvad pædagogen kan gøre for at støtte barnets sociale trivsel. Børnecoaching sætter spot på, at børn skal opleve verden, så de lærer at forstå sig selv og forholde sig positivt til de udfordringer, som de bliver stillet over for i livet. De skal lære at mestre eget liv, mærke sig selv og stå ved sig selv. Hermed styrkes børnenes selvværd og selvrespekt.

Børnecoaching handler grundlæggende om, at børn skal lære at blive indrestyrede. Et indrestyret barn kan mærke sig selv og sine egne behov, hvorimod et ydrestyret barn overlader ansvaret for, hvad der er godt for ham eller hende, til andre. I takt med at børn bliver ældre, kan de efterhånden tage ansvaret for egne behov, blive mere og mere indrestyrede, og dermed påtage sig ansvaret for egen trivsel.

Metoden er inspireret af bogen: *Tro på dit barn: Forældreguide til robuste og livsglade børn* af Jørgen Svenstrup og Gitte Svanholm.

Formål

Børnecoaching har til formål at:

- øve børn i at sætte ord på deres intentioner
- øve børn i at mærke egne følelser og lyst
- styrke koncentrations- og fordybelsesevne samt vedholdenhed
- styrke børns evne til at konfliktnedtrappe
- styrke børns respekt for og anerkendelse af andres følelser, holdninger og intentioner.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Børnecoaching kræver, at alle i personalegruppen er involverede og vedholdende. Man skal med andre ord blive enige om, at det er en måde, man gerne vil arbejde på i dagtilbuddet. Metoden bruges konsekvent i alle sammenhænge – også i samtaler med forældre. Det handler grundlæggende om den måde, hvorpå børn og voksne dagligt omgås og interagerer med hinanden.

Børnecoaching tager afsæt i en spørgeteknik, hvor pædagogen spørger ind til barnets intention bag en handling for derigennem at skabe refleksion og bevidsthed omkring de valg, barnet træffer. Det er ved at fokusere på de intentioner og følelser, der bringer barnet frem til at foretage en bestemt handling, at barnet kan ændre på sine valg og dermed sin adfærd.

Vi er på jagt efter lige inden. Hvad er det, der sker lige inden, at barnet bliver gal, ked af det eller lignende? Der "fryser" vi, og så taler vi med barnet om, hvad det kan gøre i stedet for, når det mærker den følelse næste gang. Vi lader barnet komme på så mange muligheder som muligt. Det får barnet til at reflektere over forskellige løsningsforslag. Herefter får den voksne barnet til at ridse op, hvad det var, det kunne gøre. Til sidst spørger den voksne – næste gang, hvad vil du så gøre? Så giver barnet udtryk for den mulighed, der giver mening for det at gøre.

Marietta Rosenvinge, pædagogisk leder

Konkrete elementer i metoden

Den grundlæggende tanke: Barnet kan lære af det, det har gjort, det, barnet gør her og nu, og det, han eller hun vil gøre i den fremtid, der kommer. Det er i dialogen og relationen til andre, at barnet bliver klogere på egne intentioner og følelser i forhold til sig selv og sine omgivelser.

Et barns erfaringer danner baggrund for de overbevisninger, barnet har om, hvem det er, og hvordan det handler i livet. Man kan arbejde med de erfaringer, som børn har taget med sig, og som er blevet deres mestringsstrategier. Er barnets mestringsstrategier begrænsende, kan man arbejde med, at de bliver støttende i stedet.

Når der er overensstemmelse mellem det, du føler, og det, du giver udtryk for, får du erfaringer, som bygger på oplevelsen af den glæde, det medfører. Det gør, at du bygger din mestringsstrategi på glæden og positive erfaringer i stedet for at bygge din mestring på en negativ erfaring. Så tror man på sig selv og mærker selvværdet. Det tager barnet med næste gang, det står over for en udfordring.

Marietta Rosenvinge, pædagogisk leder

Børnecoaching tager afsæt i tre grundlæggende måder at skabe sammenhæng mellem intention, følelse og handling på:

- Støttende overbevisninger
- Reframing
- Reframing.

Støttende overbevisninger: Der er forskel på, hvornår et barn 'er' noget, og hvornår et barn 'kan' noget. Et syn på barnet som 'værende' noget er begrænsende, hvorimod et syn på barnet som 'kunnende' noget er støttende. Støttende overbevisninger øger barnets selvværd.

Støttende overbevisninger opstår på baggrund af de erfaringer og bemærkninger, som styrker barnets selvværd på en måde, så det opnår det, det vil, og agerer hensigtsmæssigt i forskellige livssituationer. Et eksempel på en støttende overbevisning er, når en voksen viser barnet tiltro til, at det kan klare en situation, som barnet er overbevist om, at det ikke kan klare. Støttende overbevisninger medfører, at barnet opbygger mestringsstrategier, der tager afsæt i en tro på egne evner i mødet med nye udfordringer.

Jeg oplevede fornylig, at et barn nede i garderoben ikke troede, han kunne tage sine regnbukser på. Han står og siger: Jeg kan ikke tage dem på, det kan jeg simpelthen ikke. Så siger jeg til ham: Hvad skal der til, for at du kunne tage dem på? Så pauser han et øjeblik og siger igen: at det kan han ikke. Så siger jeg: Hov, hvad var det, du tænkte på, lige inden du sagde, at det kan jeg ikke? Øh, sagde han så: at jeg godt kan. Vil det virke for dig, hvis du siger, du kan, eller vil det virke bedre for dig, hvis du siger, du ikke kan? Så kigger han på mig og siger: jamen så kan jeg godt. Okay, siger jeg, og spørger, hvilket ben der er hurtigst. Jamen det er det her, siger han så, og så tog han først højre ben i bukserne og så det andet, og så kigger han på mig og siger glad: Jeg kan jo! Og jeg anerkender ham og siger: det var da det, du kunne!

Ann Just Thodberg, pædagog

Overbevisninger kan også være begrænsende. Et eksempel på en begrænsende overbevisning er, når et barn får at vide, at det altid spilder eller er langsomt. Begrænsende overbevisninger betyder, at barnet opbygger mestringsstrategier, der tager afsæt i en mistro til egne evner i mødet med nye udfordringer.

Arbejdet med støttende og begrænsende overbevisninger underkender ikke, at et barn kan blive ked af det eller sur. Men det styrker barnets bevidsthed om, hvornår og hvorfor det bliver ked af det eller sur. Ved at fokusere på støttende overbevisninger over pædagogen barnet i at blive bevidst om, at det kan vælge en anden overbevisning eller en anden handlemulighed. Det skaber større indrestyring hos barnet og styrker barnets selvværd, da det lærer at mærke efter og hvile i sig selv.

Preframing: Preframing handler om at sætte en ramme for noget, før det sker. Barnet forbereder sig på, hvordan han eller hun vil have det, og hvordan det vil gribe tingene an for at få det sådan. Det styrker barnets forventning og tryghed at få overblik over, hvad der skal ske, før det sker.

Når pædagogen anvender preframing med et barn, forbereder pædagogen barnet på en fremtidig situation ved at trække på dets erfaringer og forestillinger. Pædagogen går helt ned i detaljen og lader barnet fortælle, hvilken følelse det gerne vil have, og hvordan det gerne vil opnå denne følelse. Når barnet har fortalt forløbet om, hvordan det gerne vil gennemføre en fremtidig situation, og hvilke følelser det gerne vil opleve, gentager barnet forløbet, indtil det bliver en sammenhængende fortælling. Pædagogen støtter barnet med spørgsmål undervejs, hvis det er nødvendigt. Preframing er også anvendelig i arbejdet med barnets empati over for andre. Hvad gør det ved andre, at du slår dem? Hvad kan du gøre i stedet for?

Preframe – den gode aflevering

Ane bliver ofte ked af det, når mor skal aflevere hende i børnehave. Personalet snakker med moren og foreslår, at hun laver en preframing med Ane, lige inden hun bliver puttet om aftenen. Pædagogen opfordrer moderen til at snakke med Ane om, hvad der skete her til morgen, da Ane skulle i børnehave. Moderen skal lade Ane fortælle sin historie om, hvordan en god aflevering er for hende. Om aftenen snakker mor med Ane.

Mor: Kan du huske, hvordan du havde det, da mor afleverede dig i børnehaven i morges?

Ane: Jeg blev ked af det.

Mor: Ja, du blev ked af det. Hvad kan vi gøre anderledes til i morgen, så du ikke bliver ked af det?

Ane: Så kunne jeg blive glad.

Mor: Du kunne blive glad. Hvad skal vi gøre for, at du er glad, når mor går i morgen?

Ane: Så kan jeg lege.

Mor: Så kan du lege, hvad vil du gerne lege med?

Ane: Jeg vil gerne lave puslespil?

Mor: Hvilket puslespil skal vi tage ned til dig?

Ane: Jeg vil gerne lave prinsessepuslespil.

Mor: Okay, du vil gerne lave prinsessepuslespil. Hvor vil du gerne sidde og lave puslespil?

Ane: Jeg vil gerne sidde ved bordet med de blå stole.

Mor: Vil du sige farvel til mor, når du sidder ved bordet og laver puslespil, eller vil

du vinke farvel ved døren og så gå hen og lave puslespil bagefter?

Ane: Jeg vil gerne vinke farvel ved døren.

Mor: Okay, så når du har sagt farvel til mor ved døren, hvad er det så, du gerne vil?

Ane: Så vil jeg gerne lave puslespil.

Mor: Hvad er det, vi skal gøre anderledes i morgen, når du skal i børnehave?

Ane genfortæller afleveringsepisoden, mens moderen støtter Anes fortælling, indtil den er flydende.

Reframing: Reframing handler om, at pædagogen hjælper barnet med at flytte fokus fra det, som det tror, det ikke kan, til det, som det kan. Barnet får mulighed for at se en situation fra en anden vinkel, italesætte sine intentioner og komme med alternative løsnings- og handlingsforslag.

Eksempler på situationer, hvor reframing kan tvinge barnet til at skifte perspektiv fra det begrænsende til det støttende:

- "Jeg kan ikke" → "Hvornår kan du?", "Hvad skal der til, for at du kan?"
- "Det kan jeg ikke huske" → "Hvad kan du huske?"
- "Nikolaj er altid dum" → "Hvornår er han sød?"

Reframing er især god i konfliktsituationer, fordi tilgangen sikrer, at alle parter kommer ud af konflikten som vindere.

Fremgangsmåden – trin for trin

I gang med børnecoaching: Det er nødvendigt, at personalet arbejder med metodens begreber og indstillinger og prøver at finde konkrete eksempler på, hvornår man kan bruge støttende overbevisninger, preframing og reframing. Efterhånden som man arbejder med metoden i praksis, kommer den mere og mere ind under huden.

Personalets rolle: Personalet guider børnene i at mærke sig selv ved at spørge ind til intention og følelse bag deres handlinger. De skal finde ud af, hvor ressourcerne er hos det enkelte barn og finde ind til, hvordan barnet bedst kommer ind i fællesskabet, samtidig med at det tror på og hviler i sig selv.

Vend en begrænsende overbevisning til en støttende overbevisning: Når et barn i dagligdagen giver udtryk for en begrænsende overbevisning, spørger personalet ind til baggrunden og får barnet til at reflektere over, hvad der skal til for, at der kan ske en positiv ændring. Efterhånden oplever barnet, at "sidst jeg troede, at jeg ikke kunne noget, der kunne jeg godt, så det kan jeg også nu". Den enkelte succes bliver til en generel succes, der kan overføres til andre udfordringer for barnet. Det udløser glæde, som igen giver energi og mod på livet, så barnet har det godt med sig selv og andre. Glæden gør, at barnet bygger sin mestringsstrategi på positive erfaringer i stedet for på negative erfaringer.

Reframing i konfliktsituation: I konfliktsituationer kan pædagogen reframe barnet ved at spørge ind til barnets intention bag handlingen. Hvad skete der, lige inden barnet slog, hvad

skete der, lige inden barnet blev ked af det eller hidsig, hvad skete der, lige inden Magnus tog bilen fra Filip? Når barnet har sat ord på, hvad der er sket lige inden, så "fryser" pædagogen situationen og spørger ind til, hvad barnet kunne gøre anderledes, når det mærker, at det bliver hidsigt eller ked af det. Pædagogen spørger barnet flere gange ved at gentage barnets svar og spørge, hvad det ellers kunne gøre? Denne spørgeteknik får barnet til at reflektere over forskellige løsningsforslag. Når barnet ikke kan komme på flere løsningsforslag, får pædagogen barnet til at ridse løsningsforslagene op. Er barnet meget frustreret, kan pædagogen sætte sig selv i spil ved at inddrage sig selv i løsningen ved at spørge: Er der noget, jeg eller en anden voksen kan gøre? Pædagogen runder reframingen af med at spørge: Næste gang du mærker, at du bliver hidsig, hvad vil du så gøre? Det gør det muligt for barnet at give udtryk for og få ejerskab over den handlemulighed, der giver mest mening for ham eller hende.

At træne støttende overbevisninger, preframing og reframing ved hjælp af valg:

Ved at præsentere børnene for forskellige aktiviteter og lade dem vælge, hvilken de vil deltage i, over børnene sig i at mærke efter, hvad de har lyst til. De skal stoppe op og mærke efter, inden de går i gang med noget. Personalet sætter rammerne for, hvad barnet kan vælge. Valg over barnet i at omsætte mestringsstrategi til mestring: Jeg gør det, jeg har valgt.

Personalets rolle:

- at motivere børnene til at fastholde og færdiggøre valg
- at følge op på valgene
- at være rollemodel ved selv at overholde aftaler og valg.

Hvis et barn aldrig vil med ud at lege eller aldrig har lyst til at tegne, så kan pædagogen reframe barnet og spørge ind til, hvad der skal til for, at barnet vil med ud at lege eller være med til at tegne.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene tager ansvar for sig selv, egne behov og handlinger.
- Barnet bliver nysgerrigt på de andre børns følelser og fortællinger, og det får styrket sin empati i takt med, at det bliver mere indrestyret. Det medfører, at der opstår færre konflikter i børnegruppen.
- Pædagogerne kommer i øjenhøjde med børnene, og der opstår en ligeværdig kontakt.
- Børnecoaching styrker samarbejdet i personalegruppen. Personalet skælder mindre ud, bliver klogere på sig selv samt egne intentioner og følelser.
- Metoden styrker forældresamarbejdet, idet personalet kan støtte forældrene i at løse konflikter med børnene eller få nogle ting til at gå lettere ved at indføre dem i tankerne bag børnecoaching.

- Børnenes lyst til samtale og fortælling øges, fordi pædagoger bliver nysgerrige på deres fortælling og på deres intention.

Børn opholder sig mange timer i dagtilbud, og dagtilbuddet har et kæmpe ansvar for, hvordan børnene går videre i livet. Vi er ikke en pasningsinstitution. Vi vil også børnene noget.

Marietta Rosenvinge, pædagogisk leder

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det tager tid at blive god til børnecoaching. Metoden kræver, at personalet personligt har mod til at gøre op med vaner og tør udfordre vante overbevisninger.
- De valg, som pædagogerne stiller børnene, skal være reelle. Det er derfor vigtigt at regulere valgmulighederne ud fra de ressourcer, der er i dagtilbuddet en given dag.
- Man skal fastholde fokus ved at tale om børnecoaching på møder og løbende gennem dagligdagen. Det sikrer en konstant refleksion og ansvar for at mærke efter på samme måde som børnene.
- Evaluer processen undervejs – Er I på den vej, I vil være på, eller har I gjort jer erfaringer, der siger, at den vej, I er på, ikke fører jer mod det mål, som I har besluttet?
- Det er en god idé at lave en mentorordning i personalegruppen, når nyt personale starter, og at afholde trivselssamtaler, hvor man øver sig i at bruge støttende overbevisninger, reframing og preframing. Man kan i begyndelsen afholde trivselssamtalerne hver 14. dag, senere ca. en gang om måneden. Samtalerne sikrer, at personalet får integreret metoden og får omsat tanker og intentioner til hensigtsmæssig handling.

Dialogbogen

Beskrevet med input fra afdelingsleder Malene Møller Knudsen og leder Anna-Kathrine E. Sørensen, Blangstedgård Børnehus, Odense Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Nogle gange har børn, forældre og personale forskellige billeder af, hvad barnets tid i dagtilbuddet går med. *Dialogbogen* er en metode, som dokumenterer barnets gøremål og positive egenskaber. Hermed bliver det meget konkret, hvad barnet foretager sig og er optaget af. Metoden har fokus på de gode, positive historier, aktiviteter, oplevelser og initiativer. Dialogbogen fungerer som en kommunikationsbog mellem barn, hjem og dagtilbud. Metoden er velegnet til børn i alderen 0-6 år.

Nogle gange sker der det i en børnegruppe, at der pludselig er et barn, hvor man tænker: Hov, hvad sker der lige her? Så er der måske nogle ting, vi har misset eller ikke set. Der kan også være nogle forældre, der kommer og siger, at mit barn bare er så ked af at komme herhen. Der tænker vi som personale, hvordan kan vi få det vendt? Vi har fundet ud af, at Dialogbog er et godt redskab til at få fokus på barnets positive initiativer og handlinger og til at give barnet en stemme over for forældrene i forhold til, hvad det oplever i dagligdagen.

Anna-Kathrine E. Sørensen, leder

Pædagogiske overvejelser

Dialogbog er en metode, der fokuserer positivt på barnets ressourcer. Den bygger videre på de positive initiativer, oplevelser og aktiviteter, som barnet udviser med henblik på at give barnet et positivt selv billede, som det kan bygge videre på. Metoden har også fokus på at give mennesker omkring barnet indsigt i, hvad barnet har at byde på. Barnet får en oplevelse af at blive set som den, han eller hun er.

Formål

Dialogbog er særlig anvendelig til at:

- styrke barnets selv billede via indsigt i egne positive sider og ressourcer
- styrke bestemte kompetencer, fx sprog, legerelationer, positiv adfærd og venskaber
- styrke forældres og personales billede af barnets ressourcer og positive egenskaber
- ændre barnets eller forældrenes dårlige oplevelse af dagtilbuddet
- ændre oplevelsen af, at barnet ikke deltager i aktiviteter, ture eller lignende.

Hvad er konteksten?

Dialogbog kan bruges i forskellige konkrete sammenhænge, og formålet kan derfor variere afhængig af den eller de problematikker, der rører sig omkring et barn. Personalet kan bruge en dialogbog til at hjælpe barn, forældre eller sig selv med at sætte fokus på barnets ressourcer og de positive ting ved barnets person, adfærd og handlinger for derigennem at støtte barnets trivsel og læring. Det er alfa og omega, at de fortællinger, som personale, forældre og barn skriver i bogen, har fokus på det positive og det, som virker og lykkes for og i forhold til barnet.

Dialogbogen kan være intens i en periode, hvor der skrives i den hver dag, eller den kan bruges en gang om ugen. Dialogbogen støtter personalet i at møde barnet der, hvor det er, både aldersmæssigt og udviklingsmæssigt.

Konkrete elementer i metoden

Personalet beskriver hver dag (eller i forhold til aftale) en positiv fortælling om barnet i en A5-notesbog. Bogen følger med barnet hjem, så forældrene kan læse og tilføje positive historier. Afhængig af barnets alder bidrager han eller hun til bogens indhold.

Fremgangsmåden – trin for trin

Jeres mål: Beskriv jeres mål med at igangsætte en dialogbog, så I løbende kan vurdere, om den virker efter hensigten.

Forældrene: Forældrene skal introduceres til idéen og hensigten med at lave en dialogbog. Og så skal de opfordres til at læse i bogen sammen med barnet, hver dag de har bogen med hjemme. Forældrene må gerne skrive med.

Små fortællinger: Personalet tilstræber at skrive fortællingerne sammen med barnet. Når pædagogen spørger barnet, hvilken positiv fortælling som skal i bogen den dag, får barnet fokus på egne positive oplevelser, handlinger og følelser. Der kan dog være undtagelser, hvor pædagogen skriver fortællingen selv. Pædagogen læser efterfølgende fortællingen højt for barnet, hvilket igen støtter barnets refleksion, selvopfattelse og forståelse for egen fortælling.

Fokus på sprog: Dialogbogen er velegnet til at give barnet en stemme i forhold til at vise forældrene, hvordan det trives i dagligdagen (særlig anvendelig i forhold til børn i 0-3-årsalderen). Den kan også være rigtig god til at sætte spot på barnets sprogudvikling. Her giver forældrenes fortællinger fra hjemmet stof til aktuel dialog med barnet, når det er i dagtilbuddet.

Inddragelse af andre børn: Hvis pædagogerne vurderer, at det er hensigtsmæssigt og givende, kan de vælge at synliggøre barnets ressourcer og udvikling over for de øvrige børn ved at læse højt fra barnets bog for børnegruppen. Det skal kun være, hvis barnet tillader og har lyst til det. Involvering af resten af børnegruppen kræver en dialog om, at børn har forskellige behov.

Billeder og tegninger: Når fortællingerne suppleres med billeder eller små tegninger, bliver det nemmere for alle parter at forstå, hvad der sker.

Vi har haft en mor i vuggestuen som følte, at hendes barn aldrig kom med til noget eller med på ture. Hun fik også plantet noget af det i barnet, da hun mente, at han var ked af at være her. Der gik vi ind og lavede en bog. Her skrev personalet hver dag, hvad han havde lavet. Det flyttede fokus for moderen, der pludselig kunne se, at han måske ikke kom med ud af huset, men at han lavede noget andet i stedet. Det var ikke nok, at vi fortalte hende det, men det, at det kom ned på papir, gjorde en stor forskel. Det tager selvfølgelig tid at skrive i bogen, men sat op imod alle de snakke og små diskussioner, vi har med forældrene inden, som ofte har taget meget tid i dagligdagen, så er det givet godt ud.

Anna-Kathrine E. Sørensen, leder

Evaluering og afrunding: Den ansvarlige pædagog følger op på barnets udvikling og brugen af bogen. Personalet vurderer løbende i samarbejde med forældrene om bogen skal fortsætte, stoppe eller holde pause. Denne vurdering foretages i forhold til de opstillede mål for at sætte bogen i værk. Årsager til, at bogen sættes i bero eller stopper, kan fx være at:

- barnet ikke længere viser interesse i bogen
- forældrene ikke bruger bogen
- bogen ikke opfylder det behov, der er i forhold til at løse en problematik omkring barnet.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Den positive opmærksomhed fra personale, kammerater og forældre har en selvforstærkende effekt, der får barnet til langsomt at ændre adfærd. De positive fortællinger har en selvforstærkende effekt, der får barnet til at gøre mere af det gode, ligesom personale og forældre bliver bedre til at anerkende og understøtte barnets ressourcer og positive initiativer.
- Dialogbogen er effektiv og kan i løbet af 14 dage eller en måned ændre et negativt billede af et barn til et positivt billede, afhængig af hvor meget problematikken fylder i forhold til barnets trivsel og læring.
- Personalet kan anvende fortællingerne i dialogbogen som input til faglige samtaler med forældrene omkring barnets trivsel i dagtilbuddet samt med andre samarbejdspartner, der eventuelt er inde omkring barnet.
- Dialogbogen er ofte en øjenåbner for forældrene i forhold til at få indsigt i barnets aktiviteter, trivsel og sociale liv i dagtilbuddet.

- Har barnet fået læst op og været med til at skrive i bogen, så har barnet også større mulighed for selv at fortælle forældrene, hvad det har lavet af positive ting den pågældende dag.

Jeg synes, at en pige, som vi har en dialogbog omkring, har lært at byde ind i legene på en anderledes måde, end hun tidligere har gjort. Før kunne hun godt være meget voldsom, fordi hun skulle skabe plads lynhurtigt. Med fokus på de gode historier i dialogbogen har hun fået nogle redskaber og har fundet ud af, at hun godt kan spørge på en god måde. Jeg tror ikke, at hun tidligere har haft tro nok på sig selv til at kunne tilbyde sig som den, hun er.

Malene Møller Knudsen, afdelingsleder

Forhold, man skal være opmærksom på

- Skal metoden fungere, er det grundlæggende, at dialogbogen tager afsæt i et positivt menneskesyn og forståelsen af, at det aldrig er barnet, der er et problem, men at problemet er centreret omkring en eller anden konflikt i forhold til barnet. Metoden har fokus på barnets handlinger og ikke på barnet som person.
- Det er vigtigt at være opmærksom på at skrive anekdoter i barnets perspektiv, så det ikke bliver et voksenperspektiv og bekymring, der dominerer synet på barnet.
- Nogle forældre er ikke gode læsere, så her kan billeder være en stor hjælp. Dog skal man være særlig opmærksom på, om metoden er velegnet og har effekt i sådanne tilfælde.

Den rare stol

Beskrevet med input fra pædagogisk leder Stine Andersen og pædagog Karina Ekman, Abels Hus, Greve Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Ved hjælp af *den rare stol* kan børn få øje på egne og andres styrker og ressourcer, da hvert barn modtager anerkendende udsagn fra de øvrige børn i gruppen. Det øger det enkelte barns selvværd, selvtillid, tilhørsforhold og trivsel i børnegruppen. Metoden er særlig anvendelig for 5-6-årige, der har behov for at skærpe deres personlige og sociale kompetencer inden skolestart.

Pædagogiske overvejelser

Metoden øver børnene i at udvise empati og tolerance, samtidig med at det enkelte barns selvforståelse, selvværd og selvtillid styrkes. Alle har brug for anerkendelse og for at udvikle sig og føle sig som en del af et fællesskab. Den rare stols positive fokus på børnenes styrker og ressourcer giver det enkelte barn større selvforståelse og selvværd. Børnegruppen opbygger tillid til hinanden og bliver opmærksomme på hinanden. Det er godt for fællesskabsfølelsen, trivslen og relationerne børnene imellem.

Formål

Den rare stol er med til at:

- styrke og udvikle børns selvtillid, selvbevidsthed og selvværd
- øve børn i at være i centrum og tage imod ros
- øve børn i at være lyttende og have respekt for den, som sidder i stolen
- styrke børn i at være anerkendende og sige gode ting til hinanden
- styrke børnegruppens fællesskabsfølelse og relationsdannelse.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Hvert barn i gruppen skal på skift i den rare stol, hvor de modtager ros og anerkendelse fra kammeraterne. Forløbet strækker sig over nogle uger, hvor den rare stol gennemføres en fast ugedag. Et barn er i stolen hver uge og forløbet varer, indtil alle børn i gruppen er igennem. Forløbet gentages 1-2 gange årligt.

Konkrete elementer i metoden

- En stol, der kan fungere som "den rare stol". Anvend gerne en høj stol og dekorér den med et tæppe eller lignende for at underbygge stolens status.
- Et rum, hvor aktiviteten kan gennemføres uforstyrret.

- Kuglepen og papir til at notere børnenes udsagn.
- A4-karton som skal blive til en personlig plakat med børnenes udsagn.
- Et foto af barnet til plakaten.
- Det er optimalt, hvis der er én voksen til at styre processen og spillereglerne og én voksen, der noterer børnenes udsagn og eventuelt fotograferer forløbet.

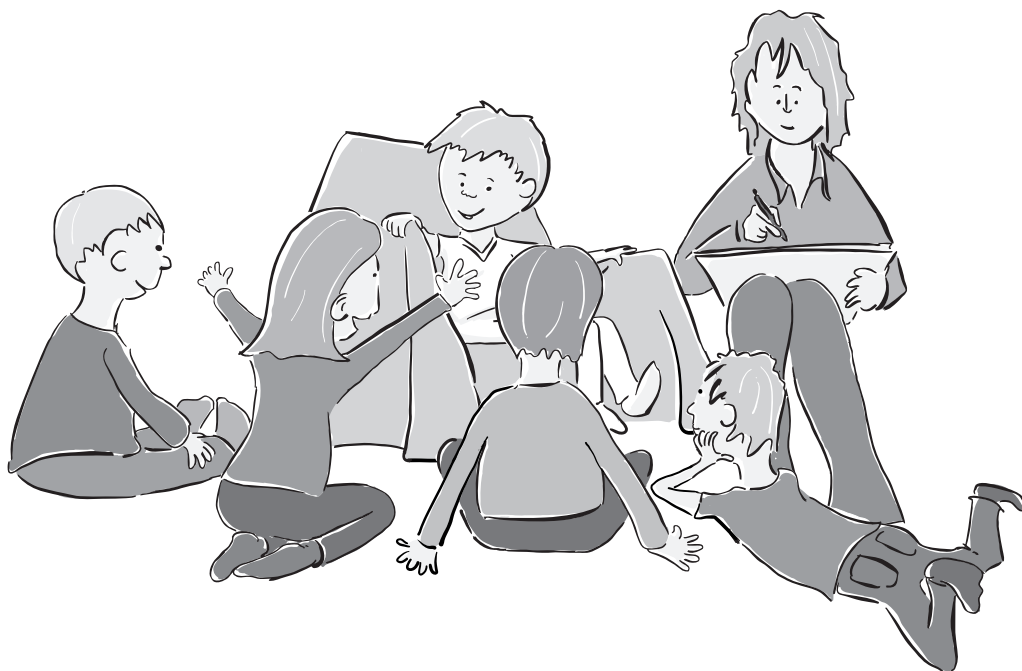
Fremgangsmåden – trin for trin

Introduktion til børnene: De voksne samler børnegruppen og som indgangsvinkel til at lære børnene betydningen af at være anerkendende og værdsættende over for hinanden, snakker de med børnene om, hvad positivt og negativt sprog gør ved én. Grundregel: Det er kun tilladt at sige positive ting til kammeraten i stolen.

Først en voksen i den rare stol: Det kan være grænseoverskridende for børnene første gang, forløbet gennemføres. Det kan derfor være en god idé, at det først er en voksen, som sidder i den rare stol. På den måde får børnene indblik i, hvordan forløbet foregår.

Første barn i stolen: Et barn sætter sig i den rare stol med de øvrige børn i børnegruppen siddende i en halvmåne foran sig. Børnene fortæller på skift positive ting om barnet, som sidder i den rare stol, fx at det er en god ven, og at det er god til at tegne. Barnet i stolen må ikke kommentere, men skal blot sidde og lytte og tage de positive ord til sig. En voksen noterer undervejs børnenes udsagn.

Voksenstøtte undervejs: Den voksne gør undervejs opmærksom på den gode stemning og støtter op om børnenes udsagn ved at spørge ind til, hvad et barn mener, når det siger det ene eller det andet. Det er en del af øvelsen, at børnene lærer at sige noget godt om en anden, selv om de ikke kender eller har leget så meget sammen med barnet. Den voksne anerkender børnenes mod til at sige noget, da det for nogle børn kan være svært at sige noget højt, mens mange lytter og kigger på en.

Hvad synes jeg selv: Når alle børn har sagt noget godt om barnet i stolen, skal han eller hun selv nævne tre ting, som han eller hun er god til.

Afrunding: Som afrunding på den rare stol spørger den voksne barnet i den rare stol, hvordan det har været at være i fokus, og hvordan de øvrige børn synes, det har været at sige gode ting. Den voksne tager et billede af barnet i den rare stol, hvorefter han eller hun trækker navnet på det barn, som skal i den rare stol den efterfølgende uge.

Plakat: Når den rare stol er gennemført, sætter barnet sig sammen med en voksen og laver en plakat af et stykke A4-karton. På den ene side limer barnet fotoet af sig selv i den rare stol. Rundt om fotoet skriver den voksne alle kammeraternes udsagn. På den anden side skriver den voksne de tre udsagn, som barnet fremhævede om sig selv. Under disse udsagn tegner barnet sig selv i færd med at udføre et af de nævnte udsagn. Til sidst hænger barnet plakaten op et synligt sted på barnets stue.

Forankring: I hverdagen støtter de voksne børnene i at få øje på hinandens og egne positive sider.

Vi har gode snakke med børnene om, hvad det egentlig er, at vi hver især har brug for, og hvordan vi er opmærksomme på hinanden og hinandens behov. Det er ikke kun, når vi laver den rare stol. Hvis vi ved, at der er et barn, som har svært ved at være opmærksom på, hvad de andre børn er gode til, så hjælper vi det fx ude på legepladsen ved at sige: "Kan du se, hvad hun leger derovre – tror du, at hun er god til det?"

Stine Andersen, pædagogisk leder

Forældrene: Det er en god ide at give forældre besked om, hvem der skal i den rare stol næste gang. På den måde kan de derhjemme dels støtte og forberede deres barn på at skulle i den rare stol, og dels støtte barnet i at komme på positive sider ved de andre børn.

Ovenstående forløb gentages de efterfølgende uger, indtil alle børn har været i den rare stol.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Det enkelte barn lærer at modtage ros og får indsigt i andres positive oplevelse af, hvem det er.
- I perioder, hvor det enkelte barns selvværd er lavt, kan den voksne henvise til de positive udsagn på plakaten. Plakaten forankrer i det hele taget de gode ting for den enkelte.
- Kammerater, voksne og forældre kan få øje på evner, som de ikke har lagt mærke til hos den enkelte før.

- Den voksne opnår viden om det enkelte barn. Dels om barnets oplevelse af sig selv, dels om de øvrige børns oplevelse af barnet. Det inddrager et børneperspektiv på det enkelte barns ressourcer og udvikling og giver input til forældresamtaler.
- Metoden kan bruges som et arbejdsredskab for de voksne til at løfte et barns selvværd og styrke relationsdannelse og positiv omgangstone i børnegruppen.

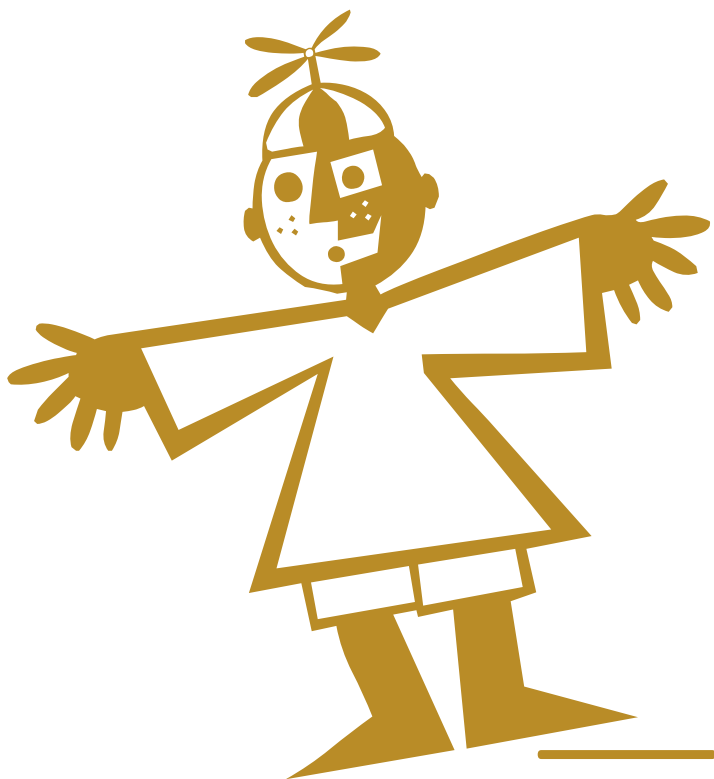

Vi anvender den rare stol som en forankret del af vores arbejde med at dokumentere det enkelte barns udvikling og trivsel. Vi bruger de informationer og observationer, der kommer frem via den rare stol, i den daglige dialog omkring børnene og til forældresamtaler. Dermed er den rare stol mere end en ugentlig aktivitet. Den rare stol fungerer som et meningsfuldt arbejdsredskab til at arbejde med børnenes læring og trivsel.

Karina Ekman, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Den voksne skal være nærværende og støtte børnene igennem forløbet og hjælpe børnene til ikke blot at gentage sidemandens positive udsagn. Jo bedre de voksne er til at forberede og snakke med børnene om at have øje for det gode i hinanden, jo mere nuancerede og handlingsorienterede bliver børnenes udsagn.
- Det er bedst, at kun 1-2 børn sidder i den rare stol pr. gang, da børnene ellers har tendens til at genbruge samme udsagn i takt med, at deres koncentration falder.
- Det anbefales, at forældre får at vide, når deres barn skal i den rare stol.
- Det anbefales, at plakaterne bliver hængende på stuen hele året, eller indtil forløbet gentages, herefter kan barnet lægge plakaten i sin "barnets mappe" eller få den med hjem.

Familiegalleri

Beskrevet med input fra pædagog Kirsten Holm, Børnehaven Bissensvej i Fredericia Kommune

BAGGRUND

Kort om metoden

Ved brug af *familiegalleri* kan børn i dagpleje og vuggestue blive mere trygge, udvikle deres selvforståelse og skabe relationer. Familiegalleri giver små børn et vedkommende emne at kommunikere om – deres familie og dem, de holder af. Det kan give anledning til samtaler med og på tværs af børnegruppen om, hvem hinanden er, hvilken familiemæssig baggrund børnene har, og hvad der betyder noget for det enkelte barn. Metoden er især målrettet børn i dagpleje og vuggestue, da familiegalleri er med til at skabe sammenhæng og tryghed især hos børn, der er i gang med at udvikle, men endnu ikke mestrer sproget. Men metoden kan sagtens målrettes børnehalebørn.

Pædagogiske overvejelser

For dagpleje- og vuggestuebørn er nære personer og ting meget betydningsfulde og med til at skabe trivsel og tryghed i deres liv. Med familiegalleri bliver disse personer og ting via billedkollager nærværende og konkrete i dagtilbuddet. Familiegalleriet kan hjælpe barnet til at forstå sig selv i omgivelserne og i relationerne til andre. Metoden kan være med til at skabe opmærksomhed omkring de andre børn i dagtilbuddet. Barnet kan finde tryghed i familiegalleriet, hvis det fx føler savn, og samtidig kan barnet bruge billederne til at dele glæden ved familien med voksne og andre børn.

Fantastisk at opleve, at der i puslesituationen, hvor jeg havde to drenge med på én gang, opstår en kontakt mellem de to drenge, der ikke tidligere har været så direkte. Efter situationen finder de to sammen foran hver deres kollage og peger på billederne og hinanden. Det var, som om det med ét gik op for dem, at de drenge, der fandtes på billederne jo også fandtes i virkeligheden. Så viser familiegalleriet, at det har værdi for selv ret små børn.

Kirsten Holm, pædagog.

Formål

Familiegalleriet er med til at:

- støtte børns overgang fra hjemmets rammer til dagtilbuddets rammer
- styrke børns forståelse af sig selv
- styrke børns omverdensforståelse og opmærksomhed på andre
- støtte børns sproglige og sociale udvikling.

Hvad er konteksten?

Første gang etableres familiegalleri for alle børn på stuen eller i gruppen. Herefter udvikles galleriet i takt med, at børn starter og stopper i dagtilbuddet. I dagligdagen vil børn selv opsøge galleriet, når de har brug for det eller lyst til det, men man kan også arbejde mere struktureret med det.

Konkrete elementer i metoden

- A4-karton
- Billedramme
- Foto af barnet og personer, dyr og ting, der har betydning for barnet.

Fremgangsmåden – trin for trin

Med hjælp fra forældrene: Når barnet starter i dagtilbuddet, får forældrene et stykke A4-karton med hjem samt en seddel om, hvad familiegalleriet går ud på, hvad de skal gøre og hvorfor. Forældrene skal lave en lille collage med billeder af de personer, dyr og/eller ting og begivenheder, der betyder noget for barnet. Mindst et af billederne skal være af barnet selv. Derudover kan det fx være billeder af mor, far, søskende, bedsteforældre, barnets kæledyr, yndlingsbamse og/eller en særlig begivenhed. Ved hvert billede skriver forældrene et par stikord om, hvem eller hvad der er på billedet.

Hænges op på tilgængeligt sted: Når forældrene har afleveret billedkollagen hænger personalet den op i familiegalleriet på barnets stue. Det er vigtigt, at galleriet hænger i børnehøjde et sted, hvor børnene har mulighed for se og røre det. Det kan eventuelt være i forbindelse med et stillehjørne.

Laves en gang for alle: Billederne bliver ikke skiftet ud i takt med, at barnet bliver ældre. Der kan tilføjes billeder, hvis en ny betydningsfuld person eller ting kommer ind i barnets liv. Men det er vigtigt, at de billeder, der er fra start, bliver hængende, da det er med til at styrke samtalerne om, hvem barnet er, og dokumenterer barnets egen fortælling og udvikling i løbet af dets tid i dagtilbuddet.

Struktureret brug: Med afsæt i familiegalleri kan personalet ved samlinger eller over madpakken tale med børnene om, hvem og hvad der betyder noget for det enkelte barn. Det skaber forståelse og indsigt både for barnet, de andre børn og de voksne. Børnene får blandt andet indsigt i, hvordan hinandens forældre og familie ser ud. Med tiden får de også en indsigt i deres egen udvikling, fordi de bliver ældre og ser anderledes ud end på billederne. Familiegalleriet kan også inddrages i temauger om familie og oprindelse.

Spontan brug: Når et barn af sig selv søger hen til galleriet og viser sin familie, kan personalet gribe invitationen som udgangspunkt for en snak. Spontan anvendelse kan også være, hvis barnet er træt, ked af det eller har brug for at komme hen og sidde lidt for sig selv. Så kan han eller hun sidde eller ligge ved familiegalleriet og finde ro i at kigge på sin familie og andre ting, der skaber tryghed og genkendelighed.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Fagligt bidrager metoden til en helhedsorienteret indsats over for det enkelte barn, idet personalet får indsigt i barnets liv uden for dagtilbuddet. Det er med til at skabe genkendelighed, når personalet fx møder bedsteforældrene eller søskende.
- Galleriet støtter børnene i at skabe sammenhæng mellem hjemmeliv og livet i dagtilbuddet. Det støtter deres selvforståelse i forhold til deres omgivelser.
- Familiegalleriet giver anledning til kommunikation – både verbalt og nonverbalt – børnene imellem samt barn og voksen imellem. Giver grundlag for samtaler omkring personer og hverdagsting, som har betydning for børnene. Forståelsen øges, fordi man har billederne at støtte sig til.
- Børnene får en fornemmelse af egen og kammeraters familiære baggrund. Måske giver galleriet grobund for kulturelle samtaler og læring om, hvordan mennesker kommer fra forskellige steder og har forskellige baggrunde.

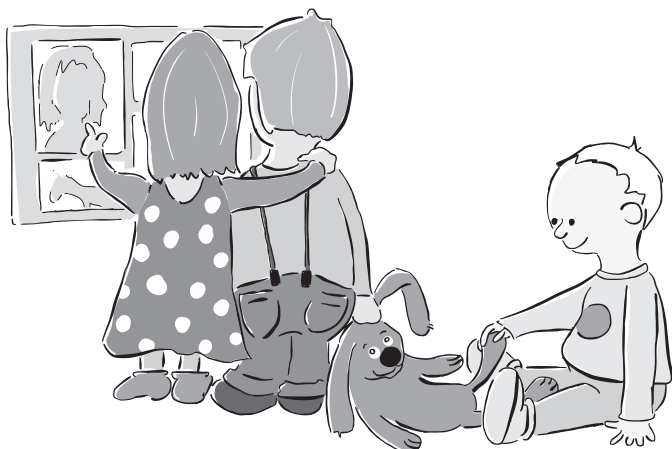

Fordelen ved familiegalleriet er, at det helt konkret er de samme billeder, vi ser på. Det er det samme, vi snakker om. Børnene oplever, at der er én, der forstår mig. Der er én, der kan se, at det er min familie – min mor og min far. Det er følelsesmæssigt en god og tryk oplevelse for barnet.

Kirsten Holm, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Skal det fungere, skal alle børn være repræsenteret i familiegalleriet. Hvis det er en udfordring at få forældrene til at lave kollagen, så vis de øvrige børns kollager frem og forklar, hvor vigtigt det er for et barn at være med og kunne vise sin familie til de andre i gruppen.

- Personalet skal huske at gribe børnenes invitationer eller anvende familiegalleriet mere struktureret, så familiegalleriet ikke blot bliver billeder på en væg, og den pædagogiske tanke med metoden udebliver.
- Det anbefales, at metoden evalueres ca. hvert halve til hele år for at sikre, at familiegalleriet anvendes som en naturlig del af hverdagen og har værdi som pædagogisk redskab.

Internationale uger

Beskrevet med input fra leder Jonna Pfeil Nielsen, Piletræet, Ishøj Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Internationale uger sætter fokus på mangfoldigheden i en børnegruppe, hvor mange forskellige nationaliteter og kulturer er repræsenteret. Metoden er med til at udvikle barnets selvforståelse samt børnenes relationer og indsigt i andres baggrunde. Den retter sig mod børn i alderen 0-6 år.

Pædagogiske overvejelser

Vil man sætte fokus på mulighederne i kulturel mangfoldighed, så er internationale uger en oplagt metode. De fleste dagtilbud har i løbet af et år mange traditioner, som tager afsæt i den danske kultur. Der er imidlertid mange dagtilbud, hvor andre kulturer er repræsenteret i institutionens børnegruppe. Internationale uger er en metode, der fokuserer på mangfoldighed og forskellighed som en stor styrke, og som noget børn, personale og forældre i dagtilbuddet kan være stolte af.

Formål

Internationale uger har til formål at:

- give børnene kendskab til forskellige flag og madkulturer
- sikre, at børnene har kendskab til egen og andres baggrund og traditioner
- lære børnene at respektere og anerkende hinandens forskelligheder
- styrke samarbejdet mellem dagtilbud og forældre.

Jeg oplever, at børnene efter et forløb med internationale uger leger endnu mere på kryds og tværs af de typiske legerelationer. Det er, som om børnenes fællesskabsfølelse vokser i takt med, at de opdager hinanden og deres forskelligheder.

Jonna Pfeil Nielsen, leder

Hvad er konteksten?

Internationale uger gennemføres som et projektforløb på to uger, hvor børn og personale arbejder med de forskellige kulturelle baggrunde, der er repræsenteret i dagtilbuddet. Efterfølgende kan børnenes flag eventuelt hænges op i deres garderober eller lignende. Et udvalg af medarbejdere bruger nogle timer på at planlægge forløbet. Kollegerne sætter sig efterfølgende ind i det udarbejdede materiale og stiller opklarende spørgsmål, så alle får en fælles forståelse for forløbet.

Konkrete elementer i metoden

De konkrete elementer afhænger af, hvad dagtilbuddet vælger at sætte fokus på. Skal børnene fx male deres lands flag på et hvidt stofstykke, så kræver det maling og stof. Er der fokus på de forskellige madkulturer, der er repræsenteret i dagtilbuddet, så er det i stedet kolonialvarer, der skal være til rådighed.

Fremgangsmåden – trin for trin

Træk på den viden, der er i familierne: Hver familie får et brev med hjem, hvor de bliver bedt om at bidrage med alt, hvad de kan fortælle eller vise om deres hjemland og den kultur, de er opvokset i.

En multikulturel institution: I løbet af de to uger arbejder børnene med forskellige emner og aktiviteter, der fortæller om eller tager afsæt i det enkelte lands kultur. Det kan fx være:

- Tegne flag
- Se på verdenskort
- Lave plancher med fakta eller billeder omkring et land, madopskrifter, tøj, sprog, dans og idræt
- Lære småord som at sige goddag og farvel på forskellige sprog
- Smage på mad fra hinandens kulturer
- Danse
- Afprøve typiske lokale sportsgrene
- Fernisering, hvor ugernes produkter vises frem for forældrene.

De forskellige aktiviteter bliver tilpasset børnenes alder og modenhed. Dagtilbuddet forandres i løbet af projektet til en multikulturel institution, hvor det enkelte barns nationalitet, kultur, sport, modermålsprog m.m. fremstår klart for børnene. Forældrene kan inddrages alt efter lyst og behov, de kan fx hjælpe med at lave ordbøger, komme med musik og opskrifter fra deres eget land, deltage i en maddag og fernisering.

Når ugerne er gået: Diskuter i personalegruppen om målene for forløbet er opnået, hvilke tegn børnene har vist osv.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene får en god selvværdsfølelse og udtrykker stolthed over sine rødder og opnår stor viden om hinandens sprog og kulturer. Det er også en måde for udsatte børn at komme ind i fællesskabet på.
- Tematikkerne, som børn og personale kommer omkring i forbindelse med internationale uger, er emner, der bliver berørt hver uge, selvom projektet er slut.
- Internationale uger åbner for et udvidet forældresamarbejde og anerkender og accepterer forældrenes forskellige baggrunde. Det skaber en god stemning mellem dagtilbud og forældre.
- Metoden kan tilgodese flere temaer i læreplanerne alt afhængig af, hvordan man planlægger forløbet.

Forældrenes tilbakemeldinger omkring internationale uger er positive, de oplever, at de med deres forskellige kulturer bliver betragtet som en ressource. Det betyder meget for dem, især for dem, hvor mødet med en dansk daginstitution er relativ ny. De fortæller samtidig, at emnet og børnenes interesse i emnet og hinandens forskelligheder giver god anledning til garderober snak med andre forældre.

Jonna Pfeil Nielsen, leder.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Der er mange praktiske opgaver og dokumentationsmateriale alt afhængig af, hvordan man vælger at tilrettelægge forløbet.
- Der kan være familier, som har svært ved at bidrage.

Selvportrætter

Beskrevet med input fra pædagog Karina Ekman og pædagogisk leder Stine Andersen, Abels Hus, Greve Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Når 5-6-årige børn tager et grundigt kig på sig selv i spejlet, sætter det tanker i gang om, hvordan han eller hun forstår sig selv. Metoden *selvportrætter* arbejder dels med det enkelte barns selvopfattelse, dels med at træne selvstændig løsning af en tvungen opgave. Samtidig arbejdes der med sociale kompetencer i forhold til, hvordan man forholder sig til andre børns selvportrætter.

Pædagogiske overvejelser

Metoden arbejder med, at børnene skal lære sig selv at kende og lære at fokusere og koncentrere sig om en konkret stillet opgave. Metoden kan bruges som en del af forberedelsen til skolestart, hvor det at løse tvungne opgaver bliver en del af hverdagen. Selvportrætter giver input til barnets selvbevidsthed og forståelse af sig selv i forhold til andre, samtidig med at barnets koncentrationsevne og praktiske færdigheder trænes.

Formål

Selvportrætter er en metode, der:

- styrker barnets selvopfattelse og selvbevidsthed
- styrker barnets fornemmelse for, hvem det er i forhold til sine omgivelser
- udvikler barnets indsigt i og respekt for forskellighed
- udvikler barnets evne til at koncentrere sig om en bestemt opgave.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Selvportrætter kan bruges i en fast struktur, hvor alle børn i løbet af deres sidste år i børnehaven tegner 1-2 selvportrætter. Metoden kan også bruges i et forløb, hvor børnegruppen arbejder med personlige og sociale kompetencer eller som målrettet aktivitet i tilfælde, hvor et eller flere børn har behov for at blive bevidste om sig selv og egne kompetencer og derigennem få styrket deres selvværd og evne til at bidrage i fællesskabet.

Konkrete elementer i metoden

Når børnene skal tegne deres selvportrætter, er der brug for, at de kan sidde uforstyrret i en gruppe af passende størrelse.

De skal bruge:

- Papir
- Blyant
- Farvekridt
- Et lille spejl pr. barn.

Fremgangsmåden – trin for trin

Så går vi i gang: En gruppe på fx otte børn får udleveret et spejl, et stykke papir, en blyant og farvekridt. Børnene skal sidde, så de forstyrrer hinanden mindst muligt.

Hvordan ser jeg egentlig ud?: Børnene studerer deres ansigt ved hjælp af spejlet og tegner herefter med blyant deres ansigt – kun ansigtet. De skal tegne alle de detaljer, som de kan få øje på (sår, ar, modermærker osv.). Herefter farvelægges de tegningen. Det handler for børnene om at fokusere og koncentrere sig om opgaven.

Vi er forskellige: Den voksne griber undervejs børnenes kommentarer og snakker med børnene om, hvordan vi ser ud. At vi er forskellige – at nogle har grønne og andre har blå øjne, at både drenge og piger har røde læber.

Det kan være svært: Nogle børn giver udtryk for, at de ikke kan finde ud af at tegne sig selv. Så må barnet have støtte og hjælp fra den voksne til at komme i gang. Det handler om at gøre barnet bevidst om, at det er okay at have sin egen måde at gøre tingene på. Der kan være nogle børn, som har brug for at sidde og kigge på, hvordan de andre gør, før de er klar til at lave deres eget selvportræt.

Galleri: Børnene hænger tegningerne op på stuen, når de er færdige. Med afsæt i "Selvportrætgalleriet" snakker den voksne med børnene om, hvordan de ser ud, hvordan der både er ligheder og forskelligheder i måden, børnene ser ud på. Det anbefales, at tegningerne bliver hængende på stuen et stykke tid, og herefter kan barnet lægge tegningen i sin "barnets mappe" eller få tegningen med hjem.

Dialog undervejs: Kernen i selvportrætter som metode er den dialog, der opstår, når barnet skal forholde sig til sig selv og til sig selv i forhold til andre. Det gælder for den voksne om at være nærværende, lyttende og spørge ind til de overvejelser og tanker, der ligger bag det selvportræt, barnet laver. Den voksne skal også være opmærksom på den dialog, der opstår mellem børnene, når de efterfølgende vurderer og sammenligner hinandens tegninger og derigennem ligheder og forskelligheder i hinandens udseende.

Vi spørger ind til det, børnene tegner, især hvis vi tænker, at de har tegnet noget, vi ikke helt synes er inden for rammen. Men de har altid en forklaring på, hvorfor de har gjort, som de har gjort. Drengene kan fx have svært ved det med røde læber. Det er jo en pige- og læbestiftfarve. Men så tager vi en snak om, at drenges læber er en anden farve end resten af ansigtet, men at de ikke er helt så røde som læbestift.

Karina Ekman, pædagog

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Det enkelte barn får kigget en ekstra gang på sig selv og får sat overvejelser i gang om, hvem man er. Børnene husker den dialog og snak, der opstår omkring deres selvportræt. Det giver anledning til opfølgende spørgsmål og opmærksomhed på egne evner.
- Selvportrætter giver personalet viden om og indsigt i det enkelte barns tanker og oplevelse af sig selv. Personalet kan få øje på nye sider af barnet og får lejlighed til at give input til, hvilke sider af barnets selvværd og selvopfattelse det skal arbejde mere med.
- Selvportrætter styrker og underbygger dialogen med forældrene omkring barnets udvikling og trivsel. Metoden giver både et produkt og en konkret viden om barnet, som gør det nemmere for forældrene at forstå, hvordan barnet oplever sig selv.

Når jeg igen tænker på, hvor detaljeret og opmærksom på den lillebitte detalje "Jacob" er i sin tegning, hvor han ellers i hverdagen virker som en dreng, der overhovedet ikke er opmærksom på detaljen. Der får man lige pludselig som voksen en anderledes oplevelse af, at han faktisk godt kan det her, og så kan man også stille nogle andre forventninger til ham i andre situationer, fordi man ved, han har det i sig.

Stine Andersen, pædagogisk leder

Forhold, man skal være opmærksom på

- Børn kan være meget direkte, når de vurderer hinandens tegninger. Her må den voksne være opmærksom og støtte børnene i at være anerkendende og få øje på egne og andres kvaliteter, ressourcer og kompetencer.
- Den voksne skal være opmærksom på dynamikken i børnegruppen. Der er nogle børn, der fx sammenligner sig meget med bedstevennen, der måske er rigtig god til at tegne. Det kan være, at de to skal lave selvportrætter i hver sin gruppe.

Børn
hjælper
børn

Førstehjælp i omsorg

Beskrevet med input fra pædagog Tina Glerup, afdelingsleder Hanne Madsen og leder Else Marie Skaarup, Humlegården, Struer Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Med afsæt i de fire grundlæggende principper i førstehjælp kan dagtilbud sætte fokus på at drage omsorg, tage medansvar og hjælpe hinanden. Ved at lære barnet principperne i førstehjælp og gøre dem til en del af hverdagen på børnenes niveau kan børnene opnå tillid til og tro på, at de kan gøre en forskel. Metoden *førstehjælp i omsorg* er god til børn fra 3 år og opefter.

Pædagogiske overvejelser

Førstehjælp i omsorg kan være med til at gøre børn ansvarlige og omsorgsfulde. De bliver gode til at hjælpe andre og selv bede om hjælp. Førstehjælp i omsorg tager udgangspunkt i de fire grundprincipper i førstehjælp: Stands ulykken, Giv livreddende førstehjælp, Tilkald hjælp og Giv almindelig (psykisk) førstehjælp. Metoden omsætter grundprincipperne, så de bliver forståelige og anvendelige for 3-6-årige børn. Ved brug af metoden bliver omsorgsværdierne i metoden de bærende for hverdagslivet i dagtilbuddet. Det overordnede budskab er at gøre børnene opmærksomme på at hjælpe hinanden – uden at pålægge dem det egentlige ansvar.

En vinter var vi ude at se på pakis. Der endte det med, at vi næsten strandede på stranden, da vi ikke kunne komme op fra stranden igen. Da vi stod nede på stranden, kunne vi ikke komme over til trappen på grund af isen. Der måtte vi forsøge at kravle op af den stejle, meget glatte bakke, vi havde rustjet ned ad. Et par af de ældste børnehavebørn var de første, der fik sig kæmpet op ad bakken, mens vi andre stadig forsøgte. Men så lå de deroppe på toppen og tog imod, så kunne vi voksne sidde på sådan en lille hylde og så sende de 3-årige børn og tasker videre, hvor de tog imod. Det giver mig stadig kuldegysninger. Tænk, at de bare gjorde det, uden at nogen havde bedt dem om det. De gør det af sig selv.

Tina Glerup, pædagog

Formål

Førstehjælp i omsorg har til formål, at børnene:

- får viden om, hvorfor det er vigtigt at hjælpe og passe på hinanden
- får viden om, hvordan de kan hjælpe andre
- opnår tillid til egne evner og tro på eget selvværd
- handler empatisk og ansvarligt over for sig selv og andre
- føler sig kompetente til at overskue en situation og gribe ind, hvis de ser, at noget er galt.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Førstehjælp i omsorg består af en teoretisk og en pædagogisk del. Den teoretiske del omfatter, at børnene én gang årligt får et kursus i førstehjælp tilpasset deres alder. Aldersopdelingen gør det muligt at udvide indholdet i kurserne i takt med børnenes personlige og sociale udvikling.

Den pædagogiske del omfatter, at der bliver skabt en kultur af omsorgsfuldhed i dagtilbuddet. I det arbejde er det nødvendigt, at personalet og børnene anvender de nedenstående fire principper i førstehjælp som en naturlig del af hverdagen. De pædagogiske workshopper, der bliver arbejdet i under selve kurserne i førstehjælp, er med til at understøtte den daglige anvendelse af de fire principper.

Jeg har en lille gut, der hver dag sparker døren ind til kontoret og siger "hej, kan jeg hjælpe dig med noget?". Der er det vigtigt at finde på nogle opgaver og ikke afvise ham hver eneste dag, men støtte op om, at han faktisk gerne vil hjælpe og gøre sig nyttig.

Else Marie Skaarup, leder

Konkrete elementer i metoden

Til den teoretiske del anbefales det at gennemføre Falcks børnekursus i Førstehjælp.

De fire grundprincipper i førstehjælp:

Falcks model:

Børnenes model:

For at få kursets viden og børnenes model ind under huden tilrettelægges pædagogiske workshopper som et aldersopdelt stjerneløb. De yngste 3-4-årige skal igennem tre workshopper og de ældste 5-6-årige skal igennem fire workshopper.

I arbejdet med at implementere det lærte teoretiske fundament i hverdagens pædagogiske arbejde er det en god ide at anvende et kamera. Billeder af børn i forskellige situationer, hvor de har brug for hjælp, er meget anvendelige i dialogen med børnene. Det kan fx være billeder af et barn, der er faldet på legepladsen; et barn, der skal have rensset sår og have plaster på eller et barn, der har problemer med lynlåsen i jakken.

Dagtilbuddets førstehjælpsskab indgår som en del af førstehjælp i omsorg. Førstehjælpsskabet placeres i børnehøjde, så børnene selv kan hente plaster og forbindinger, hvis de har brug for det. Hav eventuelt en trøstebamse stående i skabet, som børnene kan låne, hvis de har slået sig eller er kede af det.

Fremgangsmåden – trin for trin

Førstehjælpskurserne fra Falck: Falckredderen underviser børnene, og de lærer de grundlæggende principper. Undervisningen tager afsæt i fire punkter:

- 1 Anatomi – her gennemgås kroppens opbygning.
- 2 Sikkerhed – hvordan man forebygger ulykker og undgår, at nogen kommer til skade.
- 3 De fire førstehjælpsprincipper – især tilkald af hjælp og almen førstehjælp (omsorg).
- 4 Livreddende førstehjælp – aflåst sideleje, frie luftveje, små og store blødninger.

Undervisningen giver børnene indsigt i, hvorfor det er vigtigt at hjælpe og passe på hinanden, og hvad de kan gøre.

Workshop 1+2 (for 3-6-årige): Deciderede førstehjælpsøvelser. Workshop 1 handler om kroppens anatomi, mens workshop 2 handler om aflåst sideleje, frie luftveje, små og store blødninger osv.

Workshop 3 (for 3-6-årige): Workshoppen består af to opgaver.

Opgave 1

Børnene bliver præsenteret for fire billeder af en ulykke. Personalet gør opmærksom på, at der ikke er tale om en rigtig ulykke, men at personerne på billederne er skuespillere.

Børnene skal lægge billederne i den rigtige rækkefølge i forhold til ulykkens forløb og placere de fire omsorgsprincipper, så de passer til billederne. Den voksne støtter børnene ved fx at spørge:

- Hvordan tror du, det er sket?
- Hvordan ser pigen ud på billedet?
- Hvordan tror du, manden i bilen har det?
- Hvad kan du gøre for at hjælpe?
- Kunne du have gjort noget for at forhindre det?

Opgave 2

Børnene bliver præsenteret for forskellige udsagn, hvor nogle er helt logiske, nogle lidt provokerende, og hvor nogle kan tolkes forskelligt. Børnene skal diskutere udsagnene – eventuelt i mindre grupper – og sortere dem i kategorierne 'god ven' eller 'dårlig ven'.

Eksempler på udsagn:

- Man må gerne drille, hvis det bare er den samme, man driller hver dag.
- Hvis der er en, der græder, skal man ikke blande sig.
- Man kan ikke være god ved alle.
- Man må godt holde andre ude.
- Man skal gå væk, hvis der er nogen, der skændes.
- Man skal ikke snakke ordentligt til alle, kun dem man er venner med.
- Man skal kun give krammeplaster, hvis den voksne beder en om det.
- Man skal behandle andre, som man gerne selv vil behandles.
- Hvis man ser en, der er ked af det eller vred, må man gerne spørge, hvad der er galt.
- Man må gerne sige nej tak til at få hjælp.
- Hvis man får nej, når man gerne vil hjælpe, så skal man ikke spørge mere.

Børnenes svar giver personalet mulighed for at snakke med børnene om:

- At kunne sætte sig i andres sted
- At kunne sætte ord på følelser både hos sig selv og andre
- At have forskellige følelser samtidig
- At kunne aflæse kropssprog og mimik.

Workshop 4 (for 5-6-årige): Rollespil. Personalet laver rollespil med børnene ud fra emnerne: Holde ude, magt og uvenner. Personalet fungerer som aktører og tager afsæt i anonymiserede situationer fra dagligdagen, som børnene enten selv har deltaget i, været offer for eller været tilskuer til. For at sikre anonymitet fortæller de voksne børnene, at det "kun er skuespil".

Under rollespillene beder personalet børnene om at lytte til, hvad der bliver sagt, lægge mærke til de voksnes mimik og kropssprog samt finde og huske de steder, hvor de synes, der foregår eller bliver sagt noget forkert. Efter hver rollespilssekvens snakker personalet med børnene om, hvad de har lagt mærke til og oplevet.

Rollespil med afsæt i korte sekvenser fra børnenes sociale liv er velegnet til:

- at tydeliggøre nogle af de problematikker, der er i børnenes indbyrdes relationer
- at gøre børnene kloge på deres egne handlinger
- at åbne for en snak i børnegruppen om problemløsning, empati, impuls kontrol og selv-kontrol.

Førstehjælp i omsorg i hverdagen: Omdrejningspunktet er, at personalet er rollemodeller i forhold til at løse konflikter og drage omsorg for hinanden. Det er især i starten nødvendigt, at personalet støtter det enkelte barn og børnegruppen i at skabe overblik over og agere i en konflikt- eller ulykkessituation med afsæt i fremgangsmåden bag førstehjælpsprincipperne. De voksne skal støtte børnene i at hjælpe hinanden. Det betyder også, at de nogle gange skal være afventende og observere, om barnet eller børnegruppen kan håndtere en situation selv.

Husk at præsentere børnene for førstehjælpsskabet og vise dem, hvordan de kan hjælpe hinanden ved småskader ved brug af det udstyr, der er i skabet. De kan fx rense sår og sætte plaster på.

Personalet er på overarbejde i den forstand, at den enkelte medarbejder hele tiden skal analysere og vurdere en situation. Det er nemmere at gøre tingene selv og lade være med at inddrage børnene. Det svære er at vurdere, hvornår børnene selv tager hånd om situationen, og hvornår det er, man skal træde til. Der er mange gråzoner, hvor personalet kan være i tvivl om, om det er nu, der skal gribes ind, men her kommer erfaringen med metoden personalet til gode.

Else Marie Skaarup, leder

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene bliver gode til at spotte, hvornår andre har brug for hjælp. Børnene føler, at de er og kan noget, og opnår tiltro til, at de sagtens kan hjælpe andre inklusiv voksne uden at blive spurgt.
- Med tiden bliver de fire førstehjælpsprincipper integreret og kropsliggjort i den daglige praksis, uden at børnene tænker over det.
- Børnenes ordforråd og viden om forebyggelse og førstehjælp bliver udvidet, og både børn og voksne bliver mere opmærksomme på faremomenterne i dagligdagen, så de kan forebygge skader og ulykker.
- Hvis der sker en alvorlig ulykke, er risikoen for panik hos børnene mindre, hvis de har kendskab til førstehjælp.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det er grundlæggende, at personalet er trænet og opdateret i førstehjælp, så de kan vurdere, om børnene kan håndtere en situation, eller om de voksne må træde til.
- Det er en god idé at inddrage forældrene og forklare, hvordan førstehjælp er tænkt som en forankret del af måden at være sammen på i dagtilbuddet.
- Personalet kan tage konkrete situationer op på personalemøder og reflektere over, hvordan de er blevet håndteret.

Har du spurgt en kammerat først?

Beskrevet med input fra pædagog Susan Lynge og leder Nina Berth, Busters Verden, Næstved Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Børn er ofte rigtig gode til at hjælpe hinanden, men nogle gange bliver det en vane at gå til de voksne for at få hjælp. *Har du spurgt en kammerat først* er en metode, som sætter spot på, at børn hjælper børn, når det kan lade sig gøre. Målgruppe: de 3-6-årige børn.

Pædagogiske overvejelser

Med metoden får børn øje på egne og andres ressourcer. Børnene øver sig i at være selvhjulpne og hjælpsomme over for hinanden. Gode ting, når man står over for at skulle starte i skole. Børnene lærer at søge hjælp hos hinanden ved mindre opgaver og udfordringer som fx at give en kammerat en hjælpende hånd på vej op ad en stejl skrænt, rense smårifter, sætte plaster på og lyne en lynlås.

Formål

Har du spurgt en kammerat først har til formål at styrke børnenes evne til at:

- se og bruge hinandens ressourcer
- yde omsorg for andre og føle empati
- være en god og hjælpsom kammerat.

Det er så godt at se og opleve, at de børn, der har brug for omsorg, helt naturligt får den af kammerater og tager imod den. Børnene, der modtager omsorgen, oplever, at de er noget værd, siden kammeraterne vil trøste eller hjælpe.

Susan Lynge, pædagog

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Har du spurgt en kammerat først kan sættes i gang med et projektforsløb, hvor man fra forskellige vinkler sætter spot på hjælpsomhed børn imellem. Senere skal der være opmærksomhed på, at hjælpsomheden bliver en integreret del af hverdagen. Har du spurgt en kammerat først er for hele børnegruppen, da det handler om at udvikle en bestemt kultur.

Konkrete elementer i metoden

- Bøger som inspirerer til omsorg og hjælpsomhed
- Børnefalckkasse med plaster og sårservietter.

Fremgangsmåden – trin for trin

Introduktion: Introducer børnene til har du spurgt en kammerat først. Brug eksempler, og forklar, hvorfor børnene skal arbejde med emnet.

Små historier: Byg eventuelt en historie op omkring et tema, som kan fange børnenes interesse, og hvor børnene kommer med input til, hvad der kan ske videre.

Journalist på besøg: En anden mulighed er, at en af de voksne klæder sig ud og leger, at vedkommende er en journalist, som skal skrive noget til avisen om, hvad børn ved om hjælpsomhed. Interview børnene om hjælpsomhed eventuelt med fokus på job, hvor man hjælper hinanden. Skriv børnenes udsagn ned.

På besøg hos Falck: Et besøg på en brandstation er spændende, og der er mulighed for at få en professionel til at fortælle om, hvordan man hjælper hinanden, og hvorfor det er vigtigt at være gode kammerater. Førstehjælp kan også inddrages i har du spurgt en kammerat først.

Børnefalckkasse: Introducer børnene til en børnefalckkasse med plaster og sårservietter. Vis, hvordan børnene kan bruge kassen til at hjælpe hinanden, hvis en kammerat kommer til skade.

Børnefalckkassen virker godt, fordi børnene fornemmer, at de skal yde omsorg. De krammer den, som er kommet til skade, og trøster. De er virkelig gode til det.

Susan Lynge, pædagog

Leg skadestue, brandstation og politistation: For at komme godt i gang kan børnene lege, at de kommer til skade eller oplever brand, og kan gå hen til politiet for at få hjælp.

Kreative aktiviteter: Med kreative aktiviteter får børnene har du spurgt en kammerat først ind under huden og kommer omkring de ting og tanker, som dukker op i forbindelse med forløbet.

Aktiviteterne kan være:

- Tegning af situationer med hjælpsomhed
- Byg en brandbil og en brandmand
- Lån bøger, der kan inspirere børnene og understøtte børnenes bevidsthed omkring omsorg og hjælpsomhed.
- Indret stuerne alt efter, hvad børnegruppen arbejder med, så der er visuelle effekter, der understøtter børnenes læring.

Personalets rolle: Personalet skal opmuntre og have fokus på, hvilke hjælpeopgaver børnene kan magte. Husk at anerkende og rose børnene for deres hjælpsomhed. Det kan være nødvendigt at opfordre barnet til at finde på en løsning selv eller spørge en kammerat om hjælp først, når barnet opsøger de voksnes hjælp til at løse en opgave. Personalet kan også hjælpe lidt på vej ved at spørge: "Er der nogen, som kan hjælpe her?"

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene bliver opmærksomme på at være noget for hinanden.
- Personalet får indsigt i børnenes selvopfattelse i forhold til det at være en god kammerat. Det gør det muligt at arbejde mere individuelt med et barns selvopfattelse og relationsopbygning.
- Personalet oplever færre konflikter og større rummelighed og fællesskabsfølelse.

Når en forælder fortæller om episoder i hjemmet, hvor deres barn har vist så stor omsorg for fx en nabodreng, der har slået sig, at forældrene blev helt overraskede, så tænker vi, at det skyldes den tilgang til omsorgen for andre, som han lærer hos os. Det er skønt, når vi oplever, at de tager deres viden og de handle-mønstre, vi præsenterer dem for, med sig ud af institutionsrammen.

Nina Berth, leder

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det kan for de voksne være en omfattende læreproces at lægge bånd på sig selv og afvente, om der er en kammerat, som hjælper, i stedet for at man selv træder til med det samme.
- Det er vigtigt, at de voksne husker at spørge: "Har du spurgt en kammerat først?"

Legebænken

Beskrevet med input fra pædagog Maj-Britt Juul Troelsen, Skovly, Varde kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Legebænken har den funktion, at hvis et barn går rundt og ikke rigtig har nogen at lege med, så kan det sætte sig hen på den bestemte legebænk. Barnet sender dermed et signal til de øvrige om, at det gerne vil være med i en leg. Det er så de andre børn og voksnes opgave at se den, der sidder på bænken og invitere vedkommende med i ens leg. Legebænken er let at implementere for de 4-6-årige, men også yngre børn kan anvende metoden, især hvis man arbejder målrettet med venskaber, omsorg og lignende emner.

Pædagogiske overvejelser

I arbejdet med at lære børnene at se hinanden og betydningen af at være en del af fællesskabet er legebænken en relevant metode. Metoden har betydning for barnet, der sidder på bænken og oplever, at andre er opmærksomme på dets ønske om at blive en del af et legefællesskab. Den har også betydning for de børn, der opsøger barnet på bænken, idet de får en oplevelse af, at de er gode kammerater. Med andre ord lærer børnene at se og anerkende hinandens behov og dermed drage omsorg for hinanden.

Det er faktisk børnene selv, der fandt på legebænken. De har også selv fundet på reglerne omkring den. Det gør det lettere for os som voksne at minde dem om det ansvar, de har for deres kammerater og ikke bare cykle forbi den, der sidder på bænken.

Maj-Britt Juul Troelsen, pædagog

Formål

Legebænken har til formål at:

- give børn blik for hinanden
- hjælpe børn med tydeligt at vise deres ønske om at være med i en leg
- lære børn at yde omsorg for hinanden uden indblanding fra en voksen
- give børn et fælles ansvar for, at alle trives og er en del af fællesskabet.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Alle børnegrupper vil kunne indføre legebænken. Der, hvor metoden får en særlig virkning, er i de børnegrupper, hvor man i forvejen arbejder med temaer som venskaber, omsorg for hinanden osv. Her kan bænken fungere som en øvelse i børnenes tillærte sociale kompetencer.

Konkrete elementer i metoden

En bæk eller andet, man kan opholde sig på og samtidig være synlig og lettilgængelig for andre. En central placering på fx legepladsen er vigtig.

Fremgangsmåden – trin for trin

Den voksne samler børnegruppen og præsenterer dem for legebænken og dens muligheder og forpligtelser. Det er vigtigt, at børnene selv fortæller om deres oplevelser og erfaringer i forbindelse med leg og fællesskaber eller mangel på samme. Det skal i den sammenhæng blive tydeligt for børnene, hvad de kan bruge bænken til, og hvad de skal eller kan gøre, når de ser en kammerat sidde på den.

AFSLUTTENDE VURDERING

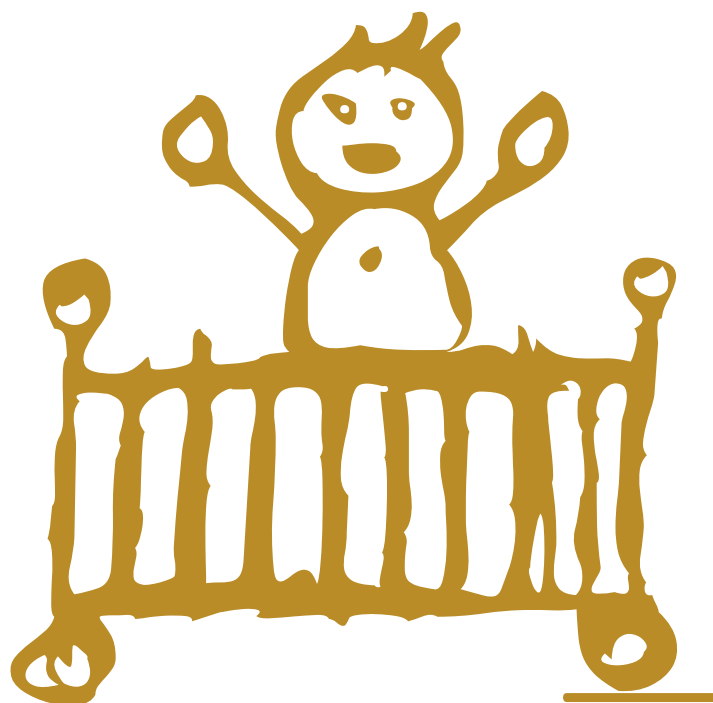

Fordele ved metoden

- Børnene oplever, at det er ok at vise, at man ikke har nogen at lege med på det pågældende tidspunkt.
- Metoden er blevet til på baggrund af børns initiativ.
- Kan være med til at tydeliggøre børns behov og kompetencer i kontakten med hinanden.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det er meget vigtigt, at man som voksen er opmærksom på, om der er et barn, der sidder lang tid på bænken og sidder der meget ofte. Så kan man tage en snak med barnet om dets tanker og initiativ til det at lege.
- Det er nødvendigt løbende at italesætte bænkens funktion i børnegruppen, så de bliver fastholdt i ansvaret og samtidig husker, at legebænken er en mulighed, hvis man ikke lige har en legekammerat og gerne vil ind i en leg, men måske ikke har modet til at spørge.
- Det er vigtigt, at legebænken er en mulighed og ikke bliver en "sovepude" for barnet, og at det er barnets initiativ i legen og relationen, som er i højsædet.

Makkerpar

Beskrevet med input fra pædagog Carina Lodberg Clausen og leder Nina Berth, Busters Verden, Næstved Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Skal en børnegruppe arbejde med et bestemt tema i en periode, kan de samtidig arbejde med trivsel og relationer ved at indføre faste *makkerpar*. Med makkerpar ved børnene på forhånd, hvem de skal arbejde sammen med, og undervejs hjælper de hinanden gennem opgaver og udfordringer. Metoden henvender sig til børn i alderen 3-6 år.

Pædagogiske overvejelser

Makkerpar er en metode, der styrker børnenes samarbejdsevne og indsigt i egne og andres behov og ressourcer. Evnen til at samarbejde er vigtig for at kunne indgå i gode arbejds- og legefællesskaber.

Formål

Makkerpar har til formål at:

- lære børnene at samarbejde to og to
- øge børnenes bevidsthed om egne og andres ressourcer og behov
- øge børnenes hjælpsomhed og omsorg for andre.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Man kan vælge at bruge makkerpar i forbindelse med et projekt eller forløb, som man allerede har planlagt. Alternativt kan man bygge et projekt op omkring metoden, så selve makkerskabet kommer i centrum i forbindelse med samarbejde om forskellige kreative aktiviteter. Metoden er også brugbar i andre sammenhænge, fx som en del af hverdagen, hvor børnene kan bruge deres makker til at søge hjælp ved vanskeligheder eller løsning af en udfordring. Metoden er for alle børn i en gruppe.

Konkrete elementer i metoden

Der skal være et planlagt projektforsløb, som involverer samarbejdsøvelser eller ting, børnene kan udrette i makkerpar. Det kan fx være forskellige kreative værksteder, som børnene skal igennem, eller bevægelseslege i naturen.

Fremgangsmåden – trin for trin

Sammensætning af makkerpar: Personalet sætter børnene sammen to og to. Makkerparrene bliver dannet på baggrund af observationer af børnenes trivsel, interesse, personlighed og viden om deres venskaber og indbyrdes relationer. Derudover tager personalet også højde for, hvilke børn der vil kunne nyde godt af hinandens kvaliteter i et samarbejde.

I gang med makkerpar: Personalet fordeler makkerparrene mellem sig, så én voksen har ansvaret for fx fire par. Personalet introducerer begrebet makkerpar til børnene og lægger fokus på, at man i et makkerpar hjælper og støtter hinanden for at få løst en opgave eller færdiggjort en aktivitet. Herefter fortæller personalet, at børnene i det kommende projekt skal arbejde sammen to og to. Til slut får de at vide, hvem deres makker er.

Arbejdet i makkerpar: Personalet kan undervejs i forløbet samle børnene og snakke om, hvordan det går i makkerparrene, og hvad der er godt ved at have en makker og samarbejde. Tag billeder undervejs, og dokumenter samarbejdet i makkerparrene.

Uanset om børnene skulle lave papmache eller bodypaint, så skulle de to børn arbejde sammen i makkerpar. Det blev børnene meget optagede af, og flere børn, som ikke troede, de kunne klare en opgave, fandt ud af, at det kunne de godt med en makker. Det blev fx understreget af en pige, der udbrød "Det er vi bare gode til, os to".

Nina Berth, leder

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene styrker deres evne til at gå i dialog om at løse forskellige opgaver og aktiviteter. De oplever sig individuelt vigtige for den anden, samtidig med at de oplever glæde og stolthed ved at producere noget sammen.
- Makkerpar og fokus på børnenes evne til at samarbejde tilgodeser kompetencer af social, sproglig og personlig karakter.
- Makkerparrene lever ud over projektforløbet.
- Alle børn oplever at have en plads i fællesskabet. De udviser større forståelse for hinanden og støtter hinanden i at løse opgaver.

Jeg oplevede, at metoden var meget anvendelig i projektsammenhæng. Vi arbejder i forvejen med opdeling af børnene i mindre grupper i forskellige sammenhænge, og børnene fik meget hurtigt ejerskab af makkerbegrebet. Flere børn bruger stadig ordet makker om den, de arbejdede sammen med, nu et år efter projektafslutning.

Carina Lodberg Clausen, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Hvis der er makkerpar, som har svært ved at komme i gang med samarbejdet, må personalet hjælpe på vej.
- Det er vigtigt, at personalet understreger betydningen af det sammenhold og fællesskab, som de to børn i et makkerpar opnår.

Sig ja

Beskrevet med input fra pædagogerne Ginne Mikkelsen og Tina Stræde samt souschef Ingerlise Kristensen, Spjald Børnehave, Ringkøbing-Skjern Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Når børn søger hinanden for at være med i en bestemt leg, er det hurtige, nemme og automatiske svar nogle gange "nej". Oplever man, at børnene for ofte siger "nej" til hinanden, eller at bestemte børn hele tiden får "nej", kan man arbejde på, at hele børnegruppen får lyst til og for vane at sige "ja". Metoden *sig ja* er for 3-6-årige børn.

Pædagogiske overvejelser

Sig ja er en metode, der stimulerer børns kompetencer i forhold til at være anerkendende over for hinanden og give plads til hinanden. Metoden sætter fokus på børnenes indbyrdes relationer og øger deres bevidsthed om at give plads til hinandens forskelligheder. Sig ja er særlig velegnet i børnegrupper, hvor der bliver sagt meget nej til hinanden.

Det er faktisk sådan, at jeg har hørt nogle af børnene sige til hinanden, at det (nej) må du altså ikke sige. Han kan godt være med! Det er jo egentlig fantastisk. Der er faktisk også mange af børnene, som har fortalt derhjemme, at de ikke må sige nej til hinanden. Der har tilbagemeldingen fra forældrene været "ej, hvor er det en god idé".

Ginne Mikkelsen, pædagog

Formål

Sig ja er som metode med til at:

- give børnene blik for nye legekammerater
- støtte deres evne til at være anerkendende og åbne over for hinanden og give plads til hinanden
- bryde børns eventuelle vaner med at sige "nej"
- hjælpe de børn, som ofte har vanskeligt ved at komme ind i en leg.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Det skal aftales blandt de voksne, hvis sig ja er en metode, man ønsker at gå i gang med. Sig ja kan med fordel indføres en bestemt ugedag – fast eller i en periode. Det giver personalet mulighed for at fastholde aftalen og følge, om børnene overfører tilgangen til de øvrige dage. Aftal, om der er bestemte situationer, hvor børn må sige "nej", selvom det er sig-ja-dag.

Konkrete elementer i metoden

Metoden handler om at ændre adfærden i relationerne mellem børnene internt, men også mellem børn og voksne. Målet er, at alle skal blive bedre til at sige "ja". Senere kan man rette fokus mod at sige "nej" på en anerkendende måde.

Fremgangsmåden – trin for trin

Introduktion: Præsenter børnene for sig ja, og forklar dem spillereglerne: Når der kommer nogen og spørger, om de kan være med til en leg, så skal man denne dag sige "ja". Man må ikke sige "nej".

Undervejs: Metoden skal give børnene en oplevelse af, at det er godt og rart at sige ja til hinanden. Derfor er det de voksnes rolle at:

- håndhæve reglen om at sige "ja", også når børnene beder dem om at være med i en leg, læse en bog eller andet
- være på forkant, guide og vejlede børnene i forhold til at skabe en god legerelation.

I starten gjorde vi voksne ikke så meget. Men vi blev hurtigt enige om, at det ikke duede, og at vi blev nødt til at guide børnene i processen, fordi de ikke magtede det selv. Vi begyndte også at sætte os selv mere i spil og være rollemodeller for børnene. Vi spurgte fx, om vi måtte være med i en leg, og hvis børnene henvendte sig til os for at bede os om noget, tjah så sagde vi også ja – det var jo aftalen.

Ginne Mikkelsen, pædagog

Evaluerings: Snak jævnligt i personalegruppen om, hvordan det går, og om noget skal justeres. Hvordan er status efter ca. 1-2 måneder? Har tiltaget haft den ønskede effekt? Skal metoden følges op med et forløb om fx venskaber og den gode ven?

Vi har haft en pige på stuen, der var meget bestemmende i legen. Der fandt vi ud af, at er vigtigt, at personalet er på forkant med situationen og guider pigen, så hun får en vejledning i, hvordan hun bedst leger, så resten af gruppen også bliver der. Jeg håber, at de andre børn på den måde får en oplevelse af, at hun faktisk er god at lege med. Sig ja er med til at få pigen ind i legerelationer, så metoden gør noget godt for sådan en pige.

Ginne Mikkelsen, pædagog

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børn, der tidligere havde svært ved at komme med i leg, bliver taget med ind i de forskellige lege.
- Styrker etablering af nye legerelationer for alle.
- På sigt vil børnene langsomt tillægge sig en anerkendende og positiv tilgang til hinanden.
- Børnene udviser mod til at spørge børn, som de normalt ikke ville spørge, om de vil lege.
- Personalet opnår indsigt i børnenes legerelationer.
- Personalet får træning i at være meget til stede i nuet, når børnene eksempelvis beder dem deltage i en leg.
- Personalet oplever, at børnene bliver mere rummelige, og at børnene skal give noget af sig selv, som de ikke lige havde tænkt, at de skulle.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Medarbejderne skal være opmærksomme på de børn, som har vanskeligt ved at lukke andre ind, for det er ikke alle børn, som kan det. Desuden skal de være opmærksomme på, hvorfor bestemte børn ofte møder et "nej" eller bliver holdt udenfor, så de kan guide børnene i forbindelse med de sociale relationer.
- Det er vigtigt at italesætte betydningen af sig ja over for børnene og i den forbindelse tale med dem om venskab, fællesskab og omsorg.

Små og store venner

Beskrevet med input fra pædagogmedhjælper Valérie Licht-Larsen og souschef Christina Stær Mygind, Humlebien, Gentofte Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Små og store venner styrker børn i at være opmærksomme på, at alle har det godt i børnefællesskabet. Metoden handler om, at børnehavens ældste og yngste børn sættes sammen i vennepar. Små og store venner øger barnets tryghed og tillid til børnefællesskabet ved at opmuntre børnene til at tage ansvar for hinandens velbefindende gennem blandt andet hjælpssomhed og omsorgsfuldhed over for hinanden. Den er målrettet de yngste og ældste børn i børnehaven.

Pædagogiske overvejelser

Små og store venner er en metode, der øger børnenes bevidsthed om, hvad det vil sige at være en god kammerat. Samtidig styrker den deres opmærksomhed på og erfaring med, at man godt kan være venner med og lære noget af en, der er ældre eller yngre end en selv. Metoden er med til at få børnene til at føle sig som en accepteret og anerkendt del af børnefællesskabet og skaber grobund for, at de udvikler en positiv social forståelse for at indgå i relationer på tværs af alder, køn og andre forskelligheder. Der er tale om et formaliseret venskab, da venskabet ikke er selvvalgt og ikke bygger på, hvem man på forhånd ved, man kan lide. Metoden er inspireret af Fri for Mobberi's fire værdier: tolerance, respekt, omsorg og mod.

Det er spændende at se, hvor effektiv metoden er, og hvordan den sætter spor hos børnene. Vi kan se, at de børn, der er i mellemgruppen, og som har haft en stor ven, viser meget hensyn i forhold til andre børn – både over for nogle, der er ældre, og nogle, der er yngre. De hjælper, de handler, og de blander sig i nødsituationer, så det er skønt at se.

Valérie Licht-Larsen, pædagogmedhjælper

Formål

Små og store venner er med til at:

- udvikle børn til at være ansvarlige og omsorgsfulde over for andre
- øve børnene i at bede hinanden om hjælp
- udvikle deres tryghed og tillid til andre
- udvikle deres sociale forståelse for, at alle skal have det godt, og at de selv har en betydning herfor.

Hvad er konteksten?

Små og store venner forløber som en forankret del af hverdagen et år ad gangen. Hvert år efter sommerferien sammensætter personalet vennepar, så børnehavens ældste børn danner vennepar med de yngste. Afhængig af hvornår nye børn starter i børnehaven, må metoden tilpasses, så den passer det enkelte dagtilbud.

Konkrete elementer i metoden

Først og fremmest er der brug for at få overblik over de ældste og yngste børn. Dernæst skal der bruges 1-2 billeder af hvert barn. Billederne skal bruges til at lave børnenes vennekort. Vennekortene sættes op på en vennevæg i børnehøjde, så børnene altid kan gå hen og tjekke, hvem der er deres ven, og hvem der er kammeraternes ven. I løbet af året afholder personalet forskellige aktiviteter, hvor de små og store venner får lejlighed til at være sammen.

Fremgangsmåden – trin for trin

Sammensætning af vennepar: Den første måned efter modtagelsen af nye børn observerer personalet børnene med henblik på at få kendskab til deres personligheder og behov. Herefter matcher personalet et af de små børn (3-årige) med et af de store (5-årige) børn. I sammensætningen af vennepar er det en god idé at overveje, hvem af børnene der matcher hinanden bedst, eller hvem der kan komplementere hinanden. Sammensæt også gerne børnene på tværs af køn. I arbejdet med at danne vennepar må de yngste sommetider være flere om at dele en stor ven og omvendt, alt afhængig af hvordan antallet af yngste og ældste børn passer. Sommetider må man reservere en stor ven til senere, hvor man ved, at der kommer en ny i den yngste gruppe og i mellemtiden lade vedkommende hjælpe andre vennepar.

Vennekort: Personalet laver et lamineret vennekort til hvert barn. På de små venners vennekort er der et billede med navn af både dem selv og deres store ven. På de store venners vennekort er der deres eget navn og et billede med navn af deres lille ven.

Vi matcher børnene afhængig af deres personlighed. Fx er det ikke altid en god idé at matche et genert barn med et barn, der er meget udadvendt. Det har brug for at blive sat sammen med et barn, der er mere hensynsfuldt.

Valérie Licht-Larsen, pædagogmedhjælper

Snak om venner: På et bestemt tidspunkt holder personalet samling med de små venner og de store venner hver for sig. På samlingen fortæller personalet deres børnegruppe om idéen med små og store venner. De voksne får børnene til at sætte ord på, hvordan de kan være en god stor eller lille ven, og hvordan de kan bruge en stor ven eller lille ven i dagligdagen.

Vennerne afsløres: I de to grupper viser de voksne vennekortene et ad gangen. De afslører fotoet af den store eller lille ven samtidig med, at de siger: "Emmas store/lille ven er Mathilde!". Få gerne børnene til at lave en trommehvirvel under afsløringen. Det pågældende barn

kommer herefter hen og henter sit vennekort og sætter sig tilbage igen. De voksne gentager proceduren, indtil alle børn har fået afsløret deres ven.

Vennevæggen: De små venner hænger deres vennekort op på vennevæggen, som er en opslagstavle enten på børnenes stue eller i garderoben. De store venner hænger deres vennekort op i deres garderobe eller i gangen på deres egen vennevæg. Fordelen ved at have en vennevæg i garderoben eller gangen er, at alle børn i børnehaven kan se, hvem der er hinandens små og store venner.

Den første uge: Efter afsløringen har børnene ro til at vænne sig til tanken om, at de har fået en stor eller lille ven. Det giver dem mulighed for at se hinanden an og vænne sig til rollen som stor eller lille ven. De voksne hjælper med at skabe kontakten til vennen og taler løbende med både børn og forældre om deres nye ven.

Det er sjovt at se børnenes reaktion, fordi nogle kender de store venner i forvejen, og nogle kender slet ikke de store venner, og hvem er de nu?

Valérie Licht-Larsen, pædagogmedhjælper

Mødet: Personalet planlægger en dag, hvor vennerne bliver delt op i vennepar, og halvdelen af parrene mødes på de små venners stue, og den anden halvdel mødes på de store venners stue. Det er ikke et krav, at venneparrene skal lege sammen, men de børn, der får besøg, skal som minimum vise rundt på stuen og vise de legemuligheder, der er. Formålet er, at børnene vænner sig til hinanden og langsomt lærer hinanden at kende.

Små og store venner i dagligdagen: Personalet holder månedlige børnemøder med børnene, hvor de spørger børnene om, hvad man kan bruge en stor eller lille ven til. Der er ikke nogen krav eller opskrift på, hvad en god stor eller lille ven er. Det grundlæggende er, at børnene sætter ord på de tanker, de gør sig om at være en god ven, og at de i fællesskab får fremhævet de gode eksempler. Det giver børnene ejerskab og gør det lettere for børnene at praktisere idéerne og handlingerne. I løbet af året gennemfører personalet løbende aktiviteter, hvor de små og store venner får mulighed for at være sammen, lære hinanden at kende og hjælpe hinanden. Det kan fx være:

- Historielæsning efterfulgt af massage
- Fælles rytmik med fokus på samarbejdsøvelser
- Fællesspisning, hvor store ven henter og hjælper lille ven
- Ture ud af huset, hvor venneparrene holder i hånd og støtter hinanden
- Besøgsformiddage, hvor børnene besøger hinanden på stuerne.

Støtte til venneparrene: I det daglige støtter personalet op omkring de små og store venner. Det handler fx om at opmuntre børnene til at bruge deres venner i hjælpesituationer, hvor de enten har problemer eller ikke selv kan løse en opgave. Nogle gange skal man som voksen være afventende og se, om børnene selv kan løse en konflikt. Holder man børnemøder, kan

man fremhæve eksempler fra hverdagen, hvor børnene har været gode til at hjælpe eller drage omsorg for hinanden. Hvis der er vennepar, der ikke fungerer optimalt, skal de måske have hjælp til at lære hinanden at kende. Her kan den voksne være dialogskaber mellem børnene.

De første dage efter afsløringen står børnene – især de små – konstant henne ved vennevæggen og kigger. Det er vigtigt for dem at memorere, hvem der er deres ven. Vi oplever også, at både de små og store venner, når de er udenfor, løber ind og kigger på vennevæggen for lige at se – nåh ja, det er min ven, eller nåh ja, det er din ven.

Christina Stæhr Mygind, souschef

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene bliver bedre til at sætte ord på, hvad de kan gøre for og med deres venner.
- Børnene får social og kropslig erfaring med at være omsorgsfuld og være en god ven. Når det 3-årige barn bliver 5 år, kan det handle som en god og omsorgsfuld ven. Børn bliver rollemodeller for hinanden.
- Børnene får en oplevelse af at være en del af et stort børnefællesskab.
- Børnene oplever læring i et formaliseret venskab.
- Hvis man præsenterer forældrene for metoden, skaber man grundlag for, at børnene taler om deres store eller lille ven derhjemme.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det er vigtigt, at personalet håndterer afvisninger mellem vennepar på en måde, hvor de anerkender vennens forsøg på at hjælpe, så barnet ikke mister motivation og lyst til at forsøge igen en anden gang.
- Forbered barnet på, at det ikke bliver venner med sine søskende eller med sin allerbedste ven, men at det får en ven, som det måske ikke kender så godt i forvejen, men som det kommer til at kende.
- For nogle børn betyder små og store venner enormt meget, og for nogle betyder det ikke rigtig noget. Der er også vennepar, der aldrig kommer til at fungere optimalt. Her er det personalets opgave at hjælpe børnene med at skabe balance i relationen og støtte børnenes kendskab og omsorg for hinanden så godt som muligt.
- For at opnå det fulde udbytte af små og store venner er det vigtigt, at alle i personalegruppen engagerer sig og tager metoden til sig. Personalet skal være opmærksomt på

at videregive de gode historier. Derudover anbefales det, at personalegruppen evaluerer små og store venner løbende. Det er med til at skærpe personalets fokus i hverdagen og understøtte bevidstheden om, hvordan og hvorfor metoden virker.

- Hvis man ønsker at fastholde vennetanken i mellemgruppen med de 4-årige, kan man etablere venner internt i denne aldersgruppe. Man kan bruge venneparrene, når der skal løses opgaver to og to, ved massage, turmakkere mv.

Struktur
på aktiviteter
og leg

Aktivitetstavle i børnehaven

Beskrevet med input fra leder Lisbet Jørgensen og pædagog Vibeke Birklund, Børnehaven Sommerfugl, Næstved Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Aktivitetstavle i børnehaven er en tavle i børnehøjde, hvor børnene kan melde sig til forskellige aktiviteter eller lege. Den viser størstedelen af udbuddet af legemuligheder og er med til at udvikle barnets evne til at vælge legeaktiviteter til og fra. Det er en metode, der henvender sig til børn i alderen 3-6 år.

Pædagogiske overvejelser

Aktivitetstavlen er en metode, der lærer børn at udtrykke ønske om at komme med i en leg eller aktivitet, tage valg og i det hele taget være medbestemmende omkring valg og fravalg. Metoden giver børnene mulighed for at mærke efter, hvad de har lyst eller ikke har lyst til i det pågældende øjeblik. At lære børn om demokratiske processer handler blandt andet om at gøre dem bevidste om, at der er lige muligheder og rettigheder for alle. Det er aktivitetstavlen en metode til.

For pædagogerne giver tavlen overblik og indblik i, om det er de samme børn, der leger med tingene eller med hinanden. Personalet kan med aktivitetstavlen bedre være med i børnenes leg og give dem nye input i forhold til den leg, som de er i gang med. Hvis et barn fx har valgt den samme ting fem dage i træk, så kan personalet stille sig nysgerrig over for, hvorfor barnet lige netop har valgt den ting. Har barnet et stereotyp legemønster? Leger børnene isoleret, eller har de brug for inspiration til at lege sammen?

Lisbet Jørgensen, leder

Formål

Aktivitetstavlen skaber konkrete og visuelle rammer, hvor barnet kan:

- vælge og vælge fra
- opleve medbestemmelse
- lære at vurdere og mærke egne behov
- styrke sin sproglige udvikling
- lære om konsekvensen af valg og fravalg, herunder at valg er lig med fravalg.

Hvad er konteksten?

Aktivitetstavlen kan bruges på faste tidspunkter på dagen eller bare i tidsrum, hvor der ikke er andre planlagte eller strukturerede legeaktiviteter på programmet.

Konkrete elementer i metoden

Magnetbrikker: Hvert barn får en magnetbrik med et foto af barnet (3-4-årige) eller med barnets navn (5-6-årige). Lav også et par gæstebrikker, hvor der står gæst, som børnene kan bruge i tilfælde, hvor de fx har besøg fra en anden børnegruppe.

Magnettavle: Synligt og i børnehøjde skal der være en magnettavle med store magnetbrikker med fotos af de legeaktiviteter, som børnene har mulighed for at byde ind på den pågældende dag. Til højre for billederne af legeaktiviteterne tegnes firkanter på størrelse med børnenes magnetbrikker. Tegn det antal firkanter, der svarer til det antal børn, der højst kan deltage i legeaktiviteten.

Opbevaring af brikker: Hæng fx en lille magnettavle ved siden af den store aktivitetstavle, hvor børnenes magnetbrikker kan opbevares, når børnene ikke er i leg.

Fremgangsmåden – trin for trin

Legenes præmisser: Overvej, hvad I som personalegruppe vil tilbyde jeres børnegruppe af legemuligheder, og begrund hvorfor i forhold til børnenes læring, trivsel og udvikling. Vær tydelige omkring, hvor de forskellige legeaktiviteter foregår. Tænk over, hvor det er hensigtsmæssigt, at de forskellige legeaktiviteter foregår i rummet eller udenfor, så børnene kan lege så uforstyrret som muligt med aktiviteten.

Når I planlægger aktiviteterne, skal I også vurdere, hvor mange deltagere de forskellige legeaktiviteter kan rumme, så alle kan have glæde af legen. Vurder de rumlige forhold, hvor mange kan fx sidde på gulvet og bygge togbane. Brug erfaringer og observationer til at vurdere, hvor mange børn der maks. kan være i en leg, så den er konstruktiv. Juster løbende præmisserne for legene, så de passer bedst muligt til børnegruppen og de ting, de er optaget af.

Børnenes medbestemmelse: Introducer aktivitetstavlen til børnene, og forklar dem rammerne for brugen af den og vis dem, hvordan man sætter sin magnetbrik ud for det valgte.

Når aktivitetstavlen er i brug, sætter barnet sin brik ud for den aktivitet, som det gerne vil lege med. Hvis barnet ikke længere vil lege med aktiviteten, så rydder barnet op og flytter sin brik til en ny aktivitet. Når barnet ikke er i aktivitet, fx når barnet skal hjem om eftermiddagen, så flyttes brikken fra tavlen. Muligheden for at flytte fra en aktivitet til en anden må personalet tilpasse alt afhængig af aktivitet, børnegruppe og behov.

I starten, og når nye børn starter i børnegruppen, skal personalet være ekstra opmærksomt på at støtte børnene i, hvordan aktivitetstavlen anvendes. Herefter begynder børnene at hjælpe hinanden.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Giver børnene fred og ro til at fordybe sig i leg og snakke omkring, hvordan legen skal udvikle sig.
- Et barn bliver ikke valgt til sidst eller valgt fra på grund af sin person, men fordi der ikke kan være flere deltagere i aktiviteten.
- Aktivitetstavlen giver mulighed for, at børn kan komme med i nye legefællesskaber, da barnet på tavlen kan se, om der er plads til flere i en leg.
- Personalet kan bruge aktivitetstavlen til at støtte og fastholde barnet i dets valg.
- Støtter børn, der har svært ved at sætte ord på det, de har lyst til og mener. Fx børn med anden etnisk baggrund, der ikke har dansk som første sprog. Børnene får konkrete og visuelle handlemuligheder via aktivitetstavlen.

Aktivitetstavlen er med til at udvikle børnenes sociale kompetencer i forhold til, hvad er det for en metode, de skal bruge, for at de kan komme til at være med i en leg. For hvis et barn nu rigtig gerne vil lege med et andet barn, men ikke rigtig kan finde ud af at få det sagt, så kan barnet jo bare flytte sin brik hen på den samme aktivitet, som den, det gerne vil lege med, har sat sin brik ved.

Lisbet Jørgensen, leder

Forhold, man skal være opmærksom på

- Personalet skal observere, hvordan det enkelte barn bruger aktivitetstavlen og støtte barnet i at balancere mellem det at vælge efter aktivitet og vælge efter relationer. Observer, om barnet vælger efter aktiviteten, eller hvem det gerne vil lege med, eller hvem der allerede er i gang med en leg.
- Personalet skal være opmærksomt på, at det ikke altid er de samme børn, der får lov til at vælge først. De kan fx opfordre stille børn eller knap så frembrusende børn til at vælge sig på noget først.

Aktivitetstavle i vuggestuen

Beskrevet med input fra pædagog Louise Heide, Stærevænget, Københavns Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Aktivitetstavle i vuggestuen har til formål at give 0-3-årige børn overblik over de aktiviteter, som de skal være en del af i løbet af en dag eller formiddag i vuggestuen. Metoden kan også bruges i dagplejen.

Pædagogiske overvejelser

Aktivitetstavlen er med til at underbygge den struktur, der er omkring dagens og ugens faste aktiviteter. Børn i vuggestuealderen kan have vanskeligt ved at forstå meningen med, hvad de skal, når de voksne forklarer det sprogligt, men mange af dem har ressourcer på det visuelle område og kan bedre se end høre sig frem til en sammenhæng. Disse børn vil have stor gavn af aktivitetstavlen og dens overskuelighed.

Vi har børn i alderen 8 måneder til 3 år, og vi oplever vigtigheden af, at det er billeder af aktiviteten i det givne rum, der visualiseres. Særligt de mindre børn udviser glæde og begejstring, når de ser et billede af en aktivitet eller et rum, de har oplevet før.

Louise Heide, pædagog

Formål

Aktivitetstavlen skaber konkrete og visuelle rammer, hvor:

- børnene får tilgodeset behovet for forudsigelighed, tryghed og overskuelighed
- der bliver taget hensyn til børnenes ressourcer
- målet blandt andet er at strukturere overgangen fra samling til aktivitet
- alle inkluderes i børnegruppen.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Aktivitetstavlen er god som et dagligt samlingspunkt for samtlige børn og voksne i vuggestuen/gruppen. Den giver et visuelt overblik over, hvad de forskellige børn skal deltage i.

Konkrete elementer i metoden

Det kræver lidt arbejde at få tavlen i gang. Der skal bruges:

- En tavle, som hænger synligt og i børnehøjde. På tavlen er påført selvklæbende velcro-bånd, så billederne nemt kan sættes på og tages af igen.
- Et lamineret billede af hvert barn på stuen, voksne fra alle stuer samt billeder af vuggestuens forskellige aktiviteter. Det kan også være en god idé med billeder af faste vikarer i huset. Billederne skal have velcrobånd på bagsiden. Billederne opbevares i plastiklommer, der er placeret over tavlen og over børnehøjde. Det er de voksne, der tager billederne ned og sætter dem på.

Fremgangsmåden – trin for trin

Børnene samles hver dag på gulvet foran aktivitetstavlen, mens en voksen via billeder af børn, voksne og aktiviteter fortæller og viser, hvilken aktivitet det enkelte barn skal være med i, samt hvilke voksne og børn, der skal være med.

Børnene bliver delagtiggjort ved at tale om, hvem der skal med på eksempelvis legepladsen. Der bliver samtidig talt om, hvad de børn, som ikke er med i nogle aktiviteter, skal lave. Det kan ofte handle om de små børn, som af og til skal have en formiddagslur. Samlingen omkring aktivitetstavlen bliver på denne måde rettet mod fællesskabet og den enkeltes plads heri.

Vi kan se og mærke på de yngste børn, at de finder stor tryghed i at vide, hvilken voksen de skal være sammen med, mens de større børn i højere grad retter fokus mod selve aktiviteten og de andre børn, som de skal være sammen med.

Louise Heide, pædagog

AFSLUTTENDE VURDERING

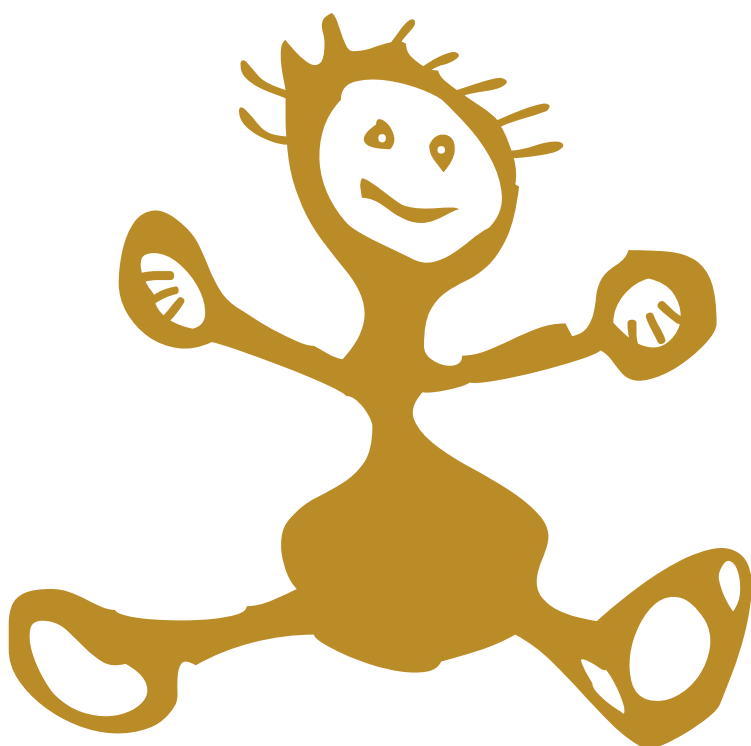

Fordele ved metoden

- Tavlen giver forudsigelighed og tryghed for børnene.
- Børnene får en oplevelse af at være en del af et større børnefællesskab.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Metoden kræver, at de voksne inden samlingen har organiseret og aftalt dagens aktiviteter og fordelingen af børn og voksne.
- Man skal især i introduktionen af nye aktiviteter vælge billeder, der er sigende for aktiviteten ud fra et børneperspektiv.

De fire fællesskaber

Skrevet med input fra pædagogisk leder Mick Salling og pædagog Henriette Bennike, Spørring Børnehus i Aarhus Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

De fire fællesskaber er en metode, der har fokus på at lære børn medborgerskab ved at lade dem indgå i både forudbestemte og frivillige fællesskaber. Metoden styrker børns medansvar, medindflydelse og forståelse af spilleregler for, hvordan man indgår, deltager og bidrager i forskellige fællesskaber. De fire forskellige fællesskaber, som metoden arbejder med, bliver dannet ud fra, om aktiviteter og sammensætningen af børnegruppen er forudbestemte, valgfrie eller frivillige.

Metoden er primært målrettet børn i alderen 3-6 år, men selve tankegangen og opmærksomheden på tilstedeværelsen af de forskellige typer fællesskaber er anvendelig i både dagpleje og vuggestue.

Pædagogiske overvejelser

For at blive gode medborgere kræver det blandt andet, at børn lærer at agere konstruktivt i de fællesskaber, de indgår i, og evner at samarbejde på tværs af relationer og aktiviteter. De fire fællesskaber giver det enkelte barn erfaringer med at deltage i både frivillige og forudbestemte fællesskaber. Dermed styrker barnet sine personlige og sociale kompetencer. For det pædagogiske personale giver metoden viden og bevidsthed om, hvordan og i hvilke fællesskaber det enkelte barn trives, og i hvilke fællesskaber barnet møder udfordringer.

De fire fællesskaber er udviklet som led i pilotprojektet "Medborgerskab 0-18 år" i Århus Kommune, Børn og Unge.

Formål

De fire fællesskaber er med til at lære børn medborgerskab ved at:

- styrke det enkelte barns personlige og sociale kompetencer i forhold til at indgå konstruktivt i forskellige fællesskaber
- give børn erfaring med demokratiske spilleregler og værdier
- give børn medansvar og medbestemmelse
- lære børn, at de nogle gange har mulighed for at vælge, mens de andre gange ikke har noget valg
- øve børn i spilleregler for adfærd i forskellige fællesskaber
- øve børn i at navigere mellem det individuelle og det fælles.

Hvad er konteksten?

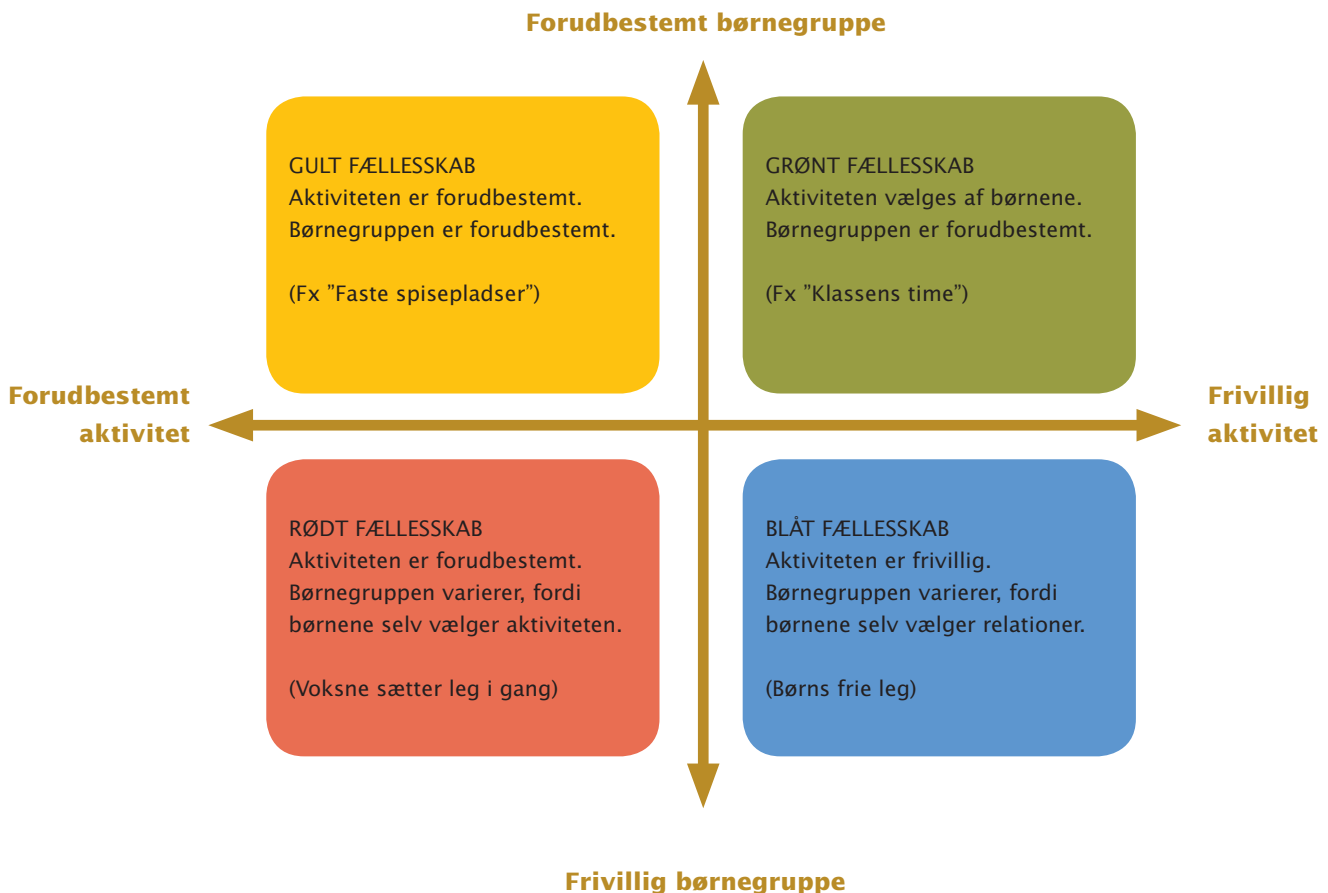
Det er en fordel indledningsvist at arbejde med de fire fællesskaber i en længere projektperiode, hvor børn og personale på skift i 1-2 uger gennemfører aktiviteter inden for ét af fællesskaberne. Det er med til at skabe bevidsthed om form og spilleregler i de forskellige fællesskaber samt give en kropslig fornemmelse af, hvordan det er at indgå i de forskellige typer af fællesskaber. Det giver samtidig personalet mulighed for at observere, hvordan det enkelte barn (og de selv) trives og udvikler sig i de forskellige fællesskaber.

Herefter kan dagtilbuddet vælge i højere grad at lade de fire fællesskaber være et arbejdsredskab til at organisere den daglige aktivitetsplanlægning, projektforløb og temauger ved at sikre, at alle børn får erfaring med og lærer at indgå i alle typer af fællesskaber. Man kan også anvende de fire fællesskaber i mindre målestok som en del af dagtilbuddets eksisterende struktur.

Konkrete elementer

De fire fællesskaber består af fire typer fællesskaber, der defineres ud fra, om gruppen af børn, der skal deltage, er forudbestemt eller frivillig, og om aktiviteten er forudbestemt, valgfri eller frivillig.

FÆLLESSKABSFIGUR

Fællesskabsfiguren og farveopdelingen er med til at konkretisere metoden og skabe en bevidsthed hos børn og voksne om, hvad det er for en type fællesskab, som de arbejder med, og dermed hvad det er for nogle spilleregler, der gør sig gældende.

Gult fællesskab: Den voksne vælger aktiviteten og bestemmer, hvilke børn der skal indgå i fællesskabet omkring aktiviteten. "Faste spisepladser" kan betegnes som et gult fællesskab, da aktiviteten er tvungen og forudbestemt til at være frokost, og den voksne bestemmer, hvem der sidder sammen omkring frokostbordet, og børnene kan ikke vælge deltagelse fra. Den voksne definerer spillereglerne i fællesskabet.

Grønt fællesskab: Den voksne sammensætter gruppen, og gruppen bestemmer, hvad aktiviteten skal være. "Stueopdeling" eller "aldersopdelte grupper" kan være grønne fællesskaber. Grønt fællesskab bliver indledt med et møde, hvor børnene (gruppen) indbyrdes finder ud af, hvad aktiviteten skal være, og hvordan den skal gennemføres. Det er børnene, der bestemmer og håndhæver reglerne for aktiviteten. Den voksnes rolle er at være mægler eller guide i forhold til at hjælpe børnene med at vælge og udstikke rammerne for regler og indhold i aktiviteten.

Rødt fællesskab: Den voksne sætter gang i minimum to strukturerede aktiviteter, børnene bestemmer, hvilken aktivitet de vil deltage i. Valget er bindende, og barnet kan ikke efterfølgende skifte til en anden aktivitet. Det er den voksnes rolle at sikre, at alle børn får valgt en aktivitet og gøre opmærksom på, at aktiviteten er bindende. Det er den voksne, der fastsætter og håndhæver spillereglerne.

Blåt fællesskab: Børnene bestemmer selv aktivitet, og hvem de vil lave aktiviteten sammen med. Her kan de også vælge at lege alene. Børns frie leg på legepladsen er et eksempel på blåt fællesskab. Voksenrollen er i dette fællesskab tilbagetrukket, da den voksne ikke må sætte en aktivitet i gang eller foreslå børnene, hvem de kan lege med. Kun hvis barnet opfordrer den voksne til at indgå i relationen, er det tilladt. Det blå fællesskab giver den voksne mulighed for at observere, hvordan det enkelte barn trives og klarer sig socialt.

» Børnene lærer hurtigt at skelne mellem fællesskabsformerne. Vi sad en dag ved frokostbordet, og uden at vi tidligere havde snakket om det, udbrød "Sidsel": "Vi har gult fællesskab nu". Det havde hun jo ret i, da vi kører "Faste spisepladser", hvor vi voksne har bestemt, hvem der sidder hvor under spisingen, og det er også os, der bestemmer spillereglerne for god adfærd.

Henriette Bennike, pædagog

Fremgangsmåden – trin for trin

Optakt: Som optakt til projektforløbet reflekterer personalet over, hvilke af de fire typer fællesskaber der er til stede i dagligdagen:

- Er alle fire typer fællesskaber ligeligt tilstede – og skal de være det?

- Deltager alle børn jævnligt i alle typer fællesskaber?
- Er der børn, som falder udenfor, og/eller indgår de samme børn ofte i de samme fællesskaber?
- Er der børn, som har særligt brug for at opøve deres evner i nogle af fællesskaberne?

Denne indledende refleksion danner fundamentet for at observere og følge det enkelte barns trivsel og læring i projektperioden. Hvis man vælger et længere forløb med fællesskaberne som omdrejningspunkt, kan personalet bestemme, i hvilken rækkefølge de forskellige fællesskaber skal gennemføres, samt lave en projektplan over forløbet.

Introduktion til børnene: På en samling introducerer en voksen de fire fællesskaber for børnene og forklarer, hvad de forskellige fællesskaber betyder og indebærer. Den voksne forklarer, at der er forskellige måder at være sammen og opføre sig på i forskellige fællesskaber eller grupper. Den voksne kan skabe dialog om, hvorfor en person ikke altid kan lave den aktivitet, personen har allermost lyst til, og hvorfor en person ikke altid kan være sammen med sin bedste ven. Den voksne kan supplere med eksempler fra hverdagen, hvor børnene har prøvet at være del af de forskellige fællesskaber.

Fællesskaberne i hverdagen: Når børnene er i de forskellige fællesskaber, er det de voksnes rolle at forklare børnene, hvordan deres handlinger og adfærd har indflydelse på, hvordan fællesskabet fungerer og hjælpe dem med at agere konstruktivt i de forskellige fællesskaber. I takt med at personale og børn bliver fortrolige med elementerne i de forskellige fællesskaber, kan fællesskaberne supplere hinanden i løbet af dagligdagen. På den måde kan metoden være med til at strukturere hverdagen, så alle børn i løbet af en dag eller uge deltager i alle typer fællesskaber.

» Arbejdet med de fire fællesskaber lærer blandt andet børnene, at valg forpligter. En dag vi lavede røde fællesskaber, havde "Tobias" valgt at deltage i boldspil, men efter 10 minutter ville han hellere være med i den anden aktivitet, nemlig tegning. Der måtte jeg forklare ham, at han selv havde fået lov til at vælge, at han i dag havde valgt boldspil og derfor skulle blive ved boldspilsaktiviteten. Da vi nogle dage senere igen lavede røde fællesskaber og "Tobias" skulle vælge aktivitet, sagde jeg til ham, at han skulle huske at mærke efter helt ned i maven, om han nu var sikker på, at han havde valgt rigtigt, så han ikke kom til at stå i samme situation som sidste gang.

Henriette Bennike, pædagog

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- De fire fællesskaber giver det enkelte barn erfaring i at bidrage til og indgå konstruktivt i forskellige fællesskaber. Disse erfaringer kan barnet bringe med sig fremadrettet og overføre til sociale sammenhænge uden for dagtilbuddet, og når barnet fx starter i skole.
- Metoden sætter fokus på foranderlighed og forskellighed i børnegruppen. Den gør det

muligt at observere, hvordan et barn trives i forskellige sammenhænge og arbejder målrettet med det enkelte barns personlige og sociale kompetencer. Personalet får indblik i, hvor de skal arbejde med børnenes udvikling. Er et barn meget frembrusende i gruppefællesskaber, skal det øve sig i at lytte og give plads til de andre i fællesskabet, hvorimod et "stille" barn skal øve sig i at turde stå frem og bidrage aktivt i fællesskabet. Vælger barnet fx af egen vilje, eller følger det strømmen afhængig af, hvilken voksen der er ansvarlig for aktiviteten, eller hvilke andre børn der deltager i aktiviteten?

- De fire fællesskaber kan være med til at skabe en tydelig rammesætning for den daglige struktur i dagtilbuddet med henblik på at sikre, at alle typer fællesskaber eksisterer og bliver tilbudt alle børn.
- De fire fællesskaber er også anvendelig i forbindelse med personaleudvikling. Arbejdet med de fire fællesskaber øger personalets bevidsthed om, hvilke fællesskaber den enkelte medarbejder befinder sig godt i, og hvilke fællesskaber han eller hun kan blive bedre til at arbejde i. Medarbejderens erfaring med at indgå i fællesskaber, der ikke er ens fortrukne, kan være med til at styrke forståelsen af, hvorfor nogle børn befinder sig bedre i nogle fællesskaber fremfor andre.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det er deltagelsen i varierede fællesskaber, der giver barnet erfaring med medborgerskab i form af demokratiske værdier, spilleregler, medbestemmelse og medansvar. Får et barn kun erfaring med at indgå i og navigere i gult fællesskab, opnår det ikke kompetencer i at agere ud fra egen fri vilje. Får et barn kun erfaring med at indgå og navigere i blåt fællesskab, lærer det ikke at agere i strukturerede og forudbestemte fællesskaber.
- Arbejdet med de fire fællesskaber kræver planlægning, dels i forhold til indhold i de voksenstyrede aktiviteter og relationer, og dels i forhold til at sikre, at alle børn jævnlige indgår i alle typer fællesskaber. Omfanget af planlægningen afhænger naturligvis af, om man vælger et længere forløb med fællesskaberne som fast struktur, eller man inddrager metoden som en del af den hverdag, man i forvejen har etableret.
- For at sikre, at de fire fællesskaber bliver en forankret del af pædagogikken og den pædagogiske praksis, er det en fordel at lave en halvårlig eller årlig evaluering af de fire fællesskaber og udbyttet af metoden i forhold til det enkelte barns trivsel og fremadrettede udvikling. I forlængelse heraf kan det være en fordel at lave børneinterview og på den måde få børnenes syn på, hvordan de oplever at arbejde i forskellige fællesskaber. Hvad er godt, hvad er dårligt, har de fået nye venner, hvordan er det at lege/være sammen med nogle, man ikke selv har valgt? Børnenes svar bidrager konstruktivt til evalueringen af børnenes trivsel samt det videre arbejde med de fire fællesskaber.
- Det kan være en udfordring for de voksne at fastholde fokus på, at aktiviteten ikke bliver gennemført for aktivitetens skyld, men at det i lige så høj grad handler om at italesætte måden, vi er sammen på, og hvordan vi agerer konstruktivt i forhold til hinanden i fællesskabet. Metoden kræver, at de voksne anerkender og oplever, at det er nødvendigt, at børn lærer at agere i både frivillige og forudbestemte fællesskaber.

Slåskultur

Beskrevet med input fra pædagogerne Clara Juhl Hansen og Eva Gibson, Børnehuset Frugthaven, Fredensborg Kommune og pædagog Henrik Nielsen, Løvspring, Viborg Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Mange børn vil gerne dyste og udfordre hinanden kropsligt og med kampelege. *Slåskultur* er en metode, hvor kampelege er systematiseret, så de styrker børnenes erfaringer med værdier som fairness, respekt, samarbejde og tillid. Børnene bliver bevidste om egne og andres grænser. Metoden er målrettet børn i alderen 3-6 år.

Pædagogiske overvejelser

Med slåskultur lærer børn egne styrker og begrænsninger at kende samtidig med, at de udvikler en forståelse for regler, ritualer og værdier, der gør sig gældende i et fællesskab. De lærer at afkode og forstå de (krops)signaler, som andre deltagere i fællesskabet sender. Slåskultur øver og styrker børns bevidsthed om, hvordan kropslige handlinger påvirker andre. Slåskultur styrker barnets sociale erfaringer og kompetencer i form af erkendelser om fairness, respekt, empati, samarbejde og tillid.

Slåskultur er en super metode til alle typer af børn, for jeg oplever, at alle får noget ud af det kropslige element koblet med de rammer og regler, jeg som voksen opstiller for slåslegene. Jeg oplever, at flere af de børn, jeg har haft igennem et forløb om emnet, har fået styrket deres selvværd på grund af den øgede kropsfornemmelse og det tætte sociale samvær med kammerater, så det er en aktivitet, der udvikler børnene på mange forskellige områder.

Henrik Nielsen, pædagog

Formål

Slåskultur er en metode til at:

- lære at kæmpe en ærlig og hensynsfuld kamp
- få brugt noget kropslig energi på en god måde
- få forståelse for regler og ritualer i et legefællesskab
- mærke egne og andres grænser.

Hvad er konteksten?

Slåskultur kan indarbejdes som en fast ugentlig aktivitet eller som et længerevarende projekt-forløb. Nogle børn er længere tid om at blive fortrolige med aktiviteten end andre. Slåskultur kan foregå både inden- og udendørs. Det vigtigste er at sikre, at der er det rette underlag og materialer til at gennemføre de forskellige kampe. Det er muligt at gennemføre slåskultur med op til to børn. For at undgå for meget ventetid anbefales det ved topersoners kampe at dele børnene op i mindre grupper, så flere kan kæmpe ad gangen, og ventetiden dermed ikke bliver for lang.

Ved opstart af slåskultur er det anbefalelsesværdigt at informere forældre om den pædagogiske værdi i slåskultur for at undgå misforståelser omkring indholdet i metoden.

Konkrete elementer i metoden

Brug af forskellige materialer afhænger af, hvilke kampe den voksne og børnene ønsker at gennemføre. Der kan være brug for:

- Godt underlag
- Afgrænset kampareal
- Boksehandsker
- Sværd eller andre kampvåben
- Bold.

Fremgangsmåden – trin for trin

Rammen er sat: Der er nogle regler, som skal aftales, inden de forskellige lege kan gå i gang. Grundreglerne:

- Kæmp med hinanden og ikke mod hinanden ved at hilse på hinanden inden kampstart og sig "tak for kampen" efter kampen. Aftal en fast hilsemåde.
- Inden kampen begynder spørger man sin modstander "Er du klar?"
- Kæmp fair: Det er forbudt at slå, sparke, knibe, kradse og bide. Og det er forbudt at slå i hovedet og i skridtet. Tal om, hvad en fair kamp er.
- Respekter et stop. Aftal, hvordan man signalerer stop, fx ved at sige stop, klappe i gulvet eller på anden måde gøre tegn.
- Respekter, hvis den voksne bryder ind og stopper en kamp.

Opstart: Når man begynder med slåskultur, er det vigtigt at undersøge, hvordan de forskellige børn reagerer på kropskontakt børnene imellem og uden sværd og andre hjælpemidler. Det kan derfor være en god idé at starte processen omkring slåskultur med øvelser, der giver børnene en fornemmelse af egen krop, hinanden og ydermere en følelse af samarbejde omkring noget kropsligt.

Øvelser til denne fase kan være:

- Rodeotyren, hvor et barn lægger sig på alle fire som en tyr og et andet barn sætter sig ovenpå, hvorefter tyren skal ryste rytteren af, og rytteren skal kæmpe for at blive siddende.
- Vende sælerne, hvor børnene ligger på maven og skal "suge" sig til gulvet. Et af børnene er isbjørn og skal vende sælerne om, hvilket kan være en svær opgave.
- Katapulten, hvor ét barn lægger sig på ryggen med benene i vejret. Ét andet barn sætter sig på fødderne af de ben, der stikker i vejret. Yderligere to børn står på hver side af det siddende barn, og på 1-2-3 skal det liggende barn give et stort skub med benene, så det siddende barn kommer op i luften. De to børn ved siden skal hjælpe med at løfte det siddende barn op og tilmed styre barnet, så det ikke falder forkert.

Når børnene har fået internaliseret reglerne tilstrækkeligt og opnået en god fornemmelse af egen krop og empati, er de parate til bygge en traditionel brydekamp op.

Før kampstart: En voksen får sammen med børnene en snak om, hvilke regler og ritualer der er aktuelle for den valgte kampform. Alt efter hvilken type kamp, børnene skal kæmpe, så byder barnet et andet barn op til kamp ud fra tanken om, at kampen skal være fair og ligeværdig, eller den voksne fordeler børnene i grupper. Når deltagerne har tilkendegivet, at de er klar til kamp, kan kampen gå i gang.

Kampen: Et eksempel på en kamp mellem børnene kunne være Hugge ben af: Børnene skal være sammen to og to og have sværd. De skal ramme hinandens ben og arme. Rammer man en arm er denne hugget af og skal om på ryggen, ligeledes gælder det, at bliver benet hugget af, så skal barnet kæmpe videre ved at stå på ét ben. Kampen er slut når én af de kæmpende har fået hugget begge arme og ben af.

Den voksnes rolle: Den voksne fungerer som sekundant og dialogskaber undervejs i kampen. Det betyder, at den voksne skal:

- gribe ind, hvis et barn overtræder de aftalte regler
- gribe ind, hvis en kamp ikke er ligeværdig
- hjælpe med at sætte ord på følelser, der opstår i kamp
- overvære kampen og snakke med børnene om deres oplevelse af kampen
- støtte og hjælpe børnene med at blive bevidste om deres adfærd og følelser
- støtte børnene i at blive bevidste om egne og andres grænser
- respektere, hvis et barn i første omgang har behov for at se på, og langsomt støtte barnet i at overvinde sin frygt for at deltage.

Efter kamp: Den voksne samler børnene og snakker med dem om, hvordan de har oplevet at være i kamp. Snakken kan handle om, hvad var godt, hvad var skidt, hvordan det er at vinde og tabe, er man et dårligere menneske, fordi man taber, eller er det sejt, at man tør være med?

Det er i dialogen og refleksionen over, hvad der er sket og hvorfor, at børnene gør sig erkendelser om de værdier, regler og ritualer, som de skal afkode og overholde for at indgå i et godt kampfællesskab. Erkendelser som er brugbare i ethvert fællesskab.

» Børnene tager regler og ritualer med sig, når de fx leger på legepladsen. Fx spørger de hinanden, om de vil slås, og accepterer, hvis den anden siger nej. De siger også tak for kampen og anerkender hinanden. Man kan se, at de fører det videre ud i livet og bliver bedre til at tage vare på hinanden. De lærer det også videre til de andre børn, som ikke har prøvet slåskultur.

Clara Juhl Hansen, pædagog

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene lærer hinandens grænser og signaler at kende. De lærer empati og lærer at håndtere krise- og lykkefølelser.
- Ved at arbejde med kroppen og kropssprog styrker barnet både sine motoriske og sociale kompetencer samt sine sproglige og personlige kompetencer.
- Det er muligt at sammensætte børnegruppen på en sådan måde, at personalet kan tage hensyn til det enkelte barns behov for at få styrket særlige kompetencer fx selvværd.
- Slåskultur bidrager til en øget kropsbevidsthed hos barnet gennem sansemotorisk udvikling inden for de tre grundsanser: de vestibulære, kinæstetiske og taktile sanser.

» To piger med anden sproglig baggrund var utrolig forsigtige og vidste ikke helt, hvordan de skulle gebærde sig i de her kampe i starten af forløbet. Men der så vi voksne, hvordan de langsomt gennem forløbet fandt ud af, at de godt kunne være med og vinde, når vi fx arrangerede kampe på balancebom. I løbet af forløbet med slåskultur blev pigerne mere og mere modige, og de begyndte at snakke mere, så der skete både noget med deres kropsbevidsthed og deres sprogudvikling.

Clara Juhl Hansen, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Dialogen om gode og dårlige kampe, fairness osv. er vigtig.
- Nogle børn har svært ved at tabe. Her må den voksne træde hjælpende til.
- For at få det optimale ud af slåskultur som metode er det vigtigt, at personalet får tid til at planlægge forløbet og undervejs får dokumenteret og nedskrevet de observationer, de gør sig i forhold til børnenes læring og udvikling.

Tilrettelagt leg med børnemøder

Beskrevet med input fra pædagogerne Jane Leimbeck og Inge Nørgaard, Hald Ege børnehave, Viborg Kommune

BAGGRUND

Kort om metoden

Tilrettelagt leg med børnemøder styrker børns evne til at opstille og afkode spillereglerne i en leg. Det handler både om at inddrage andre og selv blive en del af en leg. I tilrettelagt leg med børnemøder leger en bestemt gruppe børn en leg, de har besluttet i fællesskab. Inden de går i gang med legen, aftaler de, hvem der har hvilke roller, og hvordan forløbet i legen skal være. Metoden henvender sig både til børn, der er gode til at skabe legerelationer og til børn, der har svært ved det. Den er velegnet til børn i alderen 5-6 år. Metoden er særligt anvendelig til at støtte sårbare børns relationsdannelse.

Pædagogiske overvejelser

Tilrettelagt leg med børnemøder er en metode, der styrker det enkelte barns legekompetence og evne til at komme ind i en leg samtidig med, at det styrker barnets evne til at være lydhør over for andre børns idéer til at udvikle legen. Metoden gør det muligt for børnene at få øje for, hvilke kvaliteter de selv og andre har og kan bidrage med i legefællesskabet. Det er med til at styrke det enkelte barns selvværd og selvtillid. Børns evner til at forstå spillereglerne i en leg og give udtryk for egne idéer og følelser er grundlæggende for børns trivsel samt deres evne til at danne gode relationer. De børn, som ofte bevæger sig i periferien af legefællesskabet, kan være de børn, som ikke forstår reglerne eller forstår at bidrage konstruktivt til det, børnene leger eller er sammen om. De kan blive hjulpet med tilrettelagt leg med børnemøder.

Vi havde en pige med i forløbet, som normalt havde det lidt svært i legerelationer. Undervejs rankede pigen sig og øjnene strålede. Det var endda sådan, at kollegaer sagde: Nej, hvor er der sket meget med hende. Nu siger hun pludselig selv, hvad hun gerne vil og fungerer i længere tid ad gangen i lege med andre.

Jane Leimbeck, pædagog

Formål

Tilrettelagt leg med børnemøder har til formål at:

- lære børn at se muligheder og styrker i sig selv og andre børn
- lære børn at løse konflikt og uenighed
- lære børn at opstille og afkode spilleregler i en leg via dialog
- lære børn at give udtryk for egne idéer og følelser
- styrke børnegruppens samværsformer fx at tale pænt og give plads til hinandens idéer
- udvikle børns empati, accept og interesse for andre.

Hvad er konteksten?

Tilrettelagt leg med børnemøder er god, hvis der er et eller flere børn i en børnegruppe, der står uden for fællesskabet og har svært ved at danne relationer. Metoden er også brugbar som et årligt projektforsøg.

Børnegruppen deles op i mindre grupper med ca. 12-15 børn pr. gruppe. Det er ideelt at være to voksne tilknyttet hver børnegruppe. Ved projektforsøg kører tilrettelagt leg med børnemøder dagligt i to timer i 1-2 måneder. Den lange tidsperiode gør det muligt at sikre, at alle børns idéer bliver hørt og opfyldt.

Den der evne til at løse et problem, den har vi også set bagefter. Fx i spisesituationer, hvor et barn gerne vil sidde ved siden af et bestemt barn og spise, men der sidder en anden. Så hører vi barnet spørge: "er du ikke sød at rykke lidt?".

Inge Nørgaard, pædagog

Konkrete elementer i metoden

De voksne deltager på samme præmisser som børnene, samtidig med at de er observerende og støttende over for de børn, der har svært ved at lege. De voksne får på lige fod med børnene en rolle eller opgave i legen.

De voksne bruger deres "mangel på legesans" til at fungere som rollemodel for de børn, som har vanskeligt ved at forstå legen. På den måde gør de voksne det legitimt at spørge: Hvad skal jeg nu? Hvordan gør jeg det? Hvordan gør jeg det sjovt at være hund?

Der er en tydelig ramme i forhold til, hvad der skal ske i forløbet og i den pågældende leg. Grundreglerne er:

- Alle børn og voksne i gruppen skal deltage i legen.
- Alle børn og voksne skal lytte til hinanden, og der skal være tid til at kunne lytte til hinanden.
- Der er ingen idéer eller forslag, der er forkerte.
- Alle børn og voksne hjælper med at rydde op, når legen er slut.

Fremgangsmåden – trin for trin

Optakten: Personalet deler børnene i mindre grupper, der baserer sig på personalets erfaringer og observationer af børnene. Er der fx problematikker, der primært forstyrrer forholdet blandt drengene eller pigerne, kan det være en idé at dele børnegruppen op efter køn for at styrke relationerne i henholdsvis pige- og drengegruppen.

På det første børnemøde fortæller de voksne, at børn og voksne den kommende tid skal lege i opdelt grupper, og det er børnene, der skal bestemme legene. Den voksne spørger børnene, hvad de synes, de skal lege. Spørg eventuelt, om der er nogle lege, som kan kombineres, og

i så fald hvordan. Til slut laver den voksne en liste med de forskellige lege, som gruppen skal nå at lege i løbet af forløbet.

I resten af forløbet indleder personalet arbejdet med tilrettelagt leg med børnemøder med et børnemøde i hver gruppe, hvor børn og voksne aftaler mere detaljeret, hvad der skal ske i den leg, de skal lege, og hvem der skal have hvilke roller.

Børnemøde: Børn og voksne snakker om, hvordan de kommer til at lege, så alle børn bliver glade for at være med. Den voksne stiller åbne spørgsmål. Til slut ridser den voksne reglerne op. Reglerne repeteres, inden hver leg går i gang. Der kan efterhånden komme nye regler til, som viser sig at være nødvendige for at skabe et godt legefællesskab, hvor alle er med. Den voksne fortæller, at de voksne også skal deltage i legen, men at voksne har svært ved at lege og derfor nogle gange har brug for at spørge børnene, hvis de er i tvivl om, hvad der sker, eller hvad de skal gøre.

Eksempler på spørgsmål til børnemøde:

- Hvad skal vi lege i dag?
- Hvordan synes du, det skal være?
- Hvordan leger man det?
- Er der nogen, der har et forslag til, hvordan vi kan lege læge, når vi er i svømmehallen?
- Hvordan løser vi det?
- Det forstår jeg ikke, er der nogen, som kan forklare mig det?
- Er der nogen, som ikke helt forstår, hvad vi skal lige nu?

Legen bygges op: Børn og voksne bruger minimum en halv time på at bygge legen op ved at snakke om, hvordan historien i legen skal være. Alle børn kommer med idéer, og gruppen forhandler om, hvilke idéer der skal med i legen. Nogle idéer er måske ikke brugbare til den pågældende leg, men kan puttes i en idékasse og bruges til en af de andre lege i forløbet. Er gruppen meget uenig, foretager man en afstemning, hvor flertallet bestemmer.

Roller i legen: Børn og voksne snakker om, hvilke roller der er i legen, og hvordan man leger de forskellige roller. Roller i legen fordeles efter lyst. Hvis der er en rolle tilbage, som ingen vil have, eller hvis flere børn ønsker den samme rolle, stiller den voksne børnene spørgsmålet: Hvordan kan vi løse det? Den voksne kan tage den rolle, som ingen andre vil have. Det gør det muligt for den voksne at italesætte, hvorfor rollen fx er kedelig. Børnemødet bliver afsluttet med, at alle bliver enige om, at NU starter legen.

Så skal der leges: Det er tilladt at lave en timeout midt i legen, hvis et barn ser ud til at være uden for legen, eller hvis der opstår tvivl om, hvad der foregår i legen. Det giver børn og voksne indblik i, hvorvidt et barn føler sig som en del af legen eller ej, og er med til at øge det enkelte barns bevidsthed om den rolle, det har i legen. Den voksnes rolle under legen er at være rollemodel ved fx at stille banale spørgsmål i forhold til sin rolle eller det, der sker. Den voksnes åbenhed og tvivl viser de mere stille og sårbare børn, at det er okay at spørge. Samtidig er det også den voksnes rolle under legen at lægge mærke til, hvordan de forskellige børn er med i legen. Den voksne varsler, når der er 10 minutter tilbage, inden legen afsluttes. Til slut hjælper alle med at rydde op og samles til et afsluttende børnemøde.

Vi legede, at vi var på ferietur, og da vi ankom til hotellet, tog alle deres håndklæder og gik ned på stranden. Men en af pigerne blev siddende tilbage på sit tæppe inde på hotellet. Der stoppede jeg legen og spurgte pigen, hvorfor hun blev siddende på hotellet, når vi andre var ude at svømme. Der kiggede pigen på mig og sagde: "Altså den første dag, når man kommer på hotel, der kan man jo ikke også klare at komme ned og svømme, så der er man altså oppe på sit hotelværelse. Så her sidder jeg". Der gik det op for mig, at pigen var med i legen, men det kunne jeg ikke umiddelbart se. Jeg så bare en sur pige, der sad på det der hotelværelse. Så det var også en læreproces for mig i forhold til at forstå, hvordan og hvornår børnene er med i en leg.

Jane Leimbeck, pædagog

Afsluttende børnemøde: Et afsluttende børnemøde giver børnene mulighed for at reflektere over, hvad der var godt og skidt ved legen, hvad man fx kunne have gjort, hvis nogle kede sig i legen. Børn og voksne aftaler til slut, hvad de skal lege dagen efter. Det giver børnene et døgn til at forberede sig på næste leg. Børnene kan snakke med hinanden om, hvad den næste leg kan indeholde. Det enkelte barn har også mulighed for at snakke med sine forældre om, hvad det kan bidrage med til legen.

Opfølgning: Personalet formidler, hvad der er sket i dagens leg, ved at skrive en kort historie omkring indholdet i legen, tage billeder undervejs og hænge begge dele op på institutionens væg – gerne i børnehøjde. Det giver børnene mulighed for med afsæt i billederne at kunne forklare og vise andre børn, hvad de har leget. Det giver også forældrene mulighed for at kunne spørge ind til legen.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Tilrettelagt leg med børnemøder skaber nye relationer på tværs af børnegruppen. Børn, der ikke tidligere tog initiativ til at henvende sig for at lege, henvender sig på eget initiativ til andre for at lege.
- Metoden styrker børnenes evne til at samarbejde. De lytter og venter og viser interesse for hinanden og hinandens idéer. De lærer at løse problemerne i takt med, at de opstår. Børnene overfører erfaringer med dialog og rolleafklaring til andre legerelationer.
- Børnene øger deres selvværd og selvtillid og får mod til at give udtryk for egne behov.
- Stille og tilbageholdende børn får mulighed for at komme til orde og give udtryk for deres følelser og tanker omkring legen. De lærer at sige til og fra over for den eller de roller, de bliver tildelt eller påtager sig i legen.
- Der opstår færre konflikter mellem børnene, idet de bliver bedre til at løse en konflikt via dialog, inden konflikten optrædes.
- Metoden gør det muligt for personalet at dele børnene op i mindre grupper på en måde, så særligt sårbare børn inkluderes.
- Metoden giver personalet mulighed for at stille krav til børnenes sociale kompetencer i forhold til problemløsning og inddragelse af alle i fællesskabet. Det er muligt for personalet at observere, hvordan børnenes relationer udvikler sig undervejs.

Vi voksne er undervejs i forløbet blevet bekræftet i, at tydelige rammer og planlægning er en nødvendighed, når der er travlt og mange børn. De tydelige rammer i tilrettelagt leg med børnemøder har resulteret i stor glæde hos børnene samt begejstring hos forældrene.

Inge Nørgaard, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Tilrettelæggelsen tager tid, og det gælder om at være tålmodig.
- Det kan tage tid at dokumentere indholdet i de forskellige lege.
- Enkelte børn kan nægte at ville deltage. Her gælder det for personalet om at motivere og inddrage de andre børn i at løse problemet og i samarbejde med dem spørge ind til, hvad der skal til, for at barnet har lyst til at deltage.

Systematik
og overblik

Gode situationer – god adfærd

Beskrevet med input fra souschef Tina Nielsen og leder John Nielsen, Valhalla, Nyborg Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Gode situationer – god adfærd er en struktureret løsningsfokuseret metode, hvor kolleger hjælper hinanden med at afdække bekymringer eller frustrationer omkring et barns adfærd i bestemte situationer. Formålet er at sætte spot på adfærden og udvikle eller ændre den med udgangspunkt i de situationer, hvor adfærden ikke er til stede. Det handler altså om at skabe rammer og situationer, som får den bedste adfærd frem i børnene. Metoden kan anvendes til alle aldre.

Pædagogiske overvejelser

Gode situationer – god adfærd er beskrevet på baggrund af Signs of Safety – en australsk metode, der understøtter en anerkendende tilgang til arbejdet med børns og unges trivsel. Metoden retter sig primært mod det pædagogiske personales måde at gribe bekymringer eller frustrationer omkring et barns trivsel og udvikling an. Signs of Safety er udviklet af Andrew Turnell.

I denne sammenhæng har DCUM valgt at lade sig inspirere af Signs of Safety, og samtidig tilpasse metoden, så den er nem at gå til. Og derfor kalder vi den gode situationer – god adfærd. Valhalla, som har givet input til metodebeskrivelsen, arbejder med Signs of Safety.

Formål

Gode situationer – god adfærd er en metode, der:

- sætter spot på bekymrende adfærd
- er handlings- og udviklingsorienteret
- sætter en ramme for refleksion omkring et barns adfærd
- gør det nemmere at spørge en kollega om hjælp.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Gode situationer – god adfærd er et interview mellem en bekymret medarbejder og kollega eller leder, der fungerer som interviewer.

Vil et dagtilbud i gang med at bruge interviewmetoden, skal personalegruppen have en snak om, i hvilke situationer det fx kan være relevant at anvende metoden. Der skal være lyst og mod til at prøve konceptet af og være i en rolle, som måske kan føles uvant. Det gælder både for den medarbejder, som er bekymret omkring et barns adfærd, og for den medarbejder, som har interviewrollen.

Personalet anvender metoden i situationer, hvor en medarbejder er bekymret for et barns trivsel eller adfærd og handling i den givne situation. Den bekymrede medarbejder beder en kollega eller leder om at blive interviewet omkring bekymringen. Hensigten med interviewet er at modvirke, at de to i samtalen ender med at bekræfte hinanden i bekymringen, og i stedet finder mulige løsninger. Målet er at få det bedste frem i barnet, og interviewet ender med en handlingsplan med konkrete tiltag, og senere følges op med en snak om, hvordan udviklingen har været.

Hele institutionen får et skub, da vi begynder at anvende metoden, for det er med til at skabe et meget vigtigt refleksionsrum. Og det bedste er, at vi nu kan konkretisere og finde handlingsmuligheder, der styrker barnets positive udvikling. Det har flyttet sig til hverdagen, og det kan mærkes!

John Nielsen, leder

Konkrete elementer i metoden

Metoden bygger på en række anerkendende værdier. For at sikre en vis kontinuitet og ensartethed stiller interviewerens sine spørgsmål efter en interviewguide.

Interviewguiden kommer omkring fire områder:

- Hvad går bekymringen ud på?
- Hvad fungerer?
- Hvad ønsker vi at se ske?
- Hvornår og hvordan følger vi op?

Se Bilag 1: Spørgeguide

Efter en passende tid følger den bekymrede medarbejder og interviewerens op på bekymringen og udviklingen omkring den.

Fremgangsmåden – trin for trin

I dagligdagen: Når en kollega er bekymret eller frustreret i forhold til et barn, finder den bekymrede en kollega, der kan interviewe omkring bekymringen.

Interviewet: Intervieweren sidder med spørgeguiden foran sig og skriver kollegaens udsagn ned. Den bekymrede forklarer sin bekymring – er der flere bekymringer, så hjælper interviewerens med at sætte fokus på den, der er mest presserende. Nogle gange kan den bekymrede medarbejder starte med at have én bekymring, og i interviewprocessen kan det vise sig, at det er noget helt andet, der egentlig bekymrer, eller at noget andet bekymrer mere. Undtagelser fra den konkrete bekymring bruges til at lave mål og delmål.

Mål: Beskriv målet og en konkret situation, der viser, hvordan det ser ud, når målet er nået.

Handleplan: Handleplanen skal være så konkret, at den bliver et arbejdsredskab, som den bekymrede medarbejder og resten af personalegruppen kan bruge i dagligdagen. Handleplanen skal være præcis omkring, hvad der skal ske, hvornår, og hvem der er ansvarlig for at nå målet. Handleplanen skal være detaljeret og angive personer, datoer og klokkeslæt for handlingerne.

Se Bilag 2: Handleplan

Opfølgning på interview: Intervieweren og medarbejderen følger op i forhold til, om målet er nået, hvad er blevet bedre, er de tegn (delmål) til stede, som vi ønsker se ske, og hvad skal et eventuelt næste skridt være for at nå endemålet? Intervieweren har fokus på at støtte den bekymrede i at finde situationer, episoder, handlinger, adfærd og fremskridt – dette er der også fokus på i første interview. Intervieweren er nysgerrig udforskende i forhold til at drøfte, hvad barnet, den bekymrede og andre har gjort, der fungerer, og som de med god grund kan gøre mere af.

Se Bilag 3: Opfølgning

Interviewerens rolle i processen:

Gode råd til intervieweren:

- Bliv på egen banehalvdel og hold egne holdninger udenfor
- Lyt og stil åbne og uddybende spørgsmål
- Spørg ind, så forklaringerne bliver konkrete, tydelige og hverdagsagtige
- Undgå at kommentere eller komme med egen holdning og løsningsforslag.

Den bekymredes rolle i processen:

Gode råd til den bekymrede medarbejder:

- Fortæl resten af personalegruppen, hvad du er blevet interviewet om. Orientér om handleplan og de små fremskridt, du ønsker at se hos barnet.
- Kontakt – hvis det er nødvendigt – andre aktører for at få løst problemet. Det kan være kolleger, forældre eller andre.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Metoden sætter fokus på faktisk viden med afsæt i barnets konkrete adfærd frem for på hypoteser og fornemmelser omkring barnet og faktorer omkring barnet. Den er velegnet til at opstille enkle, konkrete mål og få italesat, hvad personalet ønsker skal ske for barnet. Samtidig tydeliggør metoden, hvem der er ansvarlig for hvad i forhold til at nå målet.
- Skaber et refleksionsrum, hvor den enkelte medarbejder eller en personalegruppe kan finde handlemuligheder i forhold til en frustration eller bekymring omkring et barn.

- Interviewsituationen modvirker, at de to i samtalen ender med at bekræfte hinanden i bekymring.
- Personalet bliver godt forberedt i forhold til svære samtaler med forældre. De føler større tryghed og sikkerhed i deres faglige vurdering af et barns trivsel og kan gennemføre en konstruktiv dialog om barnet, idet de har konkret fokus på bekymringer, men også på barnets stærke sider og fremadrettede løsningsforslag.
- God metode i forhold til at tænke anerkendende.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Metoden kræver, at personalet og ledelsen prioriterer at sætte tid af til et interview (½-1 time) i de tilfælde, hvor en medarbejder er bekymret for et barn.
- Det kan være en udfordring at ændre fra et fokus på fejl og problemer til fokus på resourcer og fremadrettede løsningsperspektiver.
- Det kræver lidt øvelse og vedholdenhed at blive god til at lave interview og få det forankret som en del af den daglige praksis.

BILAG 1: SPØRGEGUIDE

Hvad går bekymringen ud på?

Den bekymrede medarbejder beskriver sine bekymringer ud fra barnets konkrete handlinger. Fokus er rettet mod faktiske handlinger og konkrete observationer, som medarbejderen har gjort sig. Interviewerens rolle er at holde medarbejderen fokuseret på konkrete handlinger og adfærd samt hjælpe med at prioritere bekymringer, så der i første omgang arbejdes videre med den højest prioriterede bekymring.

Beskriv din bekymring.

- Hvad gør barnet?
- Hvor tit sker det?
- I hvilke situationer sker det?
  - Med hvilke børn?
  - Med hvilke voksne?
- Hvad er din værste bekymring, hvis der ikke bliver gjort noget?
- Hvordan vurderer du bekymringsgraden på en skala fra 1-10 (hvor 10 er den ønskede adfærd, og 1 er konsekvens, hvis der ikke sættes ind over for bekymringen)?
- Er der komplicerende faktorer?
  - I familien?
  - I børnegruppen?
  - I personalegruppen?

Hvad fungerer?

Intervieweren støtter den bekymrede i at blive opmærksom på de positive undtagelser i barnets adfærd i forhold til bekymringen. Fokus er rettet mod barnets og medarbejderens ressourcer og evner til at løse problemet. Omdrejningspunktet er at drøfte, hvad der fungerer, og som man dermed med god grund kan gøre mere af.

- Hvornår oplever du undtagelser? – altså situationer, hvor du kunne forvente den bekymrende adfærd, men den ikke optræder?
- Hvad gør barnet, når det ikke gør det, som er bekymrende?
  - Hvad sker der i de situationer?
  - Hvem er med?
  - Hvor sker det?
- Hvad er barnets ressourcer?
  - Hvilke positive egenskaber har barnet?
  - Hvordan kommer det til udtryk?
  - Hvad er barnets styrker?
  - Hvordan ses disse styrker?
- Hvilke voksne fungerer barnet bedst med?
  - Hvad er det, de gør sammen?
- Hvad er dine egne ressourcer?
- Hvilke børn fungerer barnet bedst med?
  - Hvad er det, de gør sammen?

Hvad ønsker vi at se ske?

Intervieweren hjælper den bekymrede med at opstille klare mål og delmål for, hvad den bekymrede ønsker at se ske med barnet i forhold til bekymringen og den udvikling, den bekymrede ønsker at støtte op om. Den ønskede adfærd og handlinger skal gøres konkrete.

- Hvilken konkret adfærd vil du gerne se barnet have, når bekymringen er overvundet?
- Hvilke konkrete handlinger vil du gerne se barnet gøre, når bekymringen er overvundet?
- Hvad vil andre børn og voksne lægge mærke til?
- Hvilke fordele vil forandring have for barnet?
- Hvad vil være det mindste og første skridt barnet må tage?
- Hvad er de næste skridt?
  - Hvornår og hvordan følger vi op?
  - Hvornår skal vi snakke sammen igen?

BILAG 2: HANDLEPLAN

Handleplanen skal konkretisere enkeltaktiviteter og derfor fokusområder for handleplanen:

- Ønskede mål og delmål?
- Hvad ønsker vi se ske? Skriv fx ikke " Han skal stoppe med at være aggressiv, han må ikke bide..." men skriv fx "Når han bliver aggressiv, skal han kunne lægge skovlen fra sig og sige stop".
- Hvad gør vi på kort sigt? (i morgen)

- Hvad gør vi på længere sigt? (om en uge, om en måned)
- Hvem skal inddrages?
- Hvem er ansvarlig?
- Hvornår evaluerer vi?

Vær opmærksom på, at det er svært at formulere disse mål og delmål.

BILAG 3: OPFØLGNING

I skal følge op med udgangspunkt i det, der fungerer. Fokusområder for opfølgning:

- Hvad er der sket i forhold til de mål, vi har sat os i handleplanen?
- Hvad er blevet bare en lille smule bedre?
- Hvad sker der i de situationer?
  - Hvilke styrker og færdigheder har været i spil?
  - Hvad gør barnet?
  - Hvad gør andre?
  - Hvad gør du?
- Hvorfor skete det?
  - Hvad gjorde barnet?
- Hvor tit sker det?
- Status for din bekymring på en skala fra 1-10 (hvor 10 er den ønskede adfærd, og 1 er konsekvens, hvis der ikke sættes ind over for bekymringen)?
- Forestil dig, at du er et lille skridt højere oppe på skalaen?
  - Hvad er anderledes i forhold til barnet?
  - Hvad lægger du mærke til her?
- Hvad vil være det mindste og næste lille skridt, barnet må tage for at overvinde bekymringerne?
- Skal vi snakke sammen igen? Hvis ja, hvornår?

Kaoslinjen

Beskrevet med input fra Antoinette Nybo Kjeldsen, leder i Børnehaven Mælkebøtten, Kolding Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Kaoslinjen handler om, at summen af et barns udfordringer eller belastninger kan overstige det, barnet har ressourcer til at håndtere. Kaoslinjen er det punkt, hvor filmen knækker, og barnet ikke kan magte selv små ting. Metoden arbejder konstruktivt med at undersøge, hvilke udfordringer der tager barnets energi, og hvordan man kan gøre udfordringerne færre. Metoden er velegnet til børn i alle aldre.

Pædagogiske overvejelser

Med kaoslinjen arbejder personalet med analyse af oplevelser og tanker omkring et barn for at få et konkret billede af, hvordan barnets trivsel kan se ud. Personalet kan med andre ord visualisere, hvad de ser og tænker om et barn og dets trivsel. Den viden, de når frem til, er afgørende for, hvilke initiativer de skal sætte ind med for at højne barnets trivsel – også i forhold til fællesskabet. Personalet kan dels arbejde med at reducere belastningsgraden dels med at vise barnet nye måder at tackle belastninger på.

Kaoslinjen er en konkret metode, som er en del af den række pædagogiske redskaber, som det pædagogiske system KRAP – Kognitiv, Ressourcefokuseret og Anerkendende Pædagogik – har udviklet.

Formål

Formålet med kaoslinjen er at:

- fremme børns trivsel ved aktivt at arbejde med at afdække og reducere deres belastningsgrader
- undgå at børn kommer i stressende situationer, hvor der stilles for mange krav.

METODEBESKRIVELSE

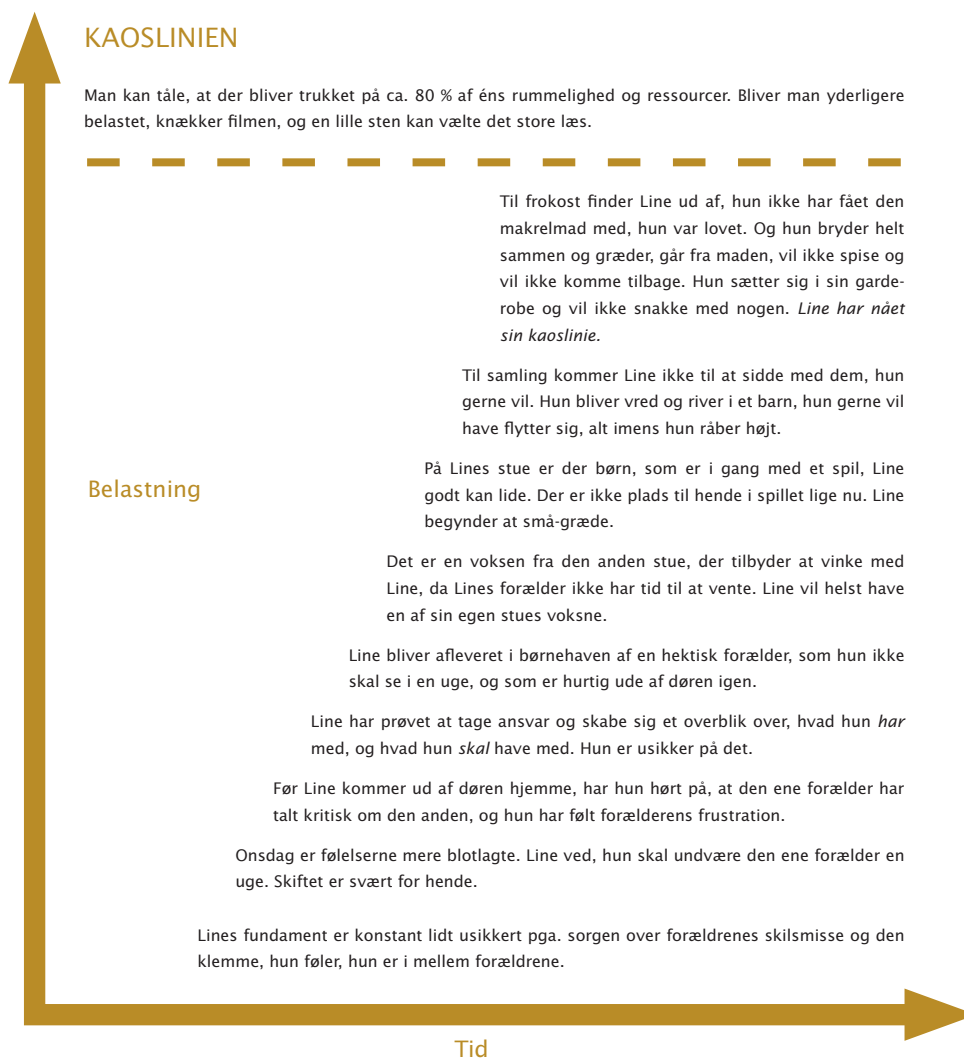

Hvad er konteksten?

Kaoslinjen kan anvendes, hver gang man har et barn, der har et uhensigtsmæssigt reaktionsmønster, eller hvis man har mistanke om mistrivsel grundet for store udfordringer. Det er en fordel, hvis hele dagtilbuddet er fortrolig med kaoslinjen, så den kan udgøre det grundlag, man taler om et barn ud fra. Metoden kan meget fint kombineres med andre interventionsmetoder.

Konkrete elementer i metoden

Man arbejder med barnets udfordringer eller belastninger ved at se på dem over tid, fx en uge. Det betyder, at personalet i et diagram med to akser – belastninger og tid – indsætter små beskrivelser af situationer, hvor barnet møder udfordringer. Ved at beskrive udfordringerne over tid bliver det tydeligt, hvor mange de er, og hvilke man kan undgå eller ændre.

Fremgangsmåden – trin for trin

Registrering: Har personalet mistanke om, at et barn er udsat for et særlig højt belastningsniveau, så begynder personalegruppen eller den enkelte pædagog at registrere alle de faktorer, som kan være belastende for barnet. Børns belastninger er ofte meget varierende fra dag til dag, og derfor skal registreringen foregå over flere dage typisk mindst en uge.

Et barn kan fx opleve det som en belastning, hvis det bliver afvist i en leg, hvor det griber ind i legen på en forstyrrende måde, fordi det ikke har redskaber til at spørge om lov til at være med. I sådan et tilfælde kan personalet arbejde med at give barnet færdigheder til at spørge om lov til at være med og herved nedsætte belastningsniveauet hos barnet og hjælpe det på vej til bedre social trivsel.

Eksempelvis delebørn kan være udsat for høje belastningsgrader, uden at det bliver opdaget, fordi forskellige personer oplever forskellige reaktioner. Når et barn har to familier, skal der nogle gange være et ekstremt højt belastningsniveau og nogle voldsomme og uhensigtsmæssige reaktioner, før det bliver opdaget. Med arbejdet med kaoslinjen kan personalet i barnets dagtilbud opdage belastningerne og handle på dem.

Vurdering af situationer og handlinger: Personalet visualiserer de registrerede situationer og sætter dem størrelses- og tidsmæssigt i forhold til hinanden. Dernæst afdækker de, hvilke belastninger der med fordel kan reduceres og eller ændres:

- alene med hjælp fra daginstitutionen
- med støtte fra andre (forældre, personer som henter/bringer osv.)
- ved at give barnet andre strategier eller metoder til at klare situationer på.

Redskabet giver mening i vores arbejde med børnene, og det giver samtidig god mening for forældrene at se på deres barn og dets hverdag på den konkrete måde, som kaoslinjen giver mulighed for.

Antoinette Nybo Kjeldsen, leder

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Det er en fordel, at man går ubetinget ind og tager barnets perspektiv. Det gør det lettere at tale om, da det ikke handler om, at noget er forkert, men om hvordan barnet oplever det.
- Metoden kan bruges til at hjælpe barnet ind i fællesskabet, fordi reaktioner på baggrund af for mange belastninger, kan få andre børn til at distancere sig.

Når vi har talt med forældre om deres barn med udgangspunkt i kaoslinjen, har vi haft nogle gode og konstruktive samtaler. Kaoslinjen som værktøj giver en god sikkerhed for pædagogerne at tale ud fra. Og da linjen tegnes ud fra barnets perspektiv, er der ingen bebrejdelser mod forældrene, og det er ikke dem, der er i fokus, det er barnet. Så et godt forældresamarbejde, trivsel for barnet, faglige refleksioner, samt succes som pædagog – det smitter jo alt sammen af på arbejdsmiljøet og børnemiljøet: Dét er gevinsterne ved at arbejde med værktøjet.

Antoinette Nybo Kjeldsen, leder

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det er vigtigt, at det bliver synliggjort, at der er forskel på barnets belastninger over en periode. Er barnet fx delebarn, er det vigtigt, at der ses på dage, hvor barnet er hos den ene, og dage hvor det er hos den anden, så billedet bliver så dækkende som muligt.

Kognitiv sagsformulering

Beskreivet med input fra pædagogmedhjælper Helene M. Poulsen og pædagog Nina Sørensen, Præstbro Børnehave, Morsø kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Kognitiv sagsformulering kan afdække, hvad der ligger til grund, for at et barn handler på bestemte måder. Metoden tegner et billede af barnet og de positive og negative påvirkninger, som han eller hun udsættes for. Personalet får ved kognitiv sagsformulering overblik over de faktorer, der har størst betydning for barnets hverdag. Metoden tilgodeser barnets egne tanker og måder at tackle hverdagen på, når noget bliver svært. Kognitiv sagsformulering er et udgangspunkt for mål og indsats i forhold til barnet. Metoden er for 0-6-årige børn.

Pædagogiske overvejelser

I det pædagogiske arbejde er det vigtigt, at de voksne altid er nysgerrige på et barns trivsel og ikke overser relevant information eller tegn fra barnet og dets omgivelser. I arbejdet med at skabe et solidt overblik over barnets egen verden – i form af det, det tænker om sig selv og de ting, det gør, når noget bliver for svært, er den kognitive sagsformulering en anvendelig metode. Kognitiv sagsformulering er en metode fra KRAP – en forkortelse af Kognitiv, Resourcefokuseret og Anerkendende Pædagogik.

Formål

Formålet med kognitiv sagsformulering er at:

- give overblik over vigtige perspektiver i et barns liv
- få et udgangspunkt for de indsatser, der skal igangsættes omkring et barn
- fastholde barnets perspektiv.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Kognitiv sagsformulering kan anvendes, når man modtager et nyt barn eller ved udvalgte børn, som man gerne vil have større fokus på. Det vil være en stor fordel, hvis hele dagtilbudet er fortrolig med metoden, så den kan udgøre det fundament, man taler om børnene ud fra. Modellen kan også bruges i forbindelse med forældresamtaler.

Konkrete elementer i metoden

Skemaet til kognitiv sagsformulering består af fem bokse, som hver især bidrager til det nuancerede overblik, der er påkrævet for at forstå barnet tilstrækkeligt. Skemaet er et internt arbejdsblad, personalet udfylder, efterhånden som de får afdækket de enkelte perspektiver, eller det kan udfyldes sammen med forældre. I begge tilfælde vil udgangspunktet være barnets perspektiv.

De fem bokse, skemaet består af, er:

- 1 Prædisponerede faktorer – baggrunden
- 2 Vedligeholdende faktorer
- 3 Beskyttende faktorer
- 4 Mestringsstrategier
- 5 Grundtanker.

Fremgangsmåden – trin for trin

Skemaet udfyldes efterhånden som personalet får afdækket de respektive forhold

Prædisponerende faktorer – baggrunden

I denne boks beskriver personalet, hvad barnet har med sig af konkrete oplevelser eller forhold, som er betydningsfulde for at forstå det pågældende barn. Det er alle de forhold, som er konstante i barnets liv, og der ikke kan ændres ved en pædagogisk indsats.

Det drejer sig om:

- Personlige faktorer (alder, køn, osv.)
- Medfødte styrker og sårbarheder (ting, som ikke ændres, særlige styrker, intellektuelt niveau, allergisk lidelse osv.)
- Tidlige erfaringer (daginstitutionsskift, skilsmisse i familien, anbringelser osv.)
- Levevilkår (fx: Bor sammen med mor og halvbror, bor med både mor og far osv.)
- Centrale livsbegivenheder som:
  - Oplevelser af savn (mistet sin mor som 3-årig), svigt (biologisk mor kommer kun til samvær hver anden gang) osv.
  - Oplevelse af at lykkes, få succes, få hjælp osv.

De vedligeholdende faktorer

Også de faktorer, som fastholder barnet i negative mønstre, skal beskrives. Det vil sige faktorer, som virker vedligeholdende med hensyn til de vanskeligheder, han eller hun står med:

- I virkeligheden
- På handleplanet
- På tankeplanet.

Her beskriver personalet både personlige og sociale faktorer, der er medvirkende til, at den eller de tilstande, som ønskes ændret, alligevel bliver fastholdt. En vedligeholdende faktor kan fx være en far, som ofte fortæller sin søn om alt det, faderen synes, sønnen gør forkert, og som er rigtig "god" til at sætte fokus på sønnens fejl og mangler. Den samme fader kan dog sagtens være en beskyttende faktor på en række andre områder.

En vedligeholdende faktor kan også være en pædagog i daginstitutionen, som kun magter at se det, barnet gør forkert, og som bruger megen energi på at fremhæve dette. En vedligeholdende faktor kan være manglende færdigheder til at begå sig socialt. Alt i alt faktorer, der trækker i den forkerte retning. Man kan arbejde på at reducere og mindske de vedligeholdende faktorer.

Beskyttende faktorer

De beskyttende faktorer er de personlige og sociale faktorer, som udgør en form for beskyttelse i forhold til barnet. Det er forhold, der kan udnyttes til at understøtte, at en positiv udvikling fortsætter eller bliver igangsat. Beskyttende faktorer er:

- Faktorer, som hjælper personen – trækker den rigtige vej
- Færdigheder, egenskaber, sammenhænge mv.

Det kan være forhold som:

- At være velbegavet
- At have en god og støttende familie
- At have gode relationer
- At have et charmerende udseende
- En forstående pædagog
- Positiv tilgang til at være i daginstitutionen osv.

Mestringsstrategier

Mestringsstrategier er det, et barn gør, når noget bliver for svært. Det kan være barnet løber sin vej eller smider sig og græder overdrevent. Det kan være, barnet bider de andre børn.

Her beskriver man også:

- Hvor hensigtsmæssige mestringsstrategierne er for barnet selv – og for omgivelserne?
- Hvor hensigtsmæssige strategierne er på kort og på langt sigt?

Grundtanker

I denne boks beskriver personalet barnets tanker og antagelser om sig selv, om andre mennesker, om sin omverden m.m. Grundtankerne er af stor betydning for, hvordan man fortolker og forstår sine oplevelser. Det kan være vanskeligt for barnet selv at formulere sine grundtanker, så i stedet kan personalet forme hypoteser, som de afdækker ved hjælp af barnets adfærd og udtalelser.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Metoden er let tilgængelig, og alle ansatte kan løbende medvirke til at udfylde skemaerne.

- Man kan arbejde med et punkt ad gangen og skrive ændringer ind i skemaet, efterhånden som indsatserne giver resultater.
- Er en overskuelig model til at forstå vigtige perspektiver i et barns liv og som grundlag for at lave særlige indsatser.

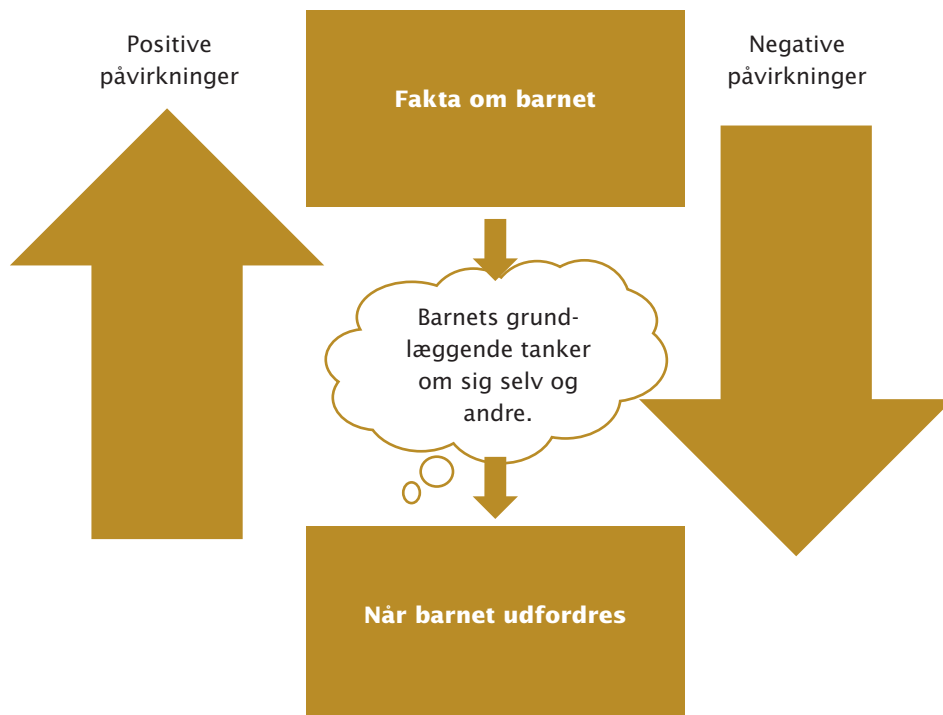
» Skemaerne er helt klart et godt redskab til at blive klogere, for de giver et godt overblik og samtidig fastholder de os voksne til at se tingene fra barnets perspektiv.

Nina Sørensen, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

Der kan ske ændringer undervejs, og det er derfor en god idé at bruge sagsformuleringen som et dynamisk redskab og tilføje ændringer, efterhånden som de sker.

KOGNITIV SAGSFORMULERING

Praksisfortælling

Beskrevet med input fra afdelingsleder Malene Møller Knudsen og leder Anna-Kathrine E. Sørensen, Blangstedgård Børnehus, Odense Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Hvornår skal et dagtilbud sætte en indsats i gang for et bestemt barn, og hvordan håndterer man en medarbejders bekymring omkring et barns trivsel, adfærd eller udvikling? *Praksisfortællinger*, som er udsnit af hverdagen, kan danne udgangspunkt for at afdække, hvad der er på færde, og hvad en eventuel handlingsplan skal indeholde. Metoden kan bruges til børn i alderen 0-6 år.

Vi kan også som personale have fået en forståelse af et barn, som man ikke kan komme af med. Der er det vigtigt at skrive en praksisfortælling, tolke på den og så snakke om, hvad det gør ved medarbejderen, når barnet er, som det er. Det handler også om at flytte vores forståelse af et barn.

Anna-Kathrine Møller Knudsen, leder

Pædagogiske overvejelser

Praksisfortælling er en metode, der kan være til stor gavn, når personalet skal reflektere over pædagogisk praksis, både egen og andres. Udgangspunktet er, at man ved at indtage et helikopterperspektiv kan styrke de faglige refleksioner og få af- eller bekræftet sine fornemmelser. I denne metodebeskrivelse er fokus lagt på praksisfortælling som en metode i arbejdet med børn, som personalet har bekymringer om, men praksisfortællinger kan bruges i mange andre sammenhænge.

Formål

Hensigten med metoden er at:

- gengive konkrete situationer, som personalet kan reflektere ud fra
- afdække en bekymring omkring et barn
- vurdere, om en bekymring skal føre til initiativer.

Hvad er konteksten?

En medarbejder eller forælder er bekymret for et barns trivsel, adfærd eller udvikling. Medarbejderen skriver en fortælling om en konkret situation med afsæt i, hvordan medarbejderen subjektivt har oplevet situationen.

Dagtilbuddets leder indkalder til et tolkningsmøde, hvor følgende reflekterende team er til stede:

- Medarbejderen, der har bekymringen
- Lederen, der styrer samtalen og tolkningen af medarbejderens fortælling
- En kollega fra en anden afdeling, som er helt udenforstående
- Eventuelt en kollega udvalgt af medarbejderen med fortællingen.

Det reflekterende team kan naturligvis sammensættes efter personalemæssige muligheder og behov.

Konkrete elementer i metoden

- Konkret bekymring eller undring
- Refleksionsgruppe
- Skema til tolkning af praksisfortælling.

Se Bilag 4: Tolkningsskema.

Fremgangsmåden – trin for trin

Tolkning af situationen: Lederen styrer samtalen med medarbejderen med henblik på at tolke situationen og udarbejde en handleplan. De øvrige to kolleger udgør et reflekterende team, der primært lytter og løbende byder ind, når de bliver bedt om det.

Lederen beder medarbejderen ridse sin praksisfortælling op. Herefter tolker gruppen praksisfortællingen i:

- pædagogisk perspektiv med fokus på at spørge ind til, hvad medarbejderen med fortællingen tænkte, ønskede og følte i situationen og i lignende situationer. Det kan være nødvendigt at bruge lidt tid på denne del for at få fat på, hvordan personen føler det og har det i situationen. Anerkend, at det er okay at blive vred og irriteret.
- barneperspektiv med fokus på, hvad medarbejderen tror, at barnet tænkte, ønskede, følte, hvad barnets intention var, hvordan verden ser ud med barnets øjne i situationen.
- andre perspektiver med fokus på, hvordan børnegruppen har det i forhold til barnet, hvordan forældrene har det, og hvordan de øvrige kolleger har det.

Det reflekterende team: Undervejs spørger lederen det reflekterende team, hvad det tænker, oplever og føler. Teamet må gerne inddrage egne oplevelser og situationer med barnet, der kan støtte et nyt fokus på barnet.

Til sidst samler gruppen op – hvad er essensen af problematikken?

Handleplan: Gruppen anvender refleksionerne fra refleksionsrummet som afsæt for konkrete bud på nye forståelser og handlemuligheder. Formålet er at se nye muligheder i egen tilgang til børne-, udviklings-, og læringssyn og i egen rolle ved etableringen af børnemiljøer. Alt sammen med det for øje at skabe bedst mulig trivsel.

Mål og erkendelser: Gruppen overvejer og skriver ned:

- Hvad skal mål og nye erkendelser være?
- Hvilke nye erkendelser danner grundlag for fremtidig praksis?
- Formuler mål for den næste tid
- Justér eventuelt tidligere mål.

Tiltag: Gruppen kommer med idéer til konkrete tiltag og nye handlemuligheder i forhold til:

- Faglighed, børnesyn, udviklingssyn samt relationen mellem barn og voksen
- Børnemiljø med fokus på børnene i fællesskaber samt de voksnes roller heri
- Institutionsmiljø i forhold til strukturering og organisering af dagligdag
- Forældresamarbejde.

Tegn: Gruppen beskriver, hvilke tegn, der viser, at de er på vej. Beskriv gerne tegnene så konkret som muligt.

Evaluerings: Gruppen afgrænser problematikken og fokus i løsningen af problematikken, vælger metode og deadline for, hvor længe indsatsen skal vare, og hvornår de skal genevaluere. Aftalerne skrives ned.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Giver tid og rum til at komme i dybden med en bekymring eller undren.
- Inddrager kollegers viden og erfaringer.
- Er systematisk og handlingsorienteret.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Metoden kræver, at personale og leder prioriterer at skabe tid til refleksionsrummet.
- Det tager lidt tid for personalegruppen at blive fortrolig med praksisfortællinger som metode.

BILAG 4: TOLKNINGSSKEMA

Praksisfortælling – Fokus på egen tilgang i arbejdet med udvikling af praksis

Model: Smtte-modellen suppleret med refleksionsrum, nye erkendelser og nye handlemuligheder

Sammenhæng: En praksisfortælling om et tema eller en problemstilling fra praksis.

Formål: At kvalificere A: faglighed og børnesyn. B: Børnefællesskaber. C: Miljøet omkring barnet/børnene.

Barnets navn/børnenes navne	Aktivitet/situation	Tema i fortællingen
Børnehus/afdeling/stue		Dato
1 Praksisfortælling Sammenhæng Vælg den udfordring eller det tema, som du vil sætte fokus på. Beskriv en konkret situation, der er illustrativ for udfordringen. Fortæl historien, som du subjektivt har oplevet den. Du kan fx beskrive de involveredes samspil, reaktioner og handlinger. Tilføj evt. egne refleksioner.		
2 Refleksionsrum		
2.a. Pædagogisk perspektiv Hvad tænkte du, ønskede du og følte du i situationen?		
2.b. Barneperspektivet Hvad tror du, barnet tænkte og følte? Hvad tror du, barnets intention var? Hvordan tror du, verden ser ud med barnets øjne i sådanne situationer? Har barnet mange af den slags oplevelser i løbet af en dag?		
2.c. Andre perspektiver Børnegruppen Forældre Kolleger		
3 Eventuelt en opsamling		

<p>4 og 5 Nye erkendelser og nye handlemuligheder – ny handleplan</p> <p>Refleksionerne fungerer som afsæt for konkrete bud på nye forståelser og nye handlemuligheder. Det betyder, at vi ikke kun er optaget af at løse udfordringen i den konkrete fortælling. Formålet er at se nye muligheder i:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Egen tilgang til barnet/børnene ▪ Eget udviklings- og læringssyn ▪ Konstruktionen af børnemiljøer 	
<p>Mål og nye erkendelser</p> <p>Hvilke nye erkendelser danner grundlag for fremtidig praksis?</p> <p>Formulér mål for den næste tid</p> <p>Justér eventuelle tidligere mål</p>	
<p>Tiltag</p> <p>Kom med idéer til konkrete tiltag og nye handlemuligheder i forhold til:</p> <p>Faglighed, børnesyn og udviklingssyn</p> <p>Herunder relationen mellem barn og voksen</p> <p>Børnemiljø</p> <p>For barnet i fællesskaber.</p> <p>For børnegruppen i fællesskabet.</p> <p>For den voksnes rolle heri</p> <p>Institutionsmiljø</p> <p>For strukturering og organisering af dagligdagen</p> <p>Forældresamarbejdet</p>	
<p>Tegn</p> <p>Hvilke tegn viser, at vi er på vej?</p>	
<p>Evaluerings</p> <p>Afgræns, vælg metode og tidspunkt.</p> <p>Nedskriv eventuelle nye aftaler.</p>	

Sorgkassen

Beskrivet med input fra pædagog Tina Stræde, Ginne Mikkelsen og souschef Ingerlise Kristensen, Spjald Børnehave, Ringkøbing-Skjern Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Det har stor betydning for et barn at blive forstået omkring følelser, tanker og bekymringer i forbindelse med en sorg eller krise. *Sorgkassen* samler materialer, så det bliver lettere at handle og sætte snakke i gang, hvis behovet pludselig er der. Det kan være i forbindelse med et dødsfald, svær sygdom eller forældrenes skilsmisse. Metoden henvender sig til børn i alderen 0-6 år.

Pædagogiske overvejelser

Sorgkassen er en metode, der sikrer, at det pædagogiske personale føler sig rustet til at støtte barnet og dets familie i forbindelse med sorg- og krisesituationer. Sorgkassen støtter personalet i at håndtere og få italesat de følelser, tanker og bekymringer, der knytter sig til sorg. Samtidig gør sorgkassen det muligt for personalet hurtigt at yde barnet og familien den nødvendige støtte til at få bearbejdet oplevelsen. Det er vigtigt at få sat ord på oplevelser af sygdom, dødsfald eller skilsmisse for at undgå, at barnet lukker sig inde i sig selv, og for at barnet ikke føler sig alene i sorgen, og om at bære sorgen.

Formål

Sorgkassen har til formål at:

- støtte barnet i at få sat ord på svære følelser, tanker og oplevelser
- modvirke, at barnet lukker sig inde i sig selv eller bliver aggressivt
- støtte børnegruppen i at håndtere, at en kammerat har det svært
- støtte de voksne i at håndtere og forstå et barn i sorg
- styrke personalets og forældrenes fælles støtte til barnet.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Sorgkassen anvendes, når personalet erfarer, at et barn har mistet en betydningsfuld person, oplever svær sygdom i familien, eller hvis forældrene skal skilles.

Konkrete elementer i metoden

Sorgkassen indeholder:

- Dagtilbuddets sorgplan
- Bøger, der henvender sig til personalet
- Bøger, der henvender sig til forældre (og personale)

- Bøger, der er skrevet til børn i aldersgruppen
- En liste med titler på andre relevante bøger og henvisninger til hjemmesider, som kan være anvendelige
- Papirer omkring sorggrupper for børn
- Lysestage og en pose med lys.

Bøgerne i sorgkassen skal handle om, hvordan børn og voksne bedst bearbejder sorg- eller krisefølelser i forbindelse med skilsmisse, dødsfald og svær sygdom.

Eksempler på bøger i sorgkassen

Titler på konkrete bøger, som kan være relevante i en sorgkasse:

Børn og traumer af Atle Dyregrov

Sig farvel af Julia Lahme

Sorg hos børn af Atle Dyregrov

Hvor går man hen, når man går bort? af Aage Brandt (fra bedemanden)

Børns tanker om mors og fars død af Peter Olesen og Signe Rølmer

Camilla og Klovnefar på sygehus af Lise Giødesen

Foldere fra Kræftens Bekæmpelse omkring sygdom og dødsfald *Hvad fejler du, far?*

Stearinlysene tændes i forbindelse med samtaler med barnet, eller når den øvrige børnegruppe skal informeres. Stearinlyset er med til både at skabe en særlig stemning og give barnet mulighed for at tænde et lys for afdøde.

Det er vigtigt, at personale eller andre ikke låner bøger eller informationer med hjem fra sorgkassen. Bøger og informationer skal altid være i kassen, så alt er samlet og klar til brug. Man kan eventuelt kopiere fra en bog, læse den i dagtilbuddet eller låne den på biblioteket.

Alle de voksne i dagtilbuddet skal vide, hvor sorgkassen står, og hvilke informationer der ligger i den.

Jeg synes, det er vigtigt at have en sorgkasse, der står parat til brug. Jeg vil nødigt stå her mandag morgen og få at vide, at Kaspers far døde i går og så ikke vide, hvor jeg skulle starte. Og først der skulle til at overveje, hvilke tiltag der skal tages i huset.

Tina Stræde, pædagog

Fremgangsmåden – trin for trin

Opstart: Vælg en eller to personer, der er ansvarlige for sorgkassen. Det er deres ansvar at:

- udarbejde udkast til sorgplan
- finde indhold til sorgkassen
- tilføje relevant ny litteratur løbende og fjerne forældet materiale
- orientere kolleger om nyt materiale i kassen

- være faglige sparringspartnere for personalegruppen, når krisen pludselig opstår
- revidere sorgplanen hvert andet år.

Udarbejdelse af sorgplan: Udarbejd en sorgplan, der i punktform beskriver, hvad personalet skal være opmærksom på, og overveje, når det står over for følgende situationer:

- Dødsfald i børnegruppen eller blandt forældre, søskende og nærmeste pårørende
- Dødsfald i personalegruppen
- Skilsmisse i forældregruppen
- Andre krisesituationer (fx svær sygdom) i børne-, forældre- og personalegruppen.

Når et dødsfald, et sygdomsforløb eller en skilsmisse indtræffer: Tag sorgkassen frem. Følg sorgplanen og brug det øvrige materiale i kassen efter behov. Husk at informere alle i personalegruppen, hvis et barn går gennem en periode med sorg.

Det svære budskab: Når forældrene fortæller personalet, at et barn er i sorg- eller krisesituation kan personalet:

- Spørge, hvordan familien har tacklet det derhjemme, og hvordan barnet har tacklet det.
- Respektere, hvor familien står i forhold til tro og holdning om det, der sker. Fx i forhold til hvordan familien italesætter døden og det at miste. Hvis familien snakker om, at morfar bliver en stjerne eller kommer i himlen, når han dør, så skal det være den forståelse, personalet tager afsæt i over for barnet. Det skaber sammenhæng i barnets bearbejdning af de følelser, tanker og bekymringer, der knytter sig til oplevelsen af sorg.
- Spørge, om familien har nogle specielle ønsker til dagtilbuddet.
- Fortælle forældrene om sorgkassen og dagtilbuddets tiltag over for barnet. Vise og fortælle, at personalet står til rådighed og kan tilbyde hjælp fx i form af litteratur eller viden om sorggrupper.
- Melde tilbage til forældre/familie, hvordan det går med barnet – om der har været nogle reaktioner, om barnet trives og spørge ind til, hvordan det går derhjemme.

Sammen med barnet: Når stunden byder sig, så tager pædagogen en snak med barnet:

- Fortæl, at du ved, hvad der sker/er sket derhjemme, og at du godt kan forstå, hvis barnet er ked af det eller er trist. Fortæl barnet, at de andre voksne i dagtilbuddet også ved det.
- Spørg ind til, hvordan barnet har det. Vær forberedt på, at nogle børn bearbejder i stilhed, mens andre gerne vil tale. Fortæl, at barnet også kan komme til dig på et senere tidspunkt for at snakke. Hjælp eventuelt barnet med at sætte ord på tanker, følelser og oplevelser fx omkring forældrereaktion, begravelse, savn, sygdom eller det at skulle bo to steder.

- Fortæl barnet, at du har en bog, som I kan læse sammen. Og at I kan gøre det alene eller invitere nogle venner eller veninder med, hvis barnet har lyst til det.
- Det er vigtigt, at bearbejdningen af en sorg er på barnets præmisser.
- Overvej, om resten af børnegruppen skal orienteres.

Jeg lånte forleden en bog, da en af drengene på min stue havde mistet sin morfar. Bogen hed Gud, Thor og Oldemor, som handlede om en mormor, der kom op i himlen. Den læste jeg sammen med drengen og nogle af de andre børn. Der var så også en hund i himlen, og en af pigerne siger, jamen så er min hund også i himlen. Der blev drengen, der havde mistet sin morfar sådan helt lettet: Så er det ikke kun min morfar, der er i himlen. Det var helt dejligt for ham, at hans morfar ikke var alene i himlen.

Tina Stræde, pædagog

AFSLUTTENDE VURDERING

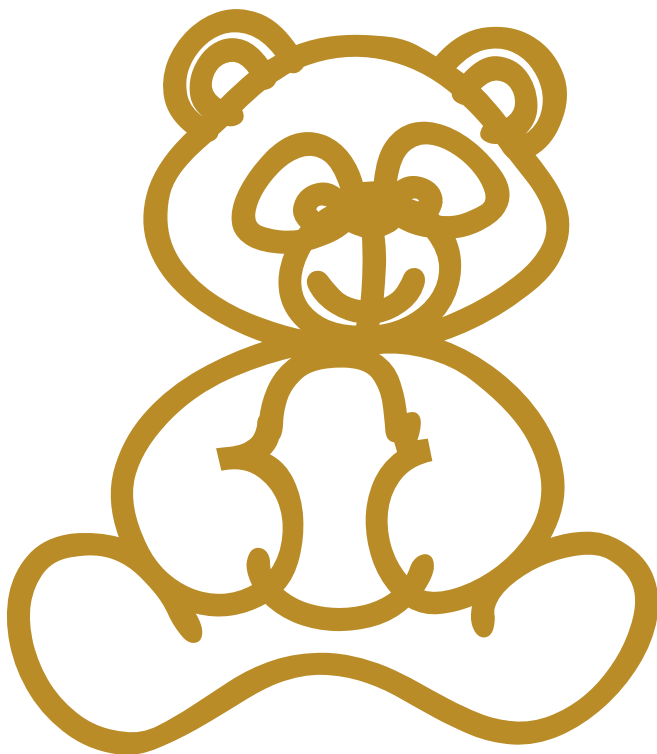

Fordele ved metoden

- Gør personalet i stand til at handle i fællesskab og med det samme, når en sorg- eller krisesituation opstår. Åbenhed og et højt kommunikationsniveau gør det nemmere for personalet at støtte barnet og rådgive forældrene.
- Barnet føler sig trygt ved og ofte lettet over, at han eller hun ikke selv skal tage initiativ til at fortælle, hvad der sker.
- Personalet får redskaber til at komme bag om de følelser, tanker og bekymringer, barnet kan opleve i forbindelse med dødsfald, sygdom eller skilsmisse i sine nære relationer. Personalet bliver også opmærksomt på de øjeblikke, hvor barnet giver udtryk for sorg.

Forhold, man skal være opmærksom på

- At det er godt med to ansvarlige for sorgkassen for at sikre, at kassen bliver forankret og er opdateret og klar til brug, når det bliver nødvendigt.
- At give rum til, at en kollega kan sige fra, hvis situationen kommer for tæt på egne følelser – hvis fx personen selv lige har mistet et nært familiemedlem.
- Et kursus i børn og sorg kan støtte og hjælpe de ansvarlige for sorgkassen.

Styr på relationerne

Beskrevet med input fra pædagog Elsebeth Petersen og souschef Inger-Lis Nielsen, Tjærbyvejens Børnehave, Randers Kommune samt leder Helle Eskildsen, Hover-Torsted Børnehus, Ringkøbing-Skjern Kommune.

BAGGRUND

Kort om metoden

Børn har brug for gode relationer til hinanden og til de voksne. Hverdagen i dagtilbud giver en fornemmelse af, hvilke børn der har relationer til hinanden, men alligevel får man ofte øje på nye nuancer i relationerne, når man arbejder systematisk. *Styr på relationerne* giver øjebliksbilleder af børnenes indbyrdes relationer i børnegruppen samt børnenes relation til personalet. Metoden gør det muligt for personalet at gennemgå børnene et for et og se på det enkelte barns relationer. Styr på relationerne er et internt arbejdsredskab til personalegruppen og kan bruges til børn i alderen ½-6 år.

Pædagogiske overvejelser

En vigtig del af børnenes liv i dagtilbud er, at de skal lære at indgå i relationer og opbygge venskaber med andre børn. Styr på relationerne kan understøtte personalets fokus på, at alle børn har mindst en stærk eller varm relation til et andet barn og en voksen i dagtilbuddet. Metoden kan bruges til at blive opmærksom på børn, som skal have hjælp til enten relationer til andre børn eller til bedre relationer til de voksne. Styr på relationerne giver desuden et godt udgangspunkt for at tale om et barns relationer fx til forældresamtaler. Metoden indeholder to forskellige indgangsvinkler til det visuelle overblik: Sociogram og Relationsblomst.

Formål

Styr på relationerne har til formål at sikre:

- et systematisk overblik over børnegruppens relationer
- at alle børn har gode relationer til minimum et barn og en voksen i institutionen
- at det pædagogiske personale er opmærksomt på det enkelte barns relationelle placering i børnegruppen
- at personalet er bevidst om deres egen relation til de enkelte børn i børnehaven.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Styr på relationerne kan bruges i forskellige sammenhænge. Ønsker de voksne systematisk fx en gang hvert halve år for hele børnegruppen – og eventuelt oftere for enkelte børn – at sætte sig sammen i fred og ro og optegne børnenes relationer, så er et Sociogram velegnet. Ønsker den enkelte voksne at skabe et overblik over børnenes relationer, mens de er sammen med børnegruppen, så er Relationsblomsten god. Relationsblomsten optegner børnenes placering i aktiviteterne og i børnegruppen på et givent tidspunkt.

Konkrete elementer i metoden

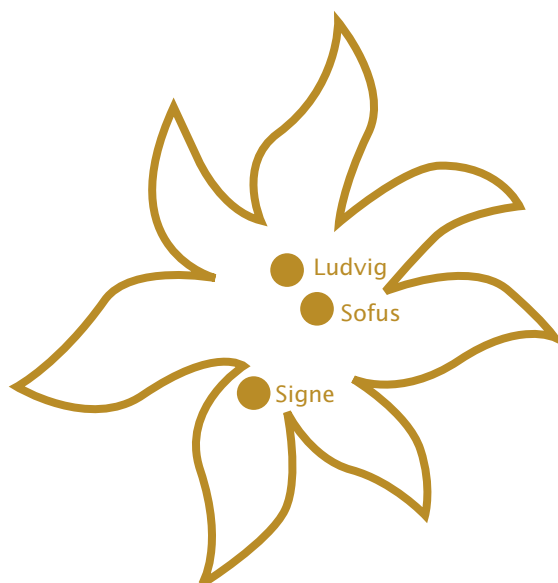
Sociogram: Der skal afsættes tid til at nå rundt om alle børn, det tager ca. tre timer at komme omkring 20 børn. Udover tid skal man bruge:

- Et stort stykke karton med plads til alle børnenes navne
- A4-papir – et pr. barn i børnegruppen
- Tuscher i forskellige farver.

Relationsblomst: I en blomst med forskellige kronblade indtegnes de små konstellationer af børn. Man skal bruge:

- Kopier af den blomst, man arbejder med, så der om nødvendigt kan laves flere relationsblomster. Et skema til Relationsblomst findes på www.dcum.dk

RELATIONSBLOMST

Relationsblomsten har været god til at vise, hvordan børnene leger i små grupper, og hvem der leger med hvem, og hvordan børnene flytter sig fysisk i legen.

Helle Eskildsen, leder

Fremgangsmåden – trin for trin

Sociogram: Navnene på alle børn og voksne skrives med sort tusch på et stort stykke karton. Start med det yngste barn øverst på planchen og det ældste barn nederst. Det giver mulighed for at få indblik i, om børnene har relationer på tværs af alder. Afslut med personalets navne. Lav en ring omkring hvert barns navn og en trekant omkring personalets navne.

Gå igennem listen. Se på hvert barns relationer til de andre børn i gruppen og sæt pile mellem børnene med afsæt i jeres umiddelbare fornemmelse. Brug disse spørgsmål:

- Hvem har barnet stærke/varme relationer til?
(Sæt en grøn pil mellem børnene)
- Hvem har barnet konfliktfyldte relationer til?
(sæt en rød pil mellem børnene)
- Hvem har barnet begyndende relationer til?
(sæt en stippet gul linje)

Et barn kan godt have en rød streg til et andet, uden at det udelukker, at det andet barn har en grøn streg til det første barn. Det kan også være tilfældet, at pilen kun går den ene vej, hvis det kun er det ene barn, der har interesse i det andet barn.

Har barnet varme relationer til børn på de andre stuer/grupper i dagtilbuddet, skriver personalet dette barns navn i en firkant på planchen og trækker en grøn pil til navnet.

Påfør pile mellem det enkelte barn og personalet med afsæt i den enkelte medarbejders vurdering af sin relation til barnet. Det er et tegn på, at personalet skal igangsætte en særlig indsats i forhold til at få barnet forankret i dagtilbuddet, hvis et barn ikke har en pil, der indikerer, at han eller hun har en varm relation til minimum et barn og en medarbejder.

Gennemgå Sociogrammet med et fokus på de enkelte børn. Inddrag data fra tidligere sociogrammer samt viden om barnets øvrige behov og ressourcer. Vurdér om det enkelte barn er solidt forankret i børnegruppen, hvis ikke – hvilken indsats skal der så til for at rette op på det? Er der relationer, som med fordel kunne styrkes og hvordan?

Relationsblomst: Man kan vælge at bruge Relationsblomsten til at lave en optegnelse af den pågældende børnegruppe på et papir med et billede af en blomst i stort format. Det kan fx gøres i forbindelse med bestemte gruppeaktiviteter i løbet af en periode. Det vil være en god idé at lave flere optegnelser i løbet af hver aktivitet fx med 15 minutters mellemrum.

Optegnelserne vil give et overblik over, om der er et mønster i, hvilke børn der eventuelt bevæger sig i periferien af børnefællesskabet, og hvem der leger med hvem. I optegnelserne kan man vælge blot at skrive børnenes navne og deres placering i forhold til hinanden rent fysisk, men man kan også indtegne en pil, der viser, hvem der er initiativtager til relationen og indikationer på, hvor optagede børnene er af legen.

Når der er lavet en eller flere Relationsblomster, er det vigtigt at gennemgå dataene og lave en opsamling på de relationer og mønstre, der viser sig. Herefter kan man vurdere, hvordan man kan sætte en indsats i gang, hvis der er børn, der har brug for det.

Relationsblomsten er et værktøj, som vi har gjort til vores eget. Vi vil meget gerne se en udvikling i børnenes relationer. Dette får vi tydeligt frem ved løbende at sætte børnenes magnetbilleder på en synlig tavle, hvor vi har tegnet en blomst. Vi har mange små børn, og for dem er det meget vigtigt med en hurtig indsats i tilfælde af behov. Dette behov, synes vi, bliver synligt i Relationsblomsten,

Helle Eskildsen, leder

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Skaber et overblik over indbyrdes relationer samt børnenes relationer til personalet.
- Synliggør over for personalet, hvis der er børn i børnegruppen, som ikke er en del af børnefællesskabet.
- Kan afdække overraskende forhold eller relationer i børnegruppen og mellem børnene og de voksne.

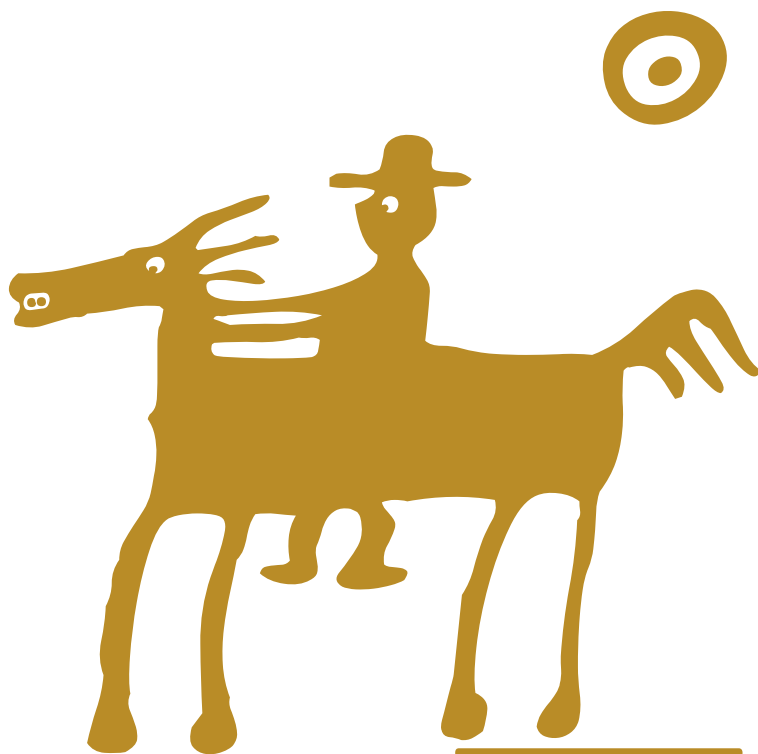

Det er meget givende for os voksne at få det store overblik over børnenes relationer, som sociogrammet giver os. Det giver os et godt grundlag for vores arbejde med børnene i dagligdagen.

Elsebeth Petersen, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Alle børn og alle relationer skal med.
- I Sociogram skal medarbejderne turde være ærlige i deres vurdering af relationen til det enkelte barn.
- I arbejdet med Relationsblomsten skal man huske, at de forskellige optegnelser, man laver over børnene, skal bearbejdes efterfølgende.

Venskaber

Beskrevet med input fra leder Jytte Hare, Børnehuset Fredskovhellet, Hillerød Kommune og souschef Kirsten Skjerner Bækkehøj Børneunivers Ringkøbing-Skjern Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

De fleste børn opholder sig mange timer i deres dagtilbud, og det er grundlæggende for barnets trivsel og læring, at det har venner og føler sig solidt forankret i dagtilbuddet. *Venskaber* er en metode, der kortlægger venskaberne i dagtilbuddet ud fra børnenes perspektiv på, hvordan de oplever deres relationer med de øvrige børn. Metoden er særlig velegnet til børn i 3-6-årsalderen.

Pædagogiske overvejelser

Venskaber lægger som metode op til nogle korte, nærværende samtaler med børnene om deres oplevelser af de relationer, de har til de øvrige børn. Den ekstra opmærksomhed på venskaberne og børnenes udsagn kan være med til at styrke personalets bevidsthed omkring det relationelle, og metoden giver et systematisk overblik over børnenes sociale trivsel og forankring i dagtilbuddet. Metoden giver samtidig indblik i børnenes verden, hvor en god legerelation ikke nødvendigvis er ensbetydende med et venskab. Omvendt kan man have venner, som man ikke leger med. Venskaber er en metode, der indeholder to forskellige indgangsvinkler til det visuelle overblik over relationerne: Vennogram og Venskabsskema. Vennogrammet indeholder et billede af barnet omgivet af sine venner samt en illustration af karakteren af de relationer, som barnet nævner. Venskabsskemaet består af et skema, der indeholder barnets udsagn om, hvilke venner det har samt den voksnes efterfølgende vurdering af, hvilke børn denne ser barnet lege med.

Formål

Venskaber har til formål at:

- tage udgangspunkt i børnenes eget perspektiv
- give overblik over den samlede børnegruppes relationer og dermed også de børn, der har behov for indsatser omkring det relationelle
- klarlægge, om der er overensstemmelse mellem børnenes egne opfattelser af deres relationer og det, de voksne ser i hverdagen.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Metoden venskaber kan bruges efter behov, men vil være god at gøre brug af på bestemte tidspunkter på året, så det bliver en fast og integreret procedure i arbejdet med at sikre børnenes trivsel. Denne fremgangsmåde giver også mulighed for at følge udviklingen i børnenes relationer over tid. Både Venskabsskemaet og Vennogrammet bliver udarbejdet sammen med børnene.

Konkrete elementer i metoden

Vennogram:

- Et stykke karton
- A4 papir – et pr. barn i børnegruppen
- Tuscher i forskellige farver
- Kamera.

Venskabsskema:

- Kopier af et skema, der kan give overblik over barnets udsagn og den voksnes efterfølgende vurdering. Venskabsskemaet findes på www.dcum.dk

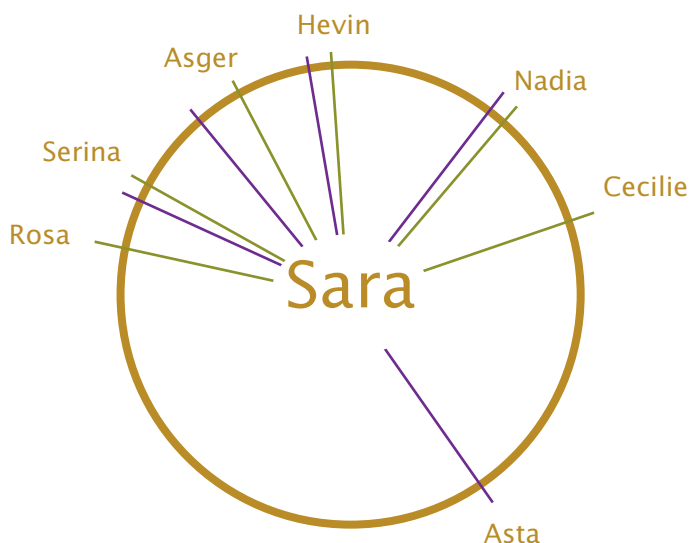
Barnets navn	Bedste ven/venner ifølge barnet	Andre gode lege-kammerater ifølge barnet	Personalets vurdering af barnets vennsforhold	Bemærkninger

Fremgangsmåden – trin for trin

Vennogram

Fotografér hvert barn sammen med hans eller hendes venner og indled med at spørge: "Må jeg gerne tage et billede af dig sammen med dine venner?". Barnet bestemmer, hvem der skal være med på billedet eller billederne. Skriv lidt ned om barnets syn på relationerne til børnene på venskabsbilledet. Billederne kan efterfølgende klistres på karton, sættes i børnenes mapper og anvendes til at snakke ud fra temaet gode venner. Man kan vælge at hænge nogle af venskabsbillederne op for at understrege, at venskabsrelationer er vigtige.

Tegn en cirkel på et papir og skriv barnets navn i midten. Skriv navnene på de børn, som barnet har med på sit venskabsbillede og på de andre børn, som har barnet med på deres venskabsbillede i kanten rundt om cirklen. Tegn en grøn streg fra barnets navn ud til navnene på de børn, som barnet har med på sit venskabsbillede. Tegn en lilla streg fra barnets navn ud til navnene på de børn, som har barnet med på deres billede. Gennemgå vennogrammerne med henblik på at vurdere, om alle børn er tilstrækkeligt solidt forankret i deres relationer til de andre børn. Anvend børnenes udsagn til at be- eller afkræfte personalets opfattelse af barnets relation til de andre børn.

Gennemgå vennogrammerne med et mere uddybende fokus på det enkelte barn. Inddrag data fra tidligere vennogrammer samt viden om barnets øvrige behov og ressourcer. Vurder om det enkelte barn er solidt forankret i børnegruppen, hvis ikke – hvilken indsats skal der så til for at rette op på det? Er der relationer, som med fordel kunne styrkes og hvordan? I denne fase af arbejdet er det en god idé at udpege en voksen, der har ansvaret for barnet, og for at barnet bliver støttet i relationsdannelsen og forankringen.

Venskabsskema

Den voksne udfylder i samarbejde med det enkelte barn den del af skemaet, hvor der er plads til barnets udsagn om, hvem der er dets venner, og hvor tæt relationen er. Dernæst vurderer den voksne barnets venskabsrelationer eventuelt ud fra en skala, der beskriver karakteren af relationen.

Efterfølgende er det vigtigt at vurdere, om der er overensstemmelse mellem børnenes oplevelse af egne relationer og de voksnes oplevelser. Det er samtidig vigtigt at være nysgerrig på, om alle børn har en eller flere relationer, hvor børnene gensidigt har valgt hinanden. Det er her, den voksne skal vurdere, om der skal sættes særlige indsatser i gang omkring enkelte børn, der har brug for at blive styrket i deres relationsdannelse og forståelser herfor.

» Jeg spurgte et barn, hvem han ville have med på venskabsbilledet. Drengen valgte fire børn, men undlod at vælge Asger, som barnet ellers virker til at lege godt sammen med. Jeg spurgte, om drengen ikke skulle have Asger med på billedet. Drengen svarede "nej, vi er ikke gode venner, vi leger bare så godt sammen" og det accepterede jeg naturligvis fuldt ud. Drengen fik her fortalt mig noget om, hvornår man er venner, og at man kan være det på forskellig måde. Man kan altså ville noget med hinanden på forskellig måde og kan derfor kalde det noget forskelligt. Det er rigtig vigtig viden for mig som voksen.

Jytte Hare, leder.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Skaber overblik over indbyrdes relationer og tilgodeser børnenes perspektiv.
- Synliggør over for personalet, hvis der er børn i børnegruppen, som ikke er en del af børnefællesskabet.
- Kan afdække overraskende forhold eller relationer i børnegruppen.
- Dialogen med børnene enkeltvis giver personalet viden om, hvordan de anskuer hinanden og forstår venskab.
- Fleksibel og kan løbende laves som opfølgning af enkelte børns trivsel.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Alle børn og alle relationer skal med.
- Vil også kunne anvendes i arbejdet med de 0-3-årige, i så fald vil det være de voksnes observationer, der udgør grundlaget.

» Venskabsskemaerne er hurtige at udfylde, og de har givet os god viden og indsigt i børnenes opfattelser af legerelationer. Vi har brugt vores viden fra venskabsrelationerne, da vi skulle omstrukturere vores børnegrupper, og det var fantastisk, at vi her havde et systematisk overblik, som endda tilgodeså børnenes eget perspektiv.

Kirsten Skjerning, souschef.

De fysieke
rammer

Indretning og læringsmiljø

Beskrevet med input fra leder Joan Straarup og souschef Lis Tulstrup Petersen, Tuen, Rebild Kommune

BAGGRUND

Kort om metoden

Indretningen af de fysiske rammer påvirker børns trivsel. Den måde, man indretter et rum på, har indflydelse på, hvilke lege og aktiviteter der kommer gang i og dermed også på børnenes sociale relationer. Det vil sige, at man gennem indretning kan fremme børnenes sociale kompetencer. Med *indretning og læringsmiljø* tager man et kig på dagtilbuddets fysiske rammer og indretter, så forskellige lege- og læringsmiljøer er tydelige og indbydende. Metoden henvender sig til alle aldersgrupper.

Pædagogiske overvejelser

Børn eksperimenterer, undersøger, føler, ser og efterligner, og det er alt sammen med til at udvide deres forståelse af sig selv i sammenhæng med omverdenen. I den læreproces, som legen er, er det vigtigt at medtænke rammerne. Metoden indretning og læringsmiljø arbejder på en inddeling af rummet i forskellige læringsmiljøer, som er præget af orden og overskuelighed. Det er med til at give børnene ro til fordybelse og overskud, så de kan koncentrere sig om legen og relationerne i legen. De fysiske rammer har derfor en stor indflydelse på de børnefællesskaber, der bliver skabt. Metoden kan også bruges til de fysiske rammer udendørs.

Økonomiske udfordringer er de største i forbindelse med indretning. Vi har været så heldige at kunne gå på loftet og hente alternativer frem fra gemmerne. Og så må man være kreativ og finde andre løsninger, indtil man kan få den optimale løsning. Det handler meget om at have alt inventar så mobilt som muligt, så det er nemt og hurtigt at flytte rundt i løbet af en formiddag. Nogle gange sammen med børnene, andre gange gør personalet det.

Joan Straarup, leder

Formål

Indretning og læringsmiljø har til formål at:

- skabe indbydende og tiltrækkende læringsmiljøer
- indrette læringsmiljøer, så de indbyder til fællesskab
- skabe overskuelighed.

Hvad er konteksten?

Metoden er god, hvis man vil give dagtilbuddets fysiske rammer et tjek i børnehøjde. Måske står en bestemt type legetøj for højt eller er gemt væk, så der aldrig rigtig bliver leget med det. Måske er det svært at komme til at bygge med klodser, fordi andre tumler lige ved siden af. Dagtilbuddets rammer kan blive en del af hverdagen, som man ikke rigtig ser, fordi de jo bare er der. Men ved at arbejde fokuseret med rammerne kan man skabe bedre leg og læring og få rummene udnyttet bedst muligt. Skal metoden have den ønskede virkning, så skal hele dagtilbuddet arbejde med den. Personalet skal være omstillingsparat, være parat til nye tænkemåder og glemme "vi plejer".

Konkrete elementer i metoden

Ved at indrette lege- og læringsmiljøer, så de indbyder til fællesskab, kan man styrke børnenes sociale trivsel. Læringsmiljøerne skal sende signalet: "kom og leg".

Eksempler:

- Bibliotek i en krog, som indbyder til roligt samvær om bøger
- Teater med hånddukker
- Kreativt værksted med klippe-klistre
- Bondegårdsleg med dyr, traktorer og andre landbrugsmaskiner
- Bygge- og konstruktionsleg.
- Spilleområde med diverse spil, puslespil mv.

Fremgangsmåden – trin for trin

Hvad har I nu?: Gennemgå dagtilbuddets rum et for et sammen med en eller flere grupper af børn. Se på rummet og det legetøj, der er. Som voksen kan man med fordel sætte sig på gulvet for at se det hele fra børnehøjde. Vær nysgerrig efter børnenes oplevelser af de eksisterende rum og deres funktioner. Hvad synes de, er det bedste, hvad vil de gerne have mere af, har de nye idéer osv. Ved at gennemgå rummene med forskellige grupper af børn får man afdækket forskellige børns behov.

Samspil mellem rum og læringsmål: Den næste del i processen er at opstille læringsmål for hvert af læringsmiljøerne. Se på de pædagogiske læreplaner og overvej, om der er særlige ting, I ønsker at fremme. Det kan være en idé at tegne en grovskitse over dagtilbuddet og notere herpå, hvilke legemiljøer der skal være i de forskellige rum. Tegningen giver også overblik over, om der er rum, som bruges uhensigtsmæssigt, er der fx gennemgangsarealer, som kan afskærmes med rumdelere eller kan møblerne flyttes rundt, så rummet udnyttes bedre?

Etablering af læringsmiljøer: De planlagte læringsmiljøer skal skabes, så de fremstår som afgrænsede rum, hvor det er tydeligt, hvilken type leg netop dette område indbyder til. Møbler med hjul under kan gøre indretningen fleksibel.

Legen: Under børnenes leg i læringsmiljøerne er det vigtigt, at personalet observerer og undersøger, hvordan børnene agerer i rammerne. Det er vigtigt, at personalet vurderer, om læringsmiljøerne er tiltrækkende for børnene, og at de er parate til at ændre på rammerne, hvis det ikke er tilfældet.

Vi observerer børnenes leg og hører, hvad de gerne vil lege, og så indretter vi relevante legeområder. Vi ser på den børnegruppe, vi har. Hvordan er deres behov? Er der nogle tiltag, vi kan gøre rent indretningsmæssigt, der vil kunne tilgodese deres behov? Er der børn, som har brug for særlige rum som tumlerum og stillerum. Er der noget, vi gerne vil fremme blandt børnene, og hvordan kan vi tage højde for det i vores indretning?

Lis Tulstrup Petersen, souschef

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Læringsmiljøerne skaber færre konflikter for børnene, fordi børn, som leger forskellige typer lege, ikke generer hinanden.
- Børnene koncentrerer sig målrettet om legen og relationerne i den.
- Børn, der kan have svært ved at komme med i en leg, har ved brug af metoden lettere ved at se, hvordan de kan komme ind i legen, for læringsmiljøet signalerer, hvad temaet for legen er.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Metoden kræver orden og struktur. Inddrag børnene i oprydningen af læringsrummene, så de selv er med til at fastholde læringsmiljøet overskueligt.
- For nogle dagtilbud vil arbejdet med metoden betyde store vanebrud.
- Økonomiske udfordringer, hvis man skal indrette nye læringsrum. Vær kreativ, og tjek gemmerne for alternative løsninger, indtil man kan købe sig til den optimale løsning, man ønsker.

Eksempel på opstilling af læringsmiljø for LEGO/DUPLO:

Læreplansområder:

- Personlig udvikling
- Sociale kompetencer
- Sprog
- Motorik

Læringsmiljø:

- God plads
- Et sted, hvor man kan sidde i fred, uden at andre skal gå oven i det, der er ved at blive bygget
- Mange klodser
- Plads til smådelene

Læringsmål:

- Samspil med andre børn
- Koncentration/fordybelse over længere tid

3 år (DUPLO):

- Bygge tårne, konstruktionsleg (skyder, flyver)
- Indhegning til dyr, ZOO
- Koncentration
- Fordybelse

4 år (DUPLO TOOLO og LEGO)

- Konstruktionsleg (biler, huse, fly, skibe)
- Koncentration
- Fordybelse
- Overblik
- Matematisk sans
- Fornemmelse for former

5 år (LEGO, TOOLO)

- Som ovenstående +
- Avancerede konstruktioner
- Følge tegning, anvisning.

Temakasser

Beskrevet med input fra Pædagog Malene Tange Elmsted og leder Nina Lybke, Solvognen, Gladsaxe Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

En legeplads rummer nogle gange flere legemuligheder, end man umiddelbart kan se. En god leg med tydelige rammer kan være med til at styrke børns trivsel og glæde ved at være uden-dørs. *Temakasser* er kasser med forskelligt indhold, der kan bruges til en bestemt type leg, fx højtælningsskabe eller malerkasse. Med temakasser tydeliggøres forskellige legemuligheder, og det udvider børnenes udfoldelsesmuligheder. Derudover sikrer temakasser synergi mellem de ting, som børnene er optagede af, og dagtilbuddets pædagogiske læreplaner. Metoden er målrettet børn i alderen ½-6 år.

Pædagogiske overvejelser

Temakasser skaber et dynamisk udeliv, hvor legepladsens rum er i konstant udvikling i samspillet mellem børnenes interesser og dagtilbuddets pædagogiske opgave. Temakasser skaber fleksible, rammesatte muligheds- og læringsrum for børnenes leg på legepladsen med afsæt i børnenes interessefelter. Metoden understøtter børnenes leg i form af færre konflikter og større dialog mellem børnene og skaber ro til fordybelse og fælles oplevelser børnene imellem. Den appellerer også til medindflydelse, når kasser skal etableres eller suppleres med nyt indhold.

Formål

Temakasser er med til at:

- øve børn i at indgå i forskellige legefællesskaber
- skabe interesse og dialog mellem børn på tværs af alder og køn
- styrke børns fordybelse og koncentration i leg
- styrke det enkelte barns selvværd og mulighed for at udnytte sine styrker.

Hvad er konteksten?

Temakasser er en integreret del af hverdagen og en måde til bevidst at indrette et dagtilbuds udeliv/legeplads på, så børnenes læring og sociale trivsel er i centrum.

Konkrete elementer i metoden

Brug af materialer afhænger af, hvilke type temakasser, der passer til dagtilbuddets børn og voksne. Tænk på børnenes behov, alder og interesseområder, når kasserne udvikles. Er børnene optaget af dyr, er det ideelt at udvikle en find-dyr-kasse eller insektkasse. Tænk også kasserne sammen med dagtilbuddets overordnede pædagogiske læreplansmål.

Eksempler på temakasser:

- **Gravekasse:** Børnespader i forskellige størrelser, koste, spande, vandkander og skatte-kister (her opbevarer børnene de skatte, de graver op, og som pædagogerne af og til har gravet ned).
(velegnet til 2-6 år)
- **Arkæologikasse:** Minitelt, blomsterskovle, pensler, sæbesvampe, neglebørster, forstørrelsesglas, fossiler og bog om fossiler.
(velegnet til 2-6 år)
- **Find-dyr-kasse:** Papir, farveblyanter, gennemsigtige plasticbægre med låg, forstørrelsesglas, mikroskop og bog om kryb i naturen.
(velegnet til 2-6 år)
- **Lejrbålskasse:** Træ, optænding, grilludstyr, lejrbålssanghæfter, tæpper og guitar.
(2-6 år)
- **Gårdkasse:** Diverse bondegårdsdyr, kurv med halm (heri gemmes dyrene, så børnene skal finde dem, før de kan lege med dem), bondegård og bog om bondegårdsdyr.
(velegnet 1-3 år)
- **Højtlesningskasse:** Tæppe, (pege)bøger og kælebamse.
(velegnet ½-6 år)
- **Udespilskasse:** Jumbomikado, kongespil, kroket og lignende.
(velegnet 3-6)
- **Kreativkasse:** perler, søm, hammer, snor, saks, lim mv.
(velegnet 1-6 år)
- **Såkasse:** Frø, urtepotter, plantekasser, håndskovl og hånddrive.
(velegnet 3-6 år)

- **Køkkenkasse:** madvarer og ingredienser til trylledej, viskestykker, forme og køkkenredskaber.
- (velegnet 2-6 år)
- **Malerkasse:** Malerpensler, fejekoste og spande (børnene maler med vand)
- (velegnet 1-6 år)

Fremgangsmåden – trin for trin

Når I skal i gang: Personalegruppen laver brainstorm over, hvordan legepladsen/uderummet kan deles op i forskellige legerum med tilknyttede temakasser. Overvej fx:

- Hvilke steder fungerer
- Hvad skal der være mere af
- Hvilke steder bruger børnene
- Hvilke steder bruger børnene ikke
- Hvordan kan steder, børnene ikke bruger, blive interessante
- Er børnene optaget af noget, som de skal have mulighed for at udforske udendørs.

I denne fase kan børnene inddrages og bidrage med deres perspektiver og erfaringer om eget børnemiljø.

Opdel legepladsen i legerum: Ved at opdele legepladsen i legerum bliver det lettere at holde styr på temakasserne og samtidig få udnyttet udearealet optimalt. Flere temakasser kan høre til samme legerum.

Etablering af kasserne: Det er nemmest at holde temakasserne opdaterede og arbejde pædagogisk med indholdet, hvis der er en fast medarbejder tilknyttet. Der udarbejdes også en overbliksseddel, der definerer, hvilket legerum temakassen tilhører samt indhold, rammer og regler for brug af kassen. Personalet introducerer nye kasser for hinanden på et personale-møde. Så kan man også få idéer fra hinanden. Med passende mellemrum kan medarbejderne bytte de temakasser, som de er ansvarlige for. Det sikrer dynamik i legerummene og videreudvikling af temakasserne.

Introduktion for børnene: Den ansvarlige medarbejder introducerer temakassens indhold, rammer og regler for børnene – eventuelt for en lille gruppe ad gangen. Kassen kan udvides af børnenes idéer og forslag. I takt med at børnene lærer rammerne og reglerne at kende, kan medarbejderen i højere grad forholde sig observerende og nysgerrig i forhold til, hvordan børnenes interaktion styrkes og udvikles med afsæt i temakassen.

Hele personalegruppen gik en tur på legepladsen, hvor vi overvejede og skrev ned, hvad der kunne være brug for i forhold til de tegn (observationer), vi havde set hos børnene. Fx i forhold til gravekassen, havde vi set tegn på, at børnene gravede alle vegne over hele legepladsen. Så det var oplagt at finde et sted, hvor de måtte grave, og hvor alle de nødvendige redskaber var tilgængelige. Nogle store drenge, som lå inde i busken og gravede, var interesserede i at fange dyr, som de godt ville undersøge mere. Det blev til en find-dyr-kasse, som nu er en integreret del af gravekassen.

Malene Tange Elmsted, pædagog

Daglig brug: Medarbejderen er i det daglige ansvarlig for at åbne legerummet og temakasserne – nogle temakasser kan børnene selv administrere, andre kræver, at en voksen er til stede. Børnene bestemmer selv, hvilket legerum eller hvilken temakasse de vil beskæftige sig med. De kan vælge at gå fra et rum til et andet. Børnene kan vælge, om de vil være sammen med deres bedste venner eller vil være sammen med andre med samme interesse som dem selv. Den sociale trivsel mellem børnene og mellem barn og voksen opstår i fællesskabet omkring temakassen. Indhold og læringsmuligheder i temakassen og legerummet skaber dialog og læring børnene imellem.

Videreudvikling: Videreudvikling af temakasserne sker ved, at medarbejderne observerer, hvad der sker i de rum og med de temakasser, som de hver især er ansvarlige for. Læg mærke til, hvad et barn eller børnegruppen interesserer sig for. Medbring observationerne til et personalemøde og diskuter, hvordan børnenes nysgerrighed og interessefelter kan udvikle nye temakasser.

AFSLUTTENDE VURDERING

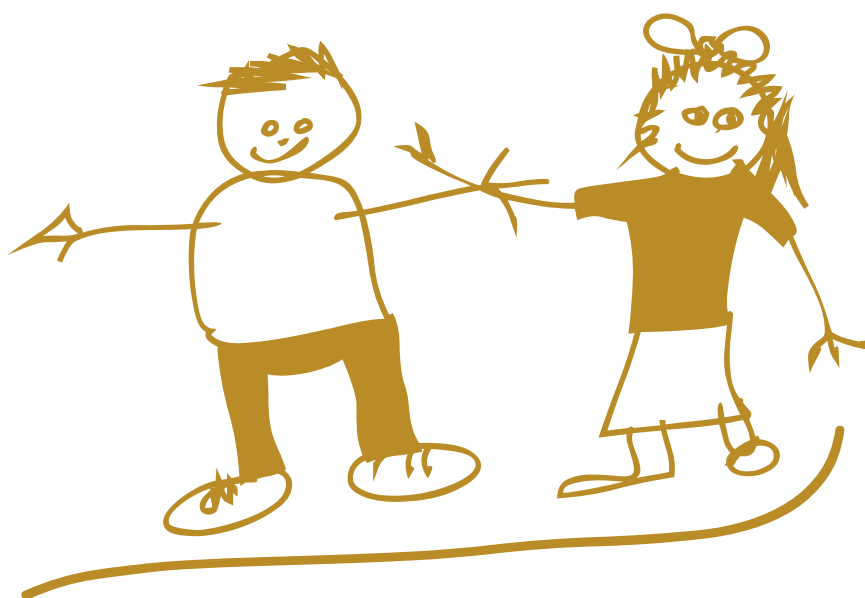
Fordele ved metoden

- Temakasser skaber dialog og fordybelse børnene imellem. Den fælles interesse om kassen og den leg, indholdet lægger op til, styrker børnenes relationer til hinanden.
- De voksne har tydelige funktioner og roller på legepladsen. Det giver ro til at være nærværende og støttende i forhold til børnenes interaktion og dialog samt observerende i forhold til det enkelte barns trivsel og læring.
- Pædagogerne kommer rundt om mange børn. Herunder også børn, som de ellers ikke har så meget at gøre med. Det giver personalet forskellige perspektiver på det enkelte barns læring og trivsel.

Forhold, man skal være opmærksom på

- For at sikre, at de voksne er nærværende og kan fordybe sig i legen med børnene, er det nødvendigt, at en medarbejder er ansvarlig for det praktiske omsorgsarbejde – pudse næse, skifte ble, hjælpe med toiletbesøg osv.
- Start eventuelt med at udtænke ét legerum med temakasser ad gangen for langsomt at komme i gang. Sæt børnene ind i temakassernes rammer og regler.

Fokus på
børnenes
perspektiv

Børnemiljøtermometeret

Beskrevet med input fra daglig leder Janni Brenholdt og institutionsleder Trine Jeppesen, Rosenåen, Glostrup kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Børnemiljøtermometeret er en metode, der kan afdække de 4-6-åriges perspektiv på hverdagsmiljøet. For de yngre børn indeholder værktøjet observationsskemaer, hvori voksne tilstræber børnenes perspektiv. Børnemiljøtermometeret er til børn i alderen 0-6 år.

Børnemiljøtermometerets emner dækker både det fysiske, æstetiske og psykiske børnemiljø. Ser man særligt på det psykiske miljø, kan man ud fra børnenes mening se, hvor det er relevant at udvikle og arbejde med den sociale trivsel.

Pædagogiske overvejelser

Med børnenes perspektiv på det miljø, der omgiver dem i deres dagtilbud, får personalet en ekstra dimension på deres pædagogiske refleksioner over arbejdet med børnene og de rammer, de opstiller i de daglige aktiviteter. Børnemiljøtermometeret tilgodeser og understreger vigtigheden af børnenes stemmer og gør det muligt for de voksne at medtage de tilbagemeldinger, børnene giver, i arbejdet med læreplanerne. Børnemiljøtermometeret kan give et godt afsæt til arbejdet med de pædagogiske læreplaner og den generelle pædagogiske refleksion.

Formål

Børnemiljøtermometeret har til formål at:

- give et systematisk overblik over børnemiljøet i dagtilbuddet
- tage udgangspunkt i børnenes perspektiv
- danne afsæt for de pædagogiske læreplaner og øvrige indsatser og tiltag.

Som personale har vi meget viden og god erfaring med, hvordan den gode dag i institutionen skal se ud. Når vi spørger børnene om deres tanker, eller når vi arbejder med at sætte os i børnenes sted, så bliver disse tanker udfordret og forstyrret. Vi får nye vinkler på dagligdagens praksis.

Janni Brenholdt, daglig leder

Hvad er konteksten?

Det er en metode, der gør det muligt at indtaste data elektronisk, så de kan gemmes og sammenlignes fra gang til gang. Skemaerne findes dog også i papirudgaver.

Arbejdet med Børnemiljøtermometeret er fleksibelt, selvom forskellige grupper bruger værktøjet i forskellige perioder, kan alle data samles til sidst. Det giver et godt overblik. Samtidig er der fleksibilitet omkring emnerne i observationsskemaerne og spørgeskemaerne, de kan vælges til og fra efter behov og interesse. Det kan anbefales, at hele dagtilbuddet arbejder med metoden, så fundamentet for det videre pædagogiske arbejde om fx børnenes trivsel kan blive så bredt som muligt.

Konkrete elementer i metoden

- Observationsskemaer til de 0-4-årige målrettet de forskellige typer af dagtilbud.
- Spørgeskema til de 4-6-årige.

Skemaerne kan anvendes i papirudgave eller i elektronisk form. De kan findes på www.bm-termometeret.dk

Fremgangsmåden – trin for trin

Observationsskemaer: Når det drejer sig om de yngste børn, kan man lave pædagogiske observationer ud fra de observationsskemaer, der findes i Børnemiljøtermometeret målrettet dagplejen, vuggestuen eller de 3-4-årige. I dagplejen vil det typisk være dagplejepædagogerne, der gennemfører observationerne. I legestuer kan man eventuelt gennemføre observationer på tværs af dagplejepædagog og egen legestuegruppe. Man kan i vuggestuer overveje, hvordan man får mest ud af sine observationer, om det er ved, at det er gruppepædagogen, der sammen med en kollega observerer en mindre gruppe af "egne" børn, eller det fx er en kollega fra børnehaven, der foretager observationen og bidrager med sit nysgerrige blik. Når observationsskemaerne er udfyldt, kan man indtaste data elektronisk og få et samlet resultat at arbejde videre med.

Spørgeskema: I arbejdet med de 4-6-årige danner spørgeskemaet i Børnemiljøtermometeret grundlag for et interview med børnene. Intervieweren kan fx være primærpædagogen eller lederen, som giver sig ud for at være en udenlandsk prinsesse, som gerne vil vide noget om det at gå i en dansk børnehave. En anden løsning kan være at lade forældrene guide børnene igennem spørgeskemaet derhjemme og derved spare personalets tid. Når børnene har besvaret, vil de samlede svar i anonymiseret form kunne ses i Børnemiljøtermometeret. Personalet kan gennemgå resultaterne for at se om noget overrasker eller bekræfter deres fornemmelser.

Opfølgning: Når personalet bearbejder de data, de har indhentet i Børnemiljøtermometeret, kan det anbefales at sammenligne med tidligere undersøgelser, så man kan se, om der er sket en udvikling, eller om der er andre mønstre, der kan være relevante at forfølge. Hvis dataene fx viser, at en stor procentdel af de 4-6-årige synes, der er for megen drilleri i børnehaven, så kan man vælge at lade den viden danne udgangspunkt for nogle uddybende samtaler med

børnene i små grupper, for på den måde at komme tættere på en forståelse og uddybning. Måske viser det sig, at børnene forstår de voksnes krav som drilleri, når de fx stopper legen, fordi gruppen skal på tur. I sådan et tilfælde handler det om at få talt om begreber og få dem defineret i fællesskab med børnene. En anden tilgang kan være at inddrage den viden, som Børnemiljøtermometeret giver, i planlægningen af de pædagogiske læreplaner, så drilleri og relaterede emner som gode venner, omsorg og legerelationer fx kan være en del af temaet om social kompetence. Herved vil børnenes oplevelser berige det faglige voksenperspektiv, som er fremherskende i tilrettelæggelsen af læreplanerne.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Giver anledning til pædagogiske drøftelser og refleksioner.
- Giver vigtigt afsæt til arbejdet med de pædagogiske læreplaner.
- Er en fleksibel metode, der kan tilpasses alt afhængig af målgruppe og behov eller interesse for specifikke emner.
- Den elektroniske understøttelse af metoden sikrer, at dataene gemmes og kan anvendes til senere sammenligninger.

Kun når vi systematisk skifter perspektiv, kan vi sikre, at hverdagen i institutionen vitterlig giver børnene glæde, venskaber, læring og udvikling – og det ikke blot er noget, vi tror, vi gør. Til dette perspektivskifte er Børnemiljøtermometeret et rigtig godt redskab.

Trine Jeppesen, institutionsleder

Forhold, man skal være opmærksom på

- En spørgeskemaundersøgelse af børnemiljøet baseret på børns egne udsagn, bevirker naturligvis, at der er tale om øjebliksbilleder.
- Børnemiljøtermometeret giver mulighed for, at den pædagogiske konsulent i kommunen kan benchmarke på de data, som kommunens dagtilbud genererer i det elektroniske system og eventuelt gøre brug af metoden ved tilsynsbesøg og til indhentning af data til kvalitetsrapporter.

Børnenes spor

Beskrevet med input fra pædagogisk leder Rie Hedegaard,
Noahs Ark, Greve Kommune

BAGGRUND

Kort om metoden

Børnenes spor inddrager børnenes perspektiv og interessefokus på egen udvikling og trivsel. Det er en metode til at gribe børnenes interesser og bruge dem i planlægningen af, hvilke emner gruppen skal arbejde med. Herved skabes motivation og nærvær i børnenes læring og trivsel. *Børnenes spor* er en metode til at arbejde inkluderende. Metoden er for 0-6-årige børn.

Pædagogiske overvejelser

Børnenes spor er en måde at gå til aktiviteter og planlægning på og arbejde med børnenes udvikling. Børnenes spor er tegn og udtryk, der viser, hvad de er særligt optagede af. Når man arbejder med børnenes spor, inddrager man børnenes perspektiv, så deres udvikling ikke bliver voksenstyret, men børnestyret. Man understøtter børnenes evner til at udforske og udfordre egen viden og sætte den på spil. Når børnene har indflydelse på deres hverdag og de aktiviteter, der foregår, vil det øge glæden og trivslen. Samtidig styrker det fællesskabet, at man inspirerer hinanden med idéer og oplever hinandens forskellige tilgange. Børnegruppen bliver et lærende fællesskab. Metoden er inspireret af Reggio Emilia og forestillingen om det kompetente barn.

Det handler om at udfordre børnene i deres viden og ikke pålægge dem en viden. Hvis man arbejder med ler med børnene, så skal man jo ikke som voksen gå hen og sige, at barnet lige skal gøre sådan her, fordi så sidder det bedre sammen. Det er barnet, der selv skal finde ud af, hvordan det gør det. Vi kan spørge ind til, hvad barnet tror, at det kan gøre anderledes for at samle det, og på den måde pirre barnets nysgerrighed og motivation for at prøve en anden metode.

Rie Hedegaard, pædagogisk leder

Formål

Børnenes spor har til hensigt at:

- motivere børn til dialog, kommunikation og medbestemmelse
- give børn mulighed for at udtrykke deres mening og det, de tror på
- lære børn at respektere og anerkende forskellighed og forskellige holdninger
- fremelske evnen til at være nysgerrig og give plads til hinanden
- lære at opsøge viden og være nysgerrig på ting og bruge hinandens forskellighed til at udfordre og udforske viden.

Hvad er konteksten?

Dagtilbud kan bruge børnenes spor i forbindelse med projektforløb, eller metoden kan integreres i den daglige praksis. Børnenes spor kan helt generelt være udgangspunkt for planlægning af aktiviteter og læringsforløb, men kan også inddrages direkte i arbejdet med de pædagogiske læreplaner. I den forbindelse skal målene for læring i de pædagogiske læreplaner ikke defineres af voksne på forhånd, men udspringe undervejs i processen. Pædagoger skal igangsætte betydningsfulde aktiviteter og forløb, som muliggør meningsfuld udvikling og læring i overensstemmelse med dagtilbuddets overordnede målsætninger.

Konkrete elementer i metoden

Helt centralt i metoden er børnenes spor, altså tegn og udtryk for noget, som børnene er særligt optagede af, viser interesse for og er engagerede i. Sporene indsamles ved iagttagelse og dialog: Man kan være opmærksom på, om børnene:

- fortæller gentagne gange om en bestemt begivenhed, oplevelse eller ønske
- tegner eller leger noget bestemt igen og igen.

Det er vigtigt at gå på jagt efter de betydningsfulde spor hos børn, der efterlader mange spor hver dag, og at man er opmærksom på børn, som ikke umiddelbart afsætter mærkbare eller synlige spor.

Fremgangsmåden – trin for trin

Indsamling af børnenes spor: Gennem iagttagelser og samtaler registrerer personalet børnenes spor og får herved en god fornemmelse af, hvad der rører sig blandt de børn, som er tilknyttet deres børnegruppe. De får viden om, hvad børnene er optaget af, hvad de interesserer sig for og hvad de ofte leger med.

Planlægning af konkrete aktiviteter: Ud fra børnenes spor snakker personalet om, hvilke spor der er mest betydningsfulde, og hvilke der er størst interesse for. I forlængelse heraf planlægger de et struktureret forløb, der er fleksibelt på en måde, så forløbet kan ændre retning, hvis børnenes spor ændrer sig. Overvej, hvilke retninger sporene kan tage.

Sæt forløbet i gang: Når forløbet igangsættes, er det centralt at tage udgangspunkt i børnenes forestillinger og tanker om emnet, da den grundlæggende tanke er, at det ikke er de voksne, der besidder viden, men børnene, der besidder viden. De voksne skal udfordre og spørge ind til børnenes viden. Giv børnene redskaber og ting, som de kan gribe fat i, for at udforske og udfordre deres viden.

Når man arbejder med børnenes spor, skal man være parat til at slippe styringen og give børnene lov til at besidde viden og fortælle om det, de gerne vil, men samtidig have så meget styring, så man kan gribe deres spor og sætte en aktivitet i gang.

Rie Hedegaard, pædagogisk leder

Personalets rolle: Personalet skal være nærværende og til stede sammen med børnene og derigennem fange børnenes spor. De skal være på børneniveau.

En igangsætter: En medarbejder sætter aktiviteten i gang, styrer og er i aktiviteten sammen med børnene. Medarbejderen fastholder børnenes interesse.

En opsamler: En medarbejder tager sig af de børn, som måske mister interessen i det forløb, som er i gang, så de børn, der har fokus, får lov til at fortsætte. Hold øje med, om mange børn falder fra, det kan være tegn på, at sporet er ved at dreje.

En observatør: En medarbejder har fokus på at observere og skrive ned, hvad der sker i børnegruppen. Vedkommende sørger for at dokumentere og tage billeder af processen. Man behøver ikke at stå med bog og skrive ned hele tiden, men skal løbende reflektere over fremdriften i forløbet. Observatøren er vigtig for evaluering, refleksion og videreudvikling.

At plante spor: Det er en mulighed for de voksne at plante spor. Fx kan man sætte gang i en snak omkring jul, når den tid nærmer sig, og bagefter samle børnenes spor ind omkring jul – det kan fx være, de er optagede af at skrive til julemanden.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene føler sig set og hørt. De bliver undersøgende og udforskende og udvikler deres selvværd.
- De voksne er mere legende, nærværende og nysgerrige.
- Metoden skaber åbenhed, tolerance og plads til forskellighed.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det tager tid at implementere, da det kræver en bestemt adfærd og holdning i personalets tilgang til børnene.
- Skift roller, så det ikke altid er den samme, som er igangsætter, dokumenterer eller opsamler.
- Det er vigtigt at evaluere og reflektere for at skabe udvikling og plads til konstruktiv kritik.

Værdier i børnehøjde

Beskrevet med input fra leder Annika Jensen og pædagog Betina Dahlberg, Børnehuset Rosenkilden, Helsingør Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Dagtilbuddet er børnenes base mange timer dagligt, og det er derfor vigtigt, at børnene bliver inddraget i arbejdet med fællesskabets værdier. *Værdier i børnehøjde* er en metode, der ved at sætte ord på handlinger får børnenes følelser med i arbejdet med trivsel. Målet er, at både børn og voksne skal trives og føle sig som en del af fællesskabet. Metoden henvender sig til børn i alderen 0-6 år.

Man skal bruge metoden i et demokratisk dialogforum, hvor børnene bliver bevidste om egen læring, følelser og hvordan andre har det. Denne metode skal gøre personalet bevidste om hele tiden at have fokus på trivsel.

Annika Jensen, leder

Pædagogiske overvejelser

Værdier i børnehøjde er en metode til at skabe et overordnet værdigrundlag omkring fællesskab med inddragelse af børnenes tegn, udsagn og refleksioner om, hvordan de ønsker, at dagtilbuddet skal være, for at alle kan trives. Det er med til at gøre dagtilbuddets arbejde med værdier for fællesskab konkret og forståeligt for børnene. Værdier i børnehøjde fungerer som grundstenen for fællesskabet. Materialet bliver samlet i en bog, der skal være tilgængelig på hver stue, så den altid kan tages frem og blive drøftet med børnene i bestræbelserne på i fællesskab at skabe trivsel og læring. Metoden kan blandt andet være med til at styrke børnenes omsorg for hinanden og deres evne til at løse konflikter.

Formål

Værdier i børnehøjde har til formål at:

- inddrage børnene i arbejdet med at skabe et fælles værdigrundlag
- introducere børnene til demokratiske processer
- gøre børnene bevidste om og tage ansvar for hinandens trivsel
- få børn og personale til at opleve værdifællesskab.

Hvad er konteksten?

Værdier i børnehøjde er et værdigrundlag udarbejdet sammen med børnene. Det pædagogiske personale arbejder i de forskellige børnegrupper/stuer over en periode på 1-2 måneder med at afdække, hvordan børnene opfatter et godt børneliv og et godt børnefællesskab. Det er op til personalet og børnene i fællesskab at aftale, hvordan de vil indsamle børnenes perspektiv på emnerne. Personalet og ledelsen samler til sidst alt materiale til en bog, der indeholder en beskrivelse af det værdigrundlag, som gælder hele institutionen samt billeder, specifikke idéer til lege, massagefortællinger mv. der alt sammen kan være med til at sætte handling på værdierne. Værdier i børnehøjde revideres efter behov.

Både processen i form af indsamling af data samt den efterfølgende brug af værdigrundlaget i den pædagogiske hverdag er vigtig. Processen gør børnene til aktører i udformningen af dagtilbuddets værdipolitik, og produktet er et pædagogisk redskab, som gør det muligt for personalet at kommunikere med børnene med afsæt i deres egne ord og refleksioner om, hvordan man skal være over for hinanden, for at det er rart at være i dagtilbuddet.

Vi oplever, at hele børnegruppen er blevet bedre til at hjælpe og vise omsorg for hinanden, efter at vi har udtænkt metoden om værdierne. Vi ser børnene hente legetøj osv. til hinanden og samtidig med, at børnene af sig selv er blevet bedre, er de voksne nok også blevet bedre til at inddrage børnene i at hjælpe kammeraterne.

Annika Jensen, Leder

Konkrete elementer i metoden

Personalet afholder et opstartsmøde, hvor personalegruppen sammen udarbejder en projektplan med blandt andet tidsfrister, delmål og den videre arbejdsform. Afhængig af alder og modenhed inddrages børnene på forskellige måder.

Fremgangsmåden – trin for trin

De 0-3-åriges perspektiv: Personalet og børnene i denne aldersgruppe arbejder meget med bevægelses- og berøringssange, hvor børnene bruger og giver udtryk for følelser. Personalet fotograferer processen, observerer og laver noter omkring børn uden sprog. For de talende børn noteres deres udsagn. Personalet har fokus på, hvordan børnene agerer indbyrdes, og hvordan de forstår de billeder og lege, som de bliver præsenteret for. Når der skal handling bag de tegn, de voksne ser, så kan det fx ske ved til en samling at lade børnene lege bytteleg, hvor de bytter legetøj med sidemanden. En øvelse, der giver børnene træning i at give og modtage. Samtidig bliver babytegn som fx stoptegnet, hvor en håndflade gør udtrykket tydeligt, også flittigt brugt.

De 3-4-åriges perspektiv: Denne gruppe børn er mere demokratisk med i udarbejdelsen af planen end de yngre. Personalet har fokus på at spørge børnene, hvad de ser som vigtigt i forhold til at have det godt og føle glæde ved at komme i børnehaven hver dag. Personalet skriver børnenes ord og refleksioner ned med henblik på, at disse kan skrives direkte ind i værdigrundlaget. Det gør planen konkret for børnene, da de bedre kan forstå, hvad de forskellige begreber og værdier betyder, når de er beskrevet med deres egne ord.

De 5-6-åriges perspektiv: Personalet og børnene arbejder i denne aldersgruppe med berøring og dialog omkring venskab, og med hvordan man har det godt sammen. Børnene i denne aldersgruppe har nemmere ved at sætte ord på, når kroppens følelser har været en del af dialogen. Her kan personalet blandt andet bruge historiefortælling, hvor børnene under fortællingen sætter billeder på en tavle for at visualisere hændelsesforløbet.

Afrunding: Personalet tilknyttet hver gruppe samler alt materiale, ord, tegninger, fotos osv., og på et personalemøde færdiggør personalegruppen sammen med ledelsen materialet, så det bliver til et værdigrundlag i børnehøjde. Herefter anvender personalet værdigrundlaget mindst to gange om året som grundlag til at skabe dialog omkring trivsel og empati. Værdierne kommer helt ind i dagligdagen, når de voksne hjælper med at bygge lege op omkring samarbejde og fællesskaber og i denne sammenhæng bevidst arbejder ud fra børnenes ord og tegn.

Det er vigtigt at få alle børn uanset alder og udviklingsniveau med i processen for at sikre, at alle inkluderes i fællesskabet og føler, at de har bidraget til udformningen af værdigrundlaget.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnene bliver synlige aktører i dagtilbuddets værdipolitik. Deres tanker, sprog og handlinger bliver brugt på en positiv måde og fællesskabet er åbent for alle.
- Personalet kan bruge værdier i børnehøjde aktivt til at gå i dialog med børnene omkring noget, der er forkert eller uetisk, da de ved hjælp af værdigrundlaget kan tage afsæt i børnenes egne ord og forklaringer. Det gør det mere konkret for børnene at forstå budskabet og omsætte dette til praksis. Det er med til at løse konfliktsituationer og skabe større forståelse mellem barn og voksen.
- Børnene udlever værdipolitikken i hverdagen fx ved konfliktløsning, eller hvis de kan se på andre, at der skal hentes hjælp. Omsorgen for hinanden bliver større, og børnene bruger ord i stedet for hænder.

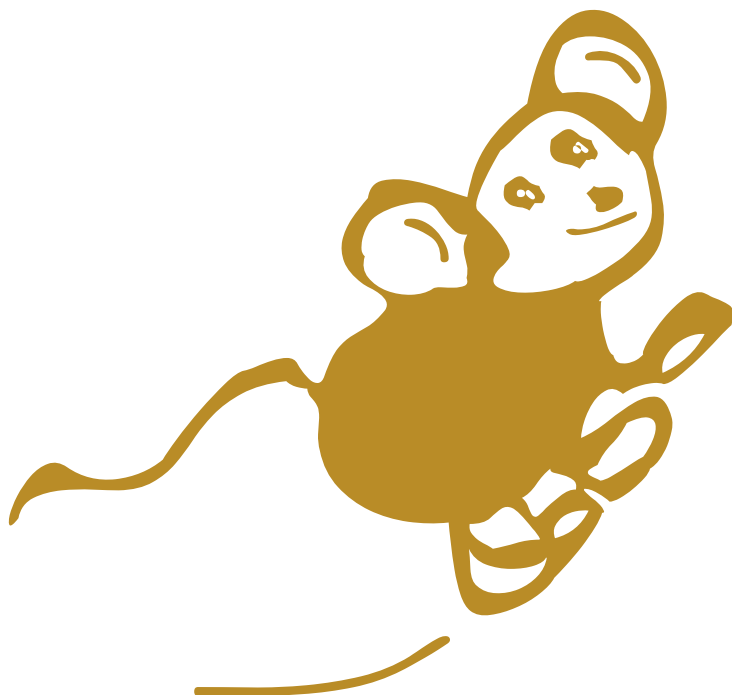

Ved hjælp af metoden får de små færdigheder til at komme ind i lege og får redskaber til at tackle det, hvis de ikke kommer ind i legen – det er en rigtig vigtig ting at lære.

Betina Dahlberg, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Metoden kræver, at ledelsen holder fokus og skaber muligheden for arbejdet med værdier i børnehøjde og præsenterer formålet med metoden klart.
- Udfordringen ligger i den tid, man skal skabe omkring dialogen med børnene samt observationerne, da tiden er vigtig, og afbrydelser helst skal undgås.
- Metoden skal anvendes i hele huset, og det er vigtigt, at ledelsen er ansvarlig for at afsætte tid til delmåls møder og dialog på personale møder omkring det løbende arbejde med at indsamle børnenes perspektiv. Alle skal tage del i at hjælpe hinanden med at komme med gode idéer til, hvordan man kan få børnene med i værdiarbejdet og gøre det levende for dem.

Overgange

Børnehavebogen

Beskrevet med input fra pædagogmedhjælper Rikke Jønsson, pædagog Anette Agersten og børnehusleder Pia Nielsen, Børnehuset Sol og Mudder, Ballerup Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Børnehavebogen introducerer det enkelte barn til livet i børnehaven. Metoden giver nye børn og forældre indsigt i børnehavens hverdag ved hjælp af billeder af typiske hverdagssituationer. Børnehavebogen skaber tryghed og forståelse for, hvad det vil sige at gå i børnehave, og hvad man laver der.

Metoden, som den er beskrevet her, tager afsæt i børnehavelivet og er rettet mod nye børnehavebørn og deres forældre, men tanken bag metoden er også anvendelig i overgangen fra hjem til dagpleje og vuggestue.

Vi giver nye børn bogen med hjem, når de kommer på besøg, inden de skal starte, eller på den første dag i børnehaven. Den tilbagemelding, vi får fra forældrene, er, at det er rigtig rart som forældre at have nogle billeder på, hvad det er – børnehavelivet. Og er forældrene trygge, så er børnene også trygge.

Pia Nielsen, børnehusleder

Pædagogiske overvejelser

Børnehavebogen forbereder barn og forældre på børnehavelivet. De ting, barnet skal vænne sig til, bliver visualiseret og konkretiseret gennem bogens billeder. Det giver barn og forældre indsigt i, hvad det er for rammer og krav, som barnet møder og skal lære som børnehavebarn. Et skift i et barns liv er oftest udviklende og berigende, men kan også være forbundet med usikkerhed og utryghed for både barn og forældre. Det kan virke utrygt og skræmmende for barnet at skulle forholde sig til nye rammer, nye normer, nye ord og nye kammerater. Det kan samtidig være svært for forældre at forberede barnet på at starte i børnehave. Tanken bag metoden er, at jo mere dagtilbuddet kan gøre for at forberede barn og forældre, jo hurtigere falder barnet til og trives i det nye miljø.

Formål

Børnehavebogen er med til at:

- støtte barn og forældre i overgangen til børnehave
- skabe genkendelighed og tryghed for det nye børnehavebarn
- sikre, at barnet føler sig velkomment og er forberedt på det miljø, som det møder i dagtilbuddet.

Hvad er konteksten?

Børnehavebogen er produktet af et pædagogisk forløb, som børnehaveafdelingen Mudderpølen gennemførte med en gruppe på 3-4 af børnehavens ældste børn. Metoden kræver ikke, at børn er med til at lave bogen, men der er en værdi i at inddrage børnene, da de ofte har et andet billede end voksne af, hvad der er vigtigt at vide, når man er nyt barn i en børnehave. Det tilfører det børneperspektiv, som voksne kan have vanskeligt ved at indfange.

Konkrete elementer i metoden

I kan vælge at lave jeres bog på papir, hvor I klistrer billeder ind og bagefter kopierer, eller I kan lave bogen på computer og printe herfra.

Fremgangsmåden – trin for trin

Find ud af, hvad børnene synes er vigtigt: En voksen indleder forløbet med at tale med børnene om, hvordan de synes, at børn og voksne bedst kan præsentere børnehaven for nye børn. Spørg ind til, hvad børnene synes, er vigtigt, at et nyt barn i børnehaven skal vide noget om, inden det starter, og hvad de synes, er godt ved at gå i børnehave. Gennemgå eventuelt, hvordan en typisk hverdag i børnehaven ser ud for at sikre, at alle typiske hverdagsrutiner og situationer kommer med i bogen: Hvad gør børnene, når de bliver afleveret? Hvor vinker de farvel til mor og far? Hvad har de med i børnehave? Hvor skal de spise? osv.

Til sidst vælger børn og voksne sammen, hvilke situationer og rutiner det er mest relevant at få med i bogen. I sammenhænge, hvor børnene ikke er modne nok til at give deres mening tilkende, gennemfører personalegruppen denne indledende opgave.

Tag billeder til bogen: Børnene tager billeder af de forskellige situationer og rutiner – eventuelt med sig selv som "modeller". Til sidst tager børnene billeder af personalet i børnehaven.

Udform bogen: Sammen med børnene opstiller den voksne billederne enten ved at printe billederne, klippe dem ud og lime dem på en A4-side eller ved at bruge en computer. Herefter snakker den voksne med børnene om, hvad der sker på billederne og skriver en forklaring til hvert billede. Skriv ved personalebillederne, hvilken stue eller gruppe den enkelte medarbejder er tilknyttet. Opbyg eventuelt bogen, så den følger dagsrytmen i børnehaven.

Tryk eller kopier bogen i flere eksemplarer. Der skal minimum trykkes to bøger pr. stue eller gruppe i børnehaven og en bog til hver stue eller gruppe i vuggestueafdelingen og de øvrige dagtilbud, der afgiver børn til børnehaven. Lav eventuelt en lille bogreception, når bogen er færdig.

Brugen af bogen: Nye børn og forældre låner børnehavebogen med hjem i forbindelse med opstart i børnehaven. Det er ideelt, hvis barnet låner bogen med hjem inden første dag i børnehaven. Personalet bruger bogen i opstarts- og indkøringsfasen til at snakke med nye børn om, hvordan det er at gå i børnehave.

Dagtilbud, der afgiver børn til børnehaven, modtager flere eksemplarer af bogen med opfordring til at bruge bogen til at snakke om, hvad barnet kommer til at møde, når det ikke længere skal gå i vuggestue eller dagpleje.

Børnehavebogen er også brugbar i situationer, hvor forældre er i tvivl om, hvilket dagtilbud de skal vælge til deres barn. Ved at låne børnehavebogen med hjem får forældrene et konkret billede af, hvordan hverdagen i dagtilbuddet ser ud.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Børnehavebogens konkrete billeder af livet i børnehaven skaber tryghed og genkendelighed, der gør, at barnet hurtigt falder til i dagtilbuddet.
- Børnehavebogen har stor værdi hos forældre, der ikke tidligere har kendskab til livet i en daginstitution – herunder især familier med anden etnisk baggrund end dansk. Med afsæt i billederne kan forældre på deres modersmål snakke med deres barn om, hvad det betyder, når man sover henne i børnehaven, og hvad det betyder, når man går til rytmik eller holder samling. Børnehavebogen forebygger nogle af de barrierer og den utryghed, som nye børn kan opleve i forbindelse med opstart i børnehaven, når hverken barn eller forældre forstår, hvad der foregår, fordi de ikke har kendskab hertil.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Børnehavebogen kan ikke stå alene, og ikke alle hverdagens situationer og rutiner kan illustreres. Bogen skal derfor ses som en lille del af et dagtilbuds introduktionsarbejde til nye børn og forældre.
- Børnehavebogen skal bruges systematisk i forbindelse med, at børnehaven modtager nye børn.
- Introducer børnehavebogen til nye medarbejdere, så bogen fra start bliver en naturlig og bevidst del af nye medarbejders pædagogiske arbejde.

Selv for børn, der er vant til at komme i institutionen og huset, kan det være en stor omvæltning at skulle starte i børnehaven. Bogen gør det konkret for dem, hvad det er for en ny og spændende verden, de skal starte i. Samtidig synes de, at det er stort at få lov til at låne bogen med hjem. Det giver dem en god oplevelse.

Pia Nielsen, børnehusleder

te Timothy. Det var bare
ig til at flyve!
ter - du kan

Dumbo ængsteligt.
ul råbte Timothy.
ED ØRERNE!

u gælder de
e bange. Vi sl
ring så, Dumb
ellig var det Dumb
thy sad oppe i el
de voksne elefan
ring med sin fjer
næste aften sad I

Hjemmebesøg

Beskrevet med input fra pædagogerne Annette Wittrup Christensen og Helle Danielsen, Børnehuset Viaduktvej, Aalborg Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Hjemmebesøg er en metode til at støtte et barns indkøring i dagtilbud. Det hele foregår i trygge rammer, når barnets første møde med dagtilbuddet sker i eget hjem. Der er ikke andet til at tage pædagogens opmærksomhed – ingen andre børn, ingen praktiske opgaver. Besøget giver pædagogen et indtryk af familien og en baggrundsviden, som kan knytte an til et stærkt forældresamarbejde. Desuden får pædagog og barn en fælles referenceramme og en fælles oplevelse, som de kan snakke om. Barnet oplever at være betydningsfuldt og ventet i dagtilbuddet. Hjemmebesøg er målrettet alle børn uanset alder, der starter i et nyt dagtilbud.

Pædagogiske overvejelser

Et barns møde med et nyt dagtilbuds rammer og personer kan være en stor oplevelse, og det kan det også være for forældrene. For der er gang i mange ting i hverdagen i dagtilbuddet – både blandt voksne og børn. På hjemmebesøget får det nye barn, forældrene og pædagogen udvekslet erfaringer og oplysninger i fred og ro. Det betyder, at der ikke er helt så mange praktiske informationer på barnets første dagtilbudsdag. Der er mere tid til at vise barnet rundt, præsentere voksne og børn og sætte gang i aktiviteter efter barnets behov. Der er tid til fokus på barnet.

Siden vi indførte hjemmebesøg som standard ved nye børns opstart, oplever vi et styrket forældresamarbejde. Forældrene giver udtryk for, at de sætter stor pris på hjemmebesøget, og det gør, at de har tillid til og er trygge ved at overlade deres barn i børnehuset. For os betyder hjemmebesøg ligeledes et øget kendskab til både barn og familie, som skaber grobund for en helhedsorienteret indsats over for det enkelte barn.

Helle Danielsen, pædagog

Formål

Hjemmebesøg har til formål at:

- give pædagog, barn og forældre plads til at fokusere på barnet og ikke på informationsudveksling på barnets første dage i dagtilbuddet
- sikre, at barnets behov og trivsel er i centrum i forbindelse med opstart og indkøring
- skabe grobund for et tillidsfyldt forældresamarbejde med barnets trivsel i centrum.

Hvad er konteksten?

Dagtilbuddet tilbyder alle nye børn og deres forældre et besøg i hjemmet inden barnets første dag i dagtilbuddet. Besøget varer max. en time og ligger så tæt på barnets første dag som muligt, så barnet kan genkende og huske pædagogen, som har været på besøg.

Konkrete elementer i metoden

For at komme godt i gang med hjemmebesøg som metode, skal ledelse og personale blive enige om koncept og tidsforbrug, og ressourcerne skal prioriteres.

I samarbejde udformer personale og ledelse et koncept, som beskriver:

- Formålet med hjemmebesøget
Hvad får dagtilbud, familie og barn ud af det?
- Informationer, vi har brug for at få
Hvad skal vi som dagtilbud vide for at tage godt imod et barn?
- Informationer, vi har brug for at give
Hvad skal vi som dagtilbud fortælle barn og forældre for at sikre, at barnet får en god opstart?
- Materiale, vi skal udlevere
Hvilket informationsmateriale skal vi som dagtilbud medbringe på hjemmebesøg?
Fx stamkortoplysninger, kostfolder, politikker, tilladelser (fx foto), folder om vuggestuen/børnehaven, perspektivplan.

Fremgangsmåden – trin for trin

Velkomstbrev: Dagtilbuddet sender et velkomstbrev hjem til barnet, hvor primærpædagogen tilbyder at komme på besøg for at hilse på barnet og se barnets hjem og eventuelt varelse. Brevet er adresseret direkte til barnet for at anerkende, at det er barnet, som skal starte i dagtilbuddet. I brevet opfordrer dagtilbuddet barnet til med hjælp fra mor og far at ringe til dagtilbuddet og lave en aftale om, hvornår barnets primærpædagog kan komme på besøg.

Hjemmebesøg: På selve hjemmebesøget medbringer pædagogen de praktiske informationer fra dagtilbuddet, som nye børn og forældre skal have. Pædagogen snakker med forældrene om, hvilke forventninger dagtilbuddet har til dem som forældre og planlægger i samarbejde med forældre og barn indkøringsforløbet. Derudover spørger pædagogen ind til barnets basale behov. Afhængigt af barnets alder kan pædagogens spørgsmål fx omhandle barnets brug af sut, spise- og sovertime, er barnet blevet passet andre steder, særlige relationer til familiemedlemmer eller andre børn. Informationer, der giver pædagogen et bredt indblik i, hvem barnet og familien er, og som kan være relevante i forhold til at sikre, at barnet får en tryk indkøring i dagtilbuddet.

Barnet i centrum: Under hjemmebesøget sørger pædagogen for løbende at henvende sig direkte til barnet og derigennem starte på tillidsopbygningen til barnet. Pædagogen forsøger ved mindre børn, om barnet vil sidde ved pædagogen og respekterer, hvis barnet ikke har lyst. Ved større børn opfordrer pædagogen barnet til at vise sit værelse frem. Hvis barnet ønsker det, så leger pædagogen lidt tid med barnet.

Det er vigtigt, at pædagogen i samtalen med barn og forældre har fokus på det specifikke lige netop ved dette barns opstart og indkøring. Dette er også vigtigt ved forældre, der tidligere har haft børn i dagtilbuddet, og som derfor kender mange af rutinerne.

» Når jeg er på hjemmebesøg, er jeg meget opmærksom på, at jeg ikke generaliserer det her med at starte i vuggestue, men har fokus på, at det er lige netop det her barn, som skal starte. Det gælder også for forældre, der har haft børn i vuggestuen før. På den måde mærker både barn og forældre, at jeg er oprigtigt interesseret i, at både barn og forældre får en god start hos os.

Annette Wittrup Christensen, pædagog

Første dag i dagtilbuddet: Primærpædagogen tager imod barnet og byder det velkommen. Pædagogen bruger sin viden og observationer fra hjemmebesøget til at fange barnets opmærksomhed og støtte barnets indkøring i børnefællesskabet. Pædagogen kan fx hjælpe barnet med at opleve genkendelighed og tryghed ved at introducere barnet til legetøj eller ting, som det kender fra hjemmet. Kender barnet et andet barn i dagtilbuddet, kan det være en tryghed at få dette barn til at hjælpe pædagogen med at vise det nye barn rundt i dagtilbuddet.

» Barnet er mere i fokus derhjemme. Det, der sker rigtig ofte, når barnet kommer her ned i dagtilbuddet, er, at der står 30 børn omkring dem – hvem er du? Skal vi lege? Hvad har du med? Der er det en stor støtte for barnet, at der kommer et kendt ansigt – Hov, det var hende, der var hjemme ved mig. Hun er faktisk ikke så farlig. Det giver ro på hos barnet.

Helle Danielsen, pædagog

Fordele ved metoden

- Hjemmebesøg opbygger tillid og tryghed til både barn og forældre. Der er fokus på det enkelte barn.
- Hjemmebesøg støtter pædagogen i forældresamarbejdet og giver indsigt i barnets familiære baggrund. Forældrene er på hjemmebane, og det giver dem mulighed for at fortælle ting, der kan være svære at dele.
- Praktiske beskeder mellem forældre og dagtilbud er udvekslet inden barnets første dag i dagtilbuddet.
- Fagligt har hjemmebesøg den fordel, at pædagogen øger sin forståelse for, hvad det er for et barn, der starter i dagtilbuddet, og får indblik i, hvilke behov og interesser barnet har.
- Hjemmebesøg skaber ligeledes tryghed hos forældrene, og de mærker, at dagtilbuddet har interesse for netop deres barn.
- Den første dag i dagtilbuddet møder barnet et velkendt voksenansigt. Det kan betyde, at det er nemmere for barnet at rumme de nye rammer og børn og dermed falde til i dagtilbuddet. Nogle børn har ikke særlig meget lyst til at sidde ved eller lege med pædagogen på hjemmebesøget, men besøget gør alligevel en forskel.

Som personale giver hjemmebesøg den fordel, at du har fået indsigt i nogle af barnets interesseområder eller noget andet som har været essentielt ved det hjemmebesøg. Du kan hurtigere skabe fokus og fange barnet på et eller andet fx ved at sige til barnet: "kan du huske, at jeg var hjemme ved dig, og vi legede med biler? Har du set alle de biler, vi har her i børnehaven?"

Annette Wittrup Christensen, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det er vigtigt at være på forkant i forbindelse med primærpædagogens ferie og sygdom, så barn og forældre får besked i god tid, hvis pædagogen ikke kan være til stede på den planlagte opstartsdag. I sådanne tilfælde er det optimalt, hvis muligt, at flytte opstartsdagen.
- Primærpædagogen skal være opmærksom på at balancere rollen som sikker base, så pædagogen udgør en sikker base for barnet, samtidig med at denne støtter barnet i at udforske daginstitutionen og knytte sig til de øvrige børn og voksne.

- Hjemmebesøg kræver, at en pædagog kan gå fra til at tage på besøg. Det er dermed en ret ressourcekrævende metode. Det kan være en hjælp at placere besøgene i ydertimerne, så pædagogerne kan dække hinanden ind eller i nødstilfælde indkalde en vikar.

Overgangsritual

Beskrevet med input fra pædagog Anja Bech Andersen, Børnehuset Grønnebakken, Næstved Kommune og leder Jonna Pfeil Nielsen, Piletræet, Ishøj Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

En god tradition kan markere og fejre børns overgange fra dagpleje/vuggestue til børnehave eller mellem forskellige grupper i børnehaven. Der kan være mange forskellige måder at lave *overgangsritualer* på. Fælles for dem alle er, at barnet får sagt farvel til venner og voksne i den velkendte hverdag og får sagt goddag og bliver modtaget i de nye rammer.

Pædagogiske overvejelser

Overgangsritual er en metode, der bidrager til at skabe tryghed og kontinuitet i barnets hverdag og overgange. Metoden er med til at gøre fremmede forhold til en positiv oplevelse i form af at sikre, at barnet får en god afsked med sin tidligere barndomsgruppe og en god velkomst og inklusion i den nye børnegruppe. Overgangsritual er en proces, der markerer slutningen på noget gammelt og starten på noget nyt. Overgangsritualer lærer barnet at tage afsked og blive modtaget på en anerkendende og respektfuld måde.

Formål

Overgangsritual har til formål at:

- sikre tryghed og kontinuitet i barnets overgang fra en børnegruppe til en anden eller fra et dagtilbud til et andet
- give barnet en god afslutning på sin tid i et dagtilbud eller en børnegruppe
- give barnet en god start i sit nye dagtilbud eller sin nye børnegruppe.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Markering af overgange er et fælles tiltag, som gælder for alle i dagtilbuddet, men naturligvis mest den eller de grupper, der den pågældende dag skal sige farvel eller goddag til et eller flere børn.

Konkrete elementer i metoden

Personalet bliver enige om, hvilke overgange der skal markeres med ritual, og hvordan markeringen skal ske.

Fremgangsmåden – trin for trin

Der er mange forskellige måder at markere en overgang på. Herunder giver vi tre forskellige eksempler på et overgangsritual, der kan fungere som inspiration.

Hulahop og sang: Markerer en overgang fra vuggestue til børnehave i integreret institution. Vuggestuebørnene tager hulahopringe med hen til børnehavestuen, og med ringene danner de en tunnel foran døren til den nye stue/gruppe, så sidste ring er ved døren. Vuggestuebørnene holder enten alene eller to og to en hulahopring og danner en tunnel af hulahopringe. Barnet, der skal rykke i børnehave, kravler igennem hulahopringe tunnelen, mens vuggestuebørn og personale synger afskedssang – se nedenfor. Hvis barnet er meget nervøst eller genert anbefales det, at en voksen kravler med barnet gennem hulahopringene.

Sange til hulahop

Afskedssang vuggestuen

Melodi: Bjørnen sover...

Jeg er en (navn på stue/gruppe, som barnet flytter fra)
Jeg er en (navn på stue/gruppe, som barnet flytter fra)
Og nu flytter jeg
Jeg skal i børnehave
Hvad mon jeg skal lave
Jeg skal være
Jeg skal være
Jeg skal være (navn på stue/gruppe, som barnet flytter fra)

Velkomstsang børnehaven

Melodi: Bjørnen sover...

Hej til (barnets navn)
Hej til (barnets navn)
Nu er du en (navn på barnets nye stue/gruppe)
Vi skal synge, bygge,
Klippe, klistre, hygge.
Nu er du en, nu er du en
Nu er du en (navn på barnets nye stue/gruppe)

Inde på børnehavestuen står alle børnehavebørnene og laver bro to og to. Når vuggestuebarnet har kravlet igennem hulahoptynnelen, rejser barnet sig op og går igennem broen, mens børnehavebørnene synger velkomstsang for barnet. Børnehavepersonalet tager imod barnet, når det kommer igennem broen, støtter det i at komme i gang med at lege med sine nye kammerater og hjælper det med at falde til ro og finde tryghed.

Når overgangsritualet er gennemført henter personalet barnets ting (barnets bog, tøj og lignende).

De fleste børn synes bare, at åh hvor er det stort det her. De vokser virkelig med det, selvom det godt kan være svært. Men hvis de har brug for det, så slipper vi dem ikke lige der, så kravler vi med igennem og går med ind i børnehavegruppen.

Anja Bech Andersen, vuggestuepædagog

Afskedsfest og trækvogn: Markerer en overgang fra vuggestue eller dagpleje til børnehave. Pynt en trækvogn med balloner, flag, glimmer mv. Pak en kuffert sammen med barnet med barnets ting fra garderoben samt informationer i form af fx barnets bog, portefølje eller lignende fra tidligere børnegruppe/dagtilbud. Personalet forbereder og afholder en afslutningsfest i den gamle børnegruppe. Efter festen sætter barnet, der skal rykke, sig i den pynkede trækvogn sammen med alle sine ting. Personalet og børnegruppen trækker i fællesskab barnet fra sin gamle stue til den nye stue. På den nye stue modtager personale og de nye kammerater barnet. De nye kammerater viser barnet rundt på stuen. Barnet tager afsked med de "gamle" børn og voksne.

Fest og trampolinspring fra børnehave til storbørnsgruppe: Ca. en måned før børnene skal rykke ind i storbørnsgruppen, inviterer børnehavepersonalet til fest for de børn, som skal rykke ind i storbørnsgruppen.

Med til festen er:

- Børnene, som skal rykke i storebørnsgruppen
- Børnenes forældre
- Børnehavepersonalet
- Personalet tilknyttet storebørnsgruppen.

På selve festdagen gør personalet og børnene på stuen festklar ved at pynte op på stuerne. Til festen medbringer hver familie en ret til aftensmad. Forældre, børn og personale spiser sammen og i løbet af aftenen holder børnehavepersonalet tale for børnene, hvor de fortæller lidt om hvert barn. Børnene modtager et diplom, deres mappe og barnets bog. Personalet fra storbørnsgruppen bliver præsenteret for forældrene og børn. De fortæller kort, hvad børnene kan se frem til i storbørnsgruppen.

Ca. en måned efter festen rykker børnene fra børnehavegruppen til storbørnsgruppen. Børnene på børnehavestuen synger afskedssang til de børn, der skal rykke op, og børnene i storbørnsgruppen synger velkomstsang. Herefter hopper børnene på trampolin fra børnehavestuen til den nye stue.

Sange til trampolin

Afskedssang børnehaven

Melodi: Bjørnen sover...

Jeg har været, jeg har været
Jeg har været (navn på stue/gruppe, som barnet flytter fra)
Nu jeg rejser vid're
Ud i rummet glider
Jeg skal være jeg skal være
Jeg skal være (navn på storebørnsgruppen)

Velkomstsang storebørnsgruppen

Melodi: Bjørnen sover...

Hej til (barnets navn)
Hej til (barnets navn)
Du skal være (navn på storebørnsgruppen)
Danse, lege, hoppe,
Skrive navn og soppe
Troldehans og koloni
Er det vi godt kan li'. (Børnene hopper på skift på trampolin)

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Overgangsritual skaber en tryk stemning, i forbindelse med at et barn skal rykke fra et fællesskab til et andet, og giver de yngre børn noget at se frem til. Børnene får en god afsked med den gamle børnegruppe og føler sig velkommen og som en del af børnefællesskabet i den nye børnegruppe.
- Børnene føler sig store og "vokser 10 cm". fra et ene øjeblik til det andet, og personalet kan se, at deres selvtillid og selvfølelse får et løft.

Nogle af de stærke børn kan faktisk sagtens sådan lige træde et skridt tilbage og tænke, åh skal jeg det her, og så når de er færdige, så tænker de YES. Hvor der er nogle børn, de kravler bare igennem. Nogle, som man slet ikke havde regnet med, ville gøre det, de kravler bare igennem. Der tænker man yes, hold da op.

Anja Bech Andersen, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Vær opmærksom på, at overgangsritualet kan virke overvældende for barnet.
- Tag billeder undervejs og sæt dem i barnets bog eller portefølje. Billederne kan også hænges op, så forældre kan se, at der er kommet et nyt barn på stuen/i gruppen.
- Skab et overgangsritual, som er overkommeligt, passer til dagtilbuddet og lægger sig op ad de pædagogiske målsætninger.

Forumspil med hånddukker

Beskrevet med input fra pædagog Rikke Birkholm Michelsen og leder Inger Hansen, Daginstitutionen Hallandsparken, Høje Tåstrup Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Forumspil med hånddukker er et rolle- og kommunikationsspil, hvor børnene lærer om konfliktløsning ved at byde ind med handlemuligheder i en opdigtet konfliktsituation. Metoden hjælper børn på 3-6 år til at blive gode konfliktlødere, for børnene får mulighed for at øve sig på livets udfordringer i et kollektivt læringsrum. Forumspil skaber et kollektivt læringsrum, hvor børnene arbejder med at håndtere en konflikt og får en begyndende indsigt i, at det ikke er konflikten, der styrer de involverede, men de involverede, der styrer konflikten.

Bare det, at et barn rækker hånden op og siger noget, er jo fantastisk, for det er jo første skridt til at ændre en situation. Derfor er det vigtigt, at jeg som joker viser og giver udtryk for, at alle forslag er lige meget værd, uanset om de lykkes eller ikke lykkes.

Rikke Birkholm Michelsen, pædagog

Pædagogiske overvejelser

De konflikter, der bliver arbejdet med i forumspil med hånddukker, kan være inspireret af aktuelle konflikter i børnegruppen. Metoden synliggør konflikter og gør dem håndgribelige, samtidig med at der er en distance, da det er hånddukkerne og ikke barnet selv, der står i konflikten. Forumspil med hånddukker er en metode, der taler både til barnets empathiske og kognitive evner i forhold til at sætte sig i hånddukkernes sted og byde ind med handlemuligheder i konfliktløsningen. Børnenes bevidsthed om egne handlemuligheder i forhold til at løse en konflikt bliver øget, samtidig med at de opnår indsigt i, hvordan andre mennesker kan opleve en konflikt. Det handler kort sagt om at blive klogere på egne og andres følelser.

Forumspil er inspireret af teaterpædagogen Augusto Boals Forumteater. Forumteater er en interaktiv teaterform, der præsenterer forskellige perspektiver og handlemuligheder ved aktivt at inddrage tilskuerne i konfliktløsningen.

Formål

Formålet er, at det enkelte barn:

- udvikler empati og evnen til at leve sig ind i andres følelser og reaktionsmønstre
- udvikler evnen til at tackle egne følelser i en konflikt
- øger bevidstheden om og afprøver egne handlemuligheder i konfliktløsningssituationer.

Hvad er konteksten?

Ved hjælp af hånddukker gennemspiller en voksen konfliktsituationer, som er velkendte for børnene. Dukkerne har brug for børnenes hjælp til at løse konflikterne. Forumspillet varer ca. ½ time afhængig af, hvor motiverede børnene er for at byde ind med løsningsforslag.

Hvert forumspil:

- spilles af en voksen, som styrer hånddukkerne
- har en tydelig konflikt
- ender dårligt (i konflikt) i første omgang
- skal give børnene mulighed for at afprøve løsningsmuligheder
- ender godt i sidste ende.

Børnene kan være inddelt i aldersintegrerede eller aldersopdelte grupper. Fordelen ved aldersopdelte grupper er, at det er lettere at tale til børnene på netop deres udviklingsniveau. Jo ældre børnene bliver, jo flere nuancer kommer med i deres oplevelse og kommentarer til forumspillet. Fordelen ved aldersintegrerede grupper er, at de større børn fungerer som rollemodeller for de mindre børn. Det kan øge de mindre børns sociale kompetencer at se og høre, hvordan de større børn byder ind.

Konkrete elementer i metoden

- To hånddukker (gerne dyr uden bestemte køn), hvor det er muligt at styre både arme og ansigtsmimik.
- Hånddukkerne har hver deres personlighed: Den ene er den rolige, blide, let generte type og den anden er den impulsive, overglade og hurtige type.
- Begge dukker har gode egenskaber, så de begge vinder sympati hos børnene. Fx kan den impulsive dukke også være glad og smilende. Den er lidt klodset og reagerer lidt for hurtigt og tænker sig ikke altid om, men den er ikke ond. Den rolige dukke er eftertænk-som, klog og kan let blive såret, men den er også en god ven, som er hyggelig at snakke med.

Fremgangsmåden – trin for trin

Godt i gang: En medarbejder skal have mod på at forsøge sig som dukkefører, også kaldet joker. Som joker skal man kunne skabe en glad atmosfære og improvisere ud fra børnenes løsningsforslag. Når personalet skal i gang med forumspil med hånddukker første gang, er det en god idé at introducere metoden som en fast aktivitet en til to gange om ugen. Der skal ca. gennemføres tre forumspil med hånddukker, før børnene forstår rammerne og er klar over, at de skal sidde stille, mens der er spilles, og at det først er, når jokeren spørger, at de må byde ind. Når børnegruppen kender rammerne, kan metoden anvendes mere sporadisk eller i særlige situationer, hvor der måske er mange konflikter i børnegruppen.

Det første forumspil: Første gang forumspil skal anvendes, skal dukkerne og deres egenskaber præsenteres for børnene. Jokeren samler børnene i en halvmåne foran sig og fortæller, at børnene har fået besøg af to venner. Dukkerne kommer frem og bliver præsenteret. Det kan være en idé at nøjes med at præsentere dukkerne den første gang, så børnene bliver ikke bedt om at komme med løsningsforslag. Jokeren laver præsentationen af dukkerne ud fra en historie om de to hånddukker, der gør dukkerne søde, dejlige og interessante for børnene, men også tydeligt viser deres forskellige personligheder. Det er vigtigt, at jokeren sørger for at understrege, at han eller hun er gode venner med begge dukker og holder rigtig meget af begge dukkers personlighed.

Forberedelse af efterfølgende forumspil: Personalet kan tale sammen om, hvilke konflikter der udspiller sig blandt børnene, og hvordan man kan lave et forumspil om en af dem. Jokeren forbereder et lille stykke (historien) på 2-3 minutter og øver sig på at gennemspille det. Man kan eventuelt vise det for en kollega for at sikre sig, at historien er forståelig og konflikten er tydelig.

Konflikter på scenen: Joker spiller den digtede historie for børnene og stopper, når konflikten er på det højeste. Jokeren henvender sig til børnene og beder dem byde ind med deres løsninger på konflikten med fokus på, hvad hånddukkerne kan gøre anderledes for at løse konflikten. Jokeren fokuserer primært på, hvad den mest rolige af dukkerne kan gøre i situationen. Børnene byder ind ved at række hånden i vejret. For hvert forslag gennemspilles stykket igen, nu med den løsning, som børnene har foreslået. Spørgsmål, jokeren kan stille:

- Hvad kan den forsigtige hånddukke gøre for ikke at blive så ked af det eller såret?
- Vi må hjælpe hånddukken – har I forslag til, hvad den kan gøre?
- Er der andet, som dukken kan gøre for at få det bedre?
- Var det okay, var det det, som du mente? (henvendt til det barn, som har fået spillet stykket med sit løsningsforslag)
- Er der nogle, som har andre forslag?

De øvrige voksne fungerer som hjælpere og støtter jokeren ved at have overblik over børnegruppen og hjælper med at ændre perspektiv, hvis jokeren er kørt fast. De kan også hjælpe joker med at få børnene til at komme på løsningsforslag, hvis de har svært ved det.

Vær opmærksom på:

- At det i starten kan være svært for børnene at komme med løsningsforslag.
- At der er fokus på, at det er den rolige dukke, som skal lære at sige fra. Børn vil ofte gerne ændre på den impulsive dukkes adfærd, hvilket kan tillades i nogle situationer, men hovedfokus skal være på, hvad den rolige dukke kan gøre.
- De ældste børn kan, når de kender forumspillets præmisser, selv gå ind og overtage dukkerne og prøve at gennemspille deres løsningsforslag.

- Dukkerne lærer fra gang til gang og udvikler sig over tid. De bliver fx hurtigere og hurtigere til at blive søde. Start et nyt forumspil med at vise, at dukkerne kan huske det, de lærte sidst, hvorefter en ny konflikt udspiller sig. Husk at tale om, hvad dukkerne har lært, og hvor dygtige de er blevet.
- Hvis der ikke kommer nogen løsninger fra børnene, så må jokeren spille situationen igen og gøre problematikken tydeligere samt snakke med børnene om, hvad der sker, og hvordan de tror, hånddukkerne har det.
- At begge dukkers reaktioner og adfærd skal anerkendes, så den ene ikke ender med at være den dumme eller den onde.

Afslutning: Forumspillet slutter, når alle børn og voksne er tilfredse med forsoningen mellem hånddukkerne. Herefter snakker børn og voksne mere generelt om venner, venskab, drilleri og følelser. De voksne skal være opmærksomme på, at børnene kan bringe egne oplevelser fra dagligdagen i spil. Her er det de voksnes ansvar, at ingen børn kommer til at udstille sig selv.

Leg med dukkerne: Børnene kan efter forumspillet få lov til at lege med dukkerne og selv digte konflikter og løse dem. Det giver dem mulighed for kropsligt at afprøve andre roller ved at spille med hånddukkerne.

Det er et bevidst valg, at børnene får lov at lege med hånddukkerne bagefter. Da jeg startede med forumspil, var der en pige, som var meget forkrampet i sine følelser. Hun ville gerne lege med hånddukkerne, og hun begyndte at ændre sin adfærd og rolle, når hun legede med dem. Før havde hun en meget brysk måde at komme ind på andre, og det gjorde hun ikke med dukkerne. Der øvede hun sin blide stemme og fandt ud af, at hun fik meget mere positiv respons fra sine kammerater og fra os voksne, fordi hun kommunikerede på en anden måde. Der fandt jeg ud af, hvor godt det er, at børnene kan lege med dukkerne bagefter, for så får de selv lov til at udøve det, som de har behov for.

Rikke Birkholm Michelsen, pædagog

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Forumspillet tager afsæt i genkendelige episoder fra børnenes dagligdag i dagtilbuddet.
- Metoden skaber en hjælpementalitet og empati i børnegruppen. Børnene får indsigt i, at alle har lige stor værdi, og at det ikke altid er med vilje, at en person handler, som han eller hun gør.

- Børnene får en god ballast og konkrete handlingsmuligheder til at løse egne konflikter. Metoden udvider børnenes ordforråd og giver dem nogle ord og vendinger, som de kan bruge, når de står i en konfliktsituation. Samtidig får børnene øje på, at der ikke kun er én løsning på et problem, men at der kan være mange forskellige handlemuligheder. Over tid bliver børnene bedre til at komme med løsninger i takt med, at de får flere redskaber og kompetencer i forhold til konflikthåndtering.
- Børnene tør byde ind og udstiller ikke sig selv, da det er hånddukkerne og ikke dem selv, der har brug for løsningsforslag.
- Personalet får indblik i børnenes perspektiv og tanker om konflikter og følelser.
- Når børnene er fortrolige med dukkerne, kan personalet inddrage dem i konkrete konfliktløsningssituationer for at skabe distance til børnenes egne følelser i konfliktsituationen og på den måde få børnene til at reflektere over og finde løsning på deres konflikt.
- På et tidspunkt, når børn og voksne er fortrolige med forumspil, kan man lave en lille film med et af forløbene. Filmen kan dokumentere børnenes læring. Den kan eventuelt vises på et forældremøde, hvor arbejdet med konflikter er på dagsordenen.

Alle børn får noget ud af at kunne se det fra andre sider end sig selv. For hvis man altid er den, der bliver prikket lidt til, og altid er den, der først farer i flint, så bliver man jo hurtigt den, som ikke rigtig ser de andre, for det hele trapper jo op. Jo flere gange man er blevet vred, jo mere vrede kan der jo sidde i en, som kører med. Men når man så ser det ske for de to hånddukker, så kan man se de andre nuancer også. Det giver dem en aha-oplevelse, og de kan få en følelse af, at der også er andre, der tænker sådan og en oplevelse af, at de kan gøre noget andet.

Rikke Birkholm Michelsen, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Den, som påtager sig jokerrollen, behøver ikke være 100 % skuespiller. Det handler om at turde arbejde med dukkerne og have mod på at leve sig ind i situationen.
- Vær tålmodig, og giv forumspillet en chance, hvis det ikke går som planlagt første gang. Det tager tid at blive fortrolig som dukkefører, og det tager tid, før børnene forstår rammen.

Vennemappen

Beskrevet med input fra pædagogerne Henrik Nielsen, Sara Bistow, Heidi Ingemann Ivarsen, Løvspring, Viborg Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Hvad kan børn gøre, når de oplever en svær situation eller en konflikt? *Vennemappen* får børn i gang med at tænke løsnings- og handlingsorienteret i forskellige situationer. Det er en metode, som styrker godt kammeratskab og forebygger drilleri og mobning. Metoden er primært målrettet børnehavebørn i alderen 4-6 år.

Pædagogiske overvejelser

Med udgangspunkt i forskellige situationer, som på en eller anden måde er svær eller konfliktfyldt, sætter vennemappen gang i tanker om, hvad den enkelte kan gøre. Børnene er selv med til at digte svære situationer, og på den måde kommer der fokus på aktuelle udfordringer i gruppen. Vennemappen er en metode, der i høj grad understøtter barnets perspektiv og som støtter barnet i at sætte ord på følelser og oplevelser. Snakken styrker børnenes empatiske evner og øger deres bevidsthed om godt kammeratskab. De får også redskaber til, hvordan en situation kan vendes, så alle bliver glade igen.

Efter tre måneder med vennemappen har vi oplevet, at børnene udviser mere empati over for hinanden, og at de har fået flere redskaber til at italesætte, når de ikke synes noget er så rart osv.

Heidi Ingemann Ivarsen, pædagog

Formål

Vennemappen er med til at:

- sætte fokus på, hvordan man er en god kammerat
- styrke børns empatiske evner og hjælpsomhed
- øge børns forståelse for konfliktløsning
- styrke børnenes sociale relationer til hinanden.

Hvad er konteksten?

Vennemappen er anvendelig som et miniforløb, hvor en børnegruppe samles om vennemappen en gang om ugen eller som en mere målrettet metode til at tage hånd om en særlig konfliktfyldt børnegruppe eller et barn, der ofte ender i konflikt eller har svært ved at komme ud af en konflikt.

Ønsker et dagtilbud at anvende metoden målrettet en særlig gruppe eller et særligt barn, er det vigtigt at sammensætte en gruppe, hvor børn, der ofte ender i eller har svært ved at agere i en konflikt, sættes sammen med børn, som har lettere herved. Det skaber en dynamisk gruppe, hvor børnene komplementerer og lærer af hinanden.

Jeg synes, det er noget helt særligt ved metoden, at vennemappen er blevet til på opfordring af børnene selv. Det var deres helt eget forslag, at vi lavede mappen, og det giver et helt naturligt medejerskab og engagement hos hele børnegruppen.

Henrik Nielsen, pædagog

Konkrete elementer i metoden

Vennemappen er et ringbind, der indeholder:

- Informationsbrev til børn og forældre – hvad er formålet med vennemappen?
- Et A4-ark med inspirationshistorier
- Blanke kort i to størrelser, som børn og voksne kan bruge til at tegne figurer eller skrive centrale ord på
- Tusch til at skrive/tegne med
- Blanke A4-papir eller karton til at skrive nye historier på
- Plastiklomme.

Inspiration

Små historier til inspiration og som børnene allerede har snakket om i børnehaven. Børn og forældre kan bruge historierne til at digte videre på eller finde på nye historier.

- Der var engang en masse børn, der skulle i skoven og lege. Lotte ville klatre op i et træ og Dorthe kom lige efter. Pludselig ville Lotte gerne ned, men Dorthe ville ikke flytte sig. Med ét faldt Lotte ned og slog sig. Nogle andre børn leger et stykke derfra. Hvad kan de gøre?
- Tre børn er i gang med at lege. Den ene siger til den anden: "Du må ikke lege med mig". Barnet bliver ked af det. Skal historien ende sådan, eller er der noget, børnene kan gøre?

- Syv børn skal på en gåtur i skoven og får at vide, at de skal finde en kammerat at holde i hånden. Et barn er tilbage uden nogen at holde i hånden. Barnet er ked af det. Hvad kan de andre børn og den voksne gøre?
- Nogle børn leger i skoven. Et barn klatrer op i et træ og taber sin støvle. De andre børn leger videre, mens barnet kalder på hjælp. Barnet uden støvlen begynder at græde. Hvad skal der ske?
- Et barn falder og slår sig på knæet og begynder at græde. Det bløder! Hvad skal der ske?
- Nogle børn leger sammen. Et barn rækker tunge ad et andet barn, det andet barn bliver ked af det og slår det første barn. Hvad kan man gøre i stedet for at slå? Kan andre hjælpe med noget?
- Fire piger leger sammen, mens en femte pige ser på. En gang imellem siger hun noget til de fire piger. Kan de fire piger gøre noget for den pige, som kigger på?
- To drenge står sammen og hvisker og peger og griner ad et tredje barn. Barnet ved ikke, hvad de vil. Kan barnet gøre noget? Kan drengene gøre noget?

Fremgangsmåden – trin for trin

Forberedelse: En pædagog samler mappen med de nødvendige elementer.

Introduktion til børnene: Gruppen, der skal arbejde med vennemappen, samles. En pædagog introducerer børnene til mappen og formålet med at arbejde med den. Pædagogen beskriver den første konfliktsituation for børnene. Det kan være en anonymiseret historie ud fra en konfliktsituation, som personalet har oplevet blandt børnene i hverdagen.

Ansigtet afslører følelsen: På kort tegner personalet efter bedste evne, de personer som indgår i historien. Tegningerne på kortene fungerer som illustrationer til at understøtte den verbale fortælling. Fremhæv personernes ansigtsudtryk ved at tegne personerne med glade ansigter (da det er den grundstemning, en person helst skal være i). Tegn på et andet og mindre kort ansigter, der fx er kede af det, gale og lignende som kan sættes over det glade ansigt. På den måde kan personalet arbejde med børnenes evne til at aflæse følelsesudtryk.

Åbne spørgsmål: Personalet stiller åbne spørgsmål til børnene:

- Hvad kan pigen gøre for at blive glad igen?
- Hvad kan drengen gøre, for at pigen bliver glad igen?
- Hvad kan den voksne gøre for at hjælpe børnene?
- Hvad kan børnene, der måske har set situationen gøre, for at pigen kommer med i legen igen?

Børnenes løsningsforslag: Det er børnene, som sætter ord på, hvad der videre skal ske i fortællingen. Pædagogen fanger børnenes løsningsforslag og bygger videre på dem ved at stille flere åbne, uddybende spørgsmål: Hvis pigen siger undskyld, hvad sker der så med drengen?

På den måde arbejder personalet sig dybere ind i problemløsningssituationen og øger børnenes bevidsthed om, hvordan de kan agere i diverse situationer.

Illustration undervejs: Personalet illustrerer løbende børnenes løsningsforslag og historiens gang med kort, tegninger og ord. Hold fx et 'ked af det'-ansigt op foran figurens ansigt og spørg børnene, hvad de forskellige personer i fortællingen kan gøre for at gøre Felix glad igen, eller for at Felix kan komme med i legen igen.

Børnenes konfliktforslag: Når børnene er fortrolige med konceptet, får de, som har lyst, på skift vennemappen med hjem, så de selv kan lave en historie og komme med forslag til, hvordan de synes, den skal ende. Børnene fortæller historien til deres forældre, som skriver historien ned på et af papirerne i vennemappen. Der er ingen ramme for, hvad historien skal omhandle. Det kan være en historie, hvor barnet har oplevet en konflikt, hvor det er blevet ked af det, eller hvor andre blev kede af det. Eller en situation, som man ikke synes var rar, og hvor man fik en følelse af at blive ked af det. Det kan også være en opdigtet historie, da det kan skabe distance til konflikten. Hvis barnet har lyst tegner det og skriver ord på de blanke illustrationskort i vennemappen til sin fortælling.

Næste gang der bliver arbejdet med mappen, tager personalet udgangspunkt i den fortælling, barnet har skrevet. Personalet læser historien op og barnet, der har digtet historien, fortæller med hjælp fra ordkort og illustrationer. De snakker alle om forskellige løsningsforslag, der kan gøre situationen god igen. Processen bliver gentaget, indtil alle børn, som har lyst, har haft vennemappen med hjemme.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Når børnene får ejerskab og selv skaber løsningerne, bliver de håndgribelige og konkrete. Det bliver lettere for børnene at omsætte refleksionerne til situationer i hverdagen.
- Børnene udfordrer deres intelligens, fortælleevne, kreativitet og fantasi, hvilket styrker barnets kognitive udvikling.
- Når der opstår en konfliktsituation, kan personalet referere til historierne i vennemappen og opfordre børnene til at bruge de løsningsforslag, som de er nået frem til i historierne.
- Vennemappen styrker samarbejdet mellem hjem og dagtilbud.

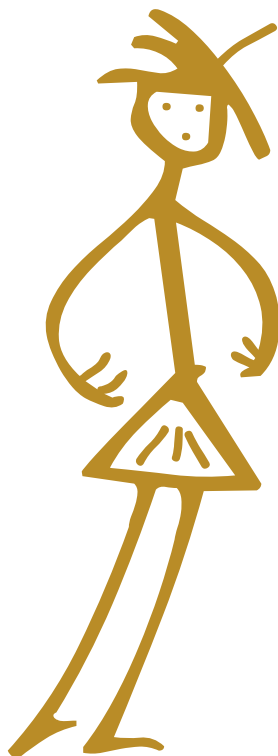

Jeg oplever, at børnene er blevet dygtigere til at komme med løsningsforslag, og jeg tror på, at det giver en anden slags gennemslagskraft hos børnene, når løsninger kommer fra kammerater og ikke fra os voksne.

Sara Bistow, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- Vennemappen kræver, at forældrene vil bruge lidt tid på at skrive deres barns historie ned.
- Alternativt kan børnene gradvist bygge mappen op gennem børnehavetiden i samarbejde med pædagogerne.
- Som supplement til historierne kan børnene tegne en konflikt og skrive centrale ord på blanke ordkort i mappen.
- Børnene kan arbejde i grupper om at lave historier og på den måde få talt om konflikter og løsninger.
- Når vennemappen har været rundt hos gruppens børn, vil det være en god idé at lade mappen holde pause og lade børnene gøre ordene til handling og afprøve nogle af løsningsforslagene.

Sprog og
sanser

Mormors gebis

Beskrevet med input fra pædagog Malene Emdal Olesen, Børnehuset Bjerringbro, Viborg Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Mormors gebis er en metode, som sætter fokus på sprog og dialog i forbindelse med de aktiviteter, der i forvejen foregår i dagtilbuddet. Samtidig med målrettet opmærksomhed på sprog, bogstaver, ord og begreber er der fokus på at give plads til de enkelte børn og en nærværende dialog med dem. Det er en metode, der med sproget som omdrejningspunkt tilgodeser andre vigtige elementer i det pædagogiske arbejde fx børnemiljøet, børneperspektivet og de pædagogiske læreplaners tema om sprog og social kompetence. Målgruppen er særligt de 3-6-årige børn.

Pædagogiske overvejelser

Jo mere opmærksomhed, der er rettet mod dialogen med børnene, jo mere bliver de voksne inviteret ind i børnenes univers, hvor de får indblik i, hvad børnene er optaget af. Mormors gebis arbejder med at skabe rum til en god dialog med børnene og med at styrke børnenes sproglige udvikling. Med metoden vil konkrete projekter, som fx at plante nye blomster i et bed, få lov til at tage lidt længere tid end den praktiske handling, for undervejs skal der tales om plantenavne, arbejdsredskaber mv. Dialogen former sig alt efter børnenes alder og interesser. Helt generelt handler metoden om at styrke og fastholde fokus på dialogen med børnene og det sproglige element. Socialt har det betydning for børnenes evne til at føre en samtale og til at hjælpe og vente på hinanden, stor som lille.

Formål

Formålet med mormors gebis som metode er at:

- styrke børnenes sproglige udvikling og interesse for bogstaverne og deres lyde
- skabe situationer, hvor mindre grupper af børn oplever nærhed med hinanden og en voksen
- holde fokus på processen frem for målet.

Titlen mormors gebis er rammende for metoden, idet det handler om at sætte tempoet ned, tage sig god tid til dialogen og sætte sig i børnehøjde og bare vente på de små oplevelser og betragtninger, man sammen med børnene kan pakke ud og glæde sig over. Alt sammen med processen for øje og uden, at der nødvendigvis kommer et fysisk produkt ud af det hele i sidste ende.

Malene Emdal Olesen, pædagog.

Hvad er konteksten?

Den enkelte voksne kan bruge mormors gebis som en tilgang i sit arbejde med børnene, men det giver naturligvis et bedre udbytte, hvis metoden er en del af hele personalegruppens tilgang til børnene. Man kan indledningsvist planlægge at bruge metoden i forbindelse med konkrete projekter, men ofte vil metoden blive integreret som en del af hverdagen.

Konkrete elementer i metoden

Personalet skal have lyst og motivation til at lade dialogen med børnene fylde rigtig meget. En dialog, hvor der er et særligt fokus på sproget og bogstavernes lyde. Lysten til at tænke i muligheder er afgørende, for det er i de små dagligdagsprojekter, at metoden kan indgå.

Fremgangsmåden – trin for trin

Opstart: Den voksne skal ud fra de input, som børnene i deres fælles dialog løbende giver, udvælge et emne eller et projekt, der skal være omdrejningspunkt. Dernæst opdeler den voksne børnene i mindre grupper, fx ud fra alder eller køn.

Aktivitet: Metoden former sig efter den aktivitet, gruppen er sammen om. Hvis aktiviteten fx handler om, at en gruppe drenge mellem 3-6 år skal bygge et fodboldmål, så går der noget tid med at holde samlinger med børnene, hvor der bliver snakket om, hvilke materialer der skal bruges til byggeprojektet. Der bliver talt om, at træet, de skal bygge med, hedder lægter, og at en hammer hører til kategorien værktøj. Alt sammen bliver suppleret af tegninger af de forskellige ting. Der bliver leget med de bogstavlyde, der hører til de pågældende ting og de, der har lyst over sig i at skrive ordene. Det vil sige, at der bliver brugt en del tid på det sproglige omkring materialerne, inden selve byggeprojektet går i gang. Imens der bliver hamret, bliver der også dvælet ved de forskellige nye ord og bogstavlyde, børnene støder på undervejs.

En anden vigtig aktivitet er dialogisk læsning. Det er en læsning, der kræver mere sproglig interaktion fra barnets side under læsningen. Dialogisk læsning er en enkel og effektiv metode til at understøtte børns tilegnelse af talesproglige kompetencer, der nemt kan tilpasses de forskellige pædagogiske aktiviteter som fx fremstilling af fodboldmål.

Det sociale element: Under hele processen bliver der arbejdet med børnenes sociale kompetencer, idet de ældste bliver øvet i at udvise større tålmodighed og hjælpsomhed over for de yngre. De sociale kompetencer, bliver løbende italesat af den voksne, så børnene på trods af deres opsathed omkring selve projektet og de sproglige udfordringer også bliver bevidste om de sociale elementer.

Der går for nogle af drengegrupperne helt "storebrorprojekt" i det, for de ældste udviser pludselig nye sider af sig selv i samarbejdet med de yngre drenge. Det er fantastisk at opleve, hvor meget empati de har både omkring det sproglige og det praktiske i projekterne.

Malene Emdal Olesen, pædagog

Efterfølgende: I arbejdet med at fastholde de gode samarbejds mønstre, respekten for hinanden osv., som børnene i stor stil udviser igennem projekterne, er det vigtigt løbende at italesætte det i dagligdagen og henvise til de gode eksempler, hvis børnene i situationer mangler handlingsmuligheder. Det samme gælder for de voksne, som efter en tid gerne skulle få metoden så integreret i deres pædagogiske praksis, at den indgår naturligt uanset situation og aktivitet.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Kan indgå som opmærksomhedspunkt i hverdagen med børnene uanset, hvad man er i gang med.
- Styrker børnenes interesse og sproglige opmærksomhed.
- Mange af tilgangene i metoden kan overføres til grupper med børn mellem 0-3 år.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det kan være svært at ændre sine vaner, tænkemåder og handlemønstre. Så i starten skal man være særligt opmærksom på at fastholde dialogen og det sproglige fokus.
- Ting tager længere tid, når man skal nå omkring mange sproglige hjørner. Så man skal huske at processen og børnenes inddragelse i den har stor betydning.

Den sociale trivsel er en stor gevinst med denne enkle metode. Der er undervejs i arbejdet og efterfølgende opstået helt nye sociale netværk børnene imellem. I dagligdagssituationer ser vi nu en helt anden samhørighed i børnegrupperne. Vi oplever, at nogle af de lidt sårbare børn gennemgår en massiv forandring. Det skyldes dels, at de andre børns rummelighed bliver udviklet dels, at de selv får styrket deres sprog og tro på eget værd.

Malene Emdal Olesen, pædagog

Mundmotorikkuffert

Beskrevet med input fra dagplejer Eva Øster, Skals, Viborg Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Mundmotorikkufferten indeholder ting, der på en sjov og legende måde kan styrke børnenes mundmotorik. Situationen omkring arbejdet med mundmotorikkufferten emmer af fællesskab, nærhed og samtale, alt sammen igangsat af den voksne. Metoden henvender sig primært til børn i alderen 1-3 år samt ældre børn, der har behov for særlig indsats omkring mundmotorik.

Pædagogiske overvejelser

De sjove redskaber, der gemmer sig i mundmotorikkufferten, er med til at pirre børnenes nysgerrighed og fastholde deres opmærksomhed og interesse. Ud over det mundmotoriske udbytte, som kufferten giver børnene, så understøtter metoden også børnenes oplevelse af, hvordan samvær føles, og hvad kommunikation betyder i samspillet med andre. En vigtig læring set i relation til børnenes egne evner til at indgå i større børnefællesskaber.

At se, hvordan et barn koncentrerer sig, gør sig umage og studerer sig selv, når det slikker honning af læberne, det er virkelig imponerende. Nogle har meget svært ved det i starten, men børnene synes, det er en sjov udfordring, og stille og roligt bliver de langsomt bedre.

Eva Øster, dagplejer

Formål

Mundmotorikkufferten er med til at:

- styrke barnets mundmotorik
- styrke barnets selvværd og selvstændighed
- styrke barnets fællesskabsfølelse
- øve barnet i at koncentrere sig og vente på tur.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Mundmotorikkuffert er en voksenstyret aktivitet, der kan gennemføres dagligt i en periode eller en gang ugentligt, altså helt efter lyst og behov. Varigheden afhænger fx af, hvor optagede børnene er af opgaverne, og om man vil afprøve alle tingene hver gang. Mundmotorikkufferten er meget fleksibel og vil sagtens kunne gennemføres både udendørs og i legestuen.

Konkrete elementer i metoden

Mundmotorikkufferten er helt konkret en kasse eller en kuffert, som indeholder:

- Tændstikker og stearinlys
- Legetøjstrompet
- Legetøjsmundharpe
- Fløjte
- Fjer, visne blade, vat
- Sugerør
- Honning
- Rosiner
- Spejl – til at se, når man slikker honning af sine læber
- Nyårshorn, der ruller ud, når man puster i det
- Plastikvindmølle, der drejer rundt, når man puster
- Sæbebobler.

Fremgangsmåden trin og trin

Kufferten i brug: Den voksne samler en mindre børnegruppe (ca. 3-5 børn) og sætter sig rundt om et bord. Den voksne starter med at tænde stearinlys med tændstikker. Det skaber både en god atmosfære og giver børnene mulighed for at puste tændstikken ud. På skift introducerer den voksne de forskellige ting i mundmotorikkufferten og viser, hvad tingene kan bruges til.

Fjer, visne blade, vat eller lignende: Børnene puster til de forskellige ting og kæmper eventuelt om at puste tingene over på den anden side af bordet.

Sugerør: Børnene bruger sugerørene til at drikke, puste til ovenstående ting eller eventuelt puste bobler i skummetmælk.

Trompet, fløjte og mundharmonika: Børnene spiller på skift på tingene.

Sæbebobler: Børnene puster på skift bobler.

Spejl og honning: Smør som motivation honning på som læbestift. Lad børnene slikke sig om munden og lave forskellige grimasser, mens de ser sig i spejlet.

Rosiner: Spis rosinerne fra bordet uden at bruge hænder.

Det sociale element: Under legen med kufferten kan det styrke fællesskabsfølelsen, hvis den voksne løbende italesætter, hvad de enkelte børn er i gang med og mestrer. Det kan styrke børnenes opfattelse af egen kunnen samt forholdet til de øvrige børn.

AFSLUTTENDE VURDERING

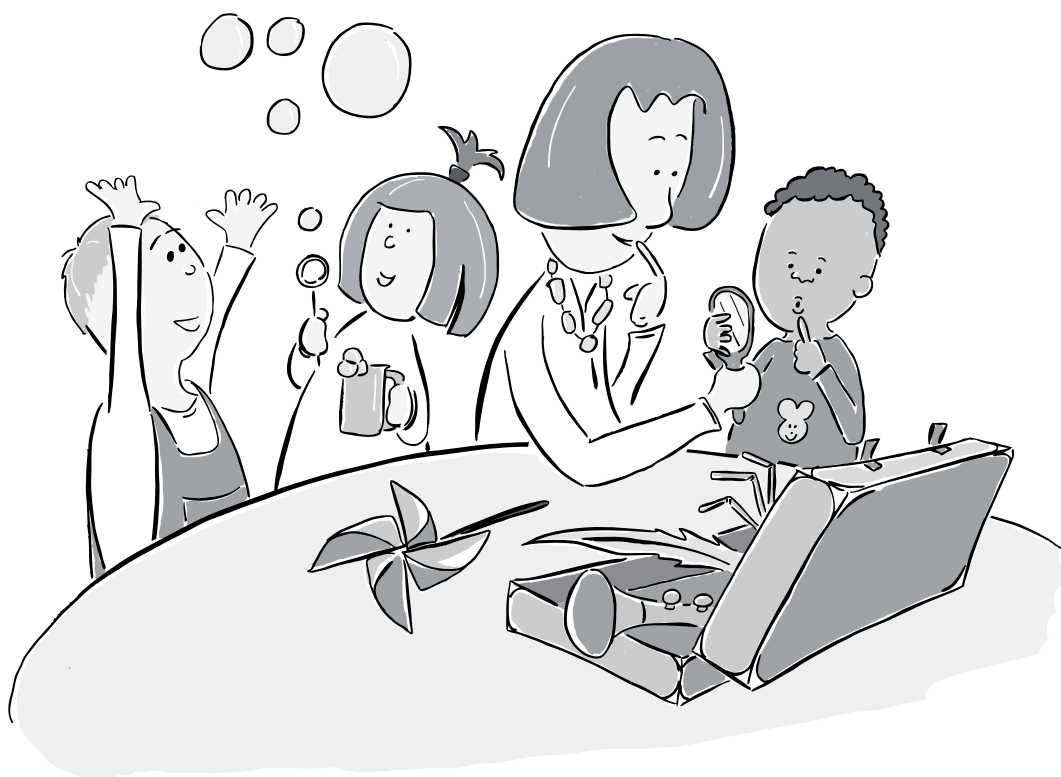

Fordele ved metoden

- Når man samles omkring kufferten, bliver der skabt en særlig stemning af koncentration og nærhed.
- Børnene får succesoplevelser ved fx at se boblerne dukke op i mælken og vattet blive pustet ned fra bordet.
- Børnene får styrket deres sanser og muskler omkring munden.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Metoden kræver engagement og motivation fra den voksne. Det kan blandt andet styrkes ved, at den voksne udveksler erfaringer med kolleger og jævnligt bytter ud i kuffertens indhold.
- Har man børn, der er særligt optagede af kufferten eller har særligt brug for at styrke deres mundmotorik, kan metoden let introduceres for forældrene, som kan gøre brug af enkelte af tingene sammen med barnet i hjemmet.

Samtalekuffert

Beskrevet med input fra dagplejer Eva Øster, Skals, Viborg Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Når de yngste børns sproglige udvikling skal i fokus, så kan en *samtalekuffert* være vejen frem. Gennem nærhed og samtale støtter samtalekufferten barnets udvidelse af sit ordforråd og sin forståelse af, hvordan sproget virker i samspillet med andre. Samtidig har metoden en inkluderende funktion og understøtter barnets evne til på sigt at indgå i relationer og trivsel i forhold til at indgå i et større børnefællesskab. Samtalekufferten henvender sig til børn i alderen 1-3 år samt til ældre børn, der har brug for ekstra sprogstimulering.

Pædagogiske overvejelser

Metoden arbejder med at fastholde barnets opmærksomhed og interesse og samtidig give barnet overskud til i eget tempo at øge sit ordforråd og sin forståelse for, hvordan sproget virker i samspillet med andre. Der er fokus på sprog og samtale, italesættelse og samvær, alt sammen med til at gøre barnet bevidst om, hvem det er i forhold til sine omgivelser. Samtalekufferten tager højde for, at det for børn i 1-3-årsalderen er vigtigt, at kommunikationen tager afsæt i konkrete her-og-nu-situationer bygget op omkring nærhed og gentagelser.

Kufferten skaber et fælles rum, hvor der er fokus på det enkelte barn på skift. Det oplever jeg, at børnene virkelig vokser af. De tør sige mere og mere. En pige var meget stille i alle sammenhænge, men efter en målrettet indsats med kufferten begyndte pigen at fortælle mere og mere i alle mulige sammenhænge – også derhjemme. Det er så dejligt at se.

Eva Øster, dagplejer.

Formål

Samtalekufferten har alt afhængigt af barnets alder til formål at:

- øve barnets mod til at sige noget i gruppesammenhæng
- øve barnet i at koncentrere sig, vente på tur og lytte til andre
- styrke barnets selvværd og selvstændighed
- styrke barnets evne til at give udtryk for tanker og følelser
- styrke relationerne i børnegruppen og øge børnenes kendskab til, hvem hinanden er.

Hvad er konteksten?

Samtalekufferten er anvendelig som en daglig tilbagevendende aktivitet eller som en aktivitet, der gennemføres et par gange om ugen. Det tager ca. 20-30 minutter at gennemgå indholdet i kufferten, men det er ikke afgørende, at alt bliver gennemgået hver gang.

Konkrete elementer i metoden

Samtalekuffert er en lille kuffert, der indeholder:

- Et tøjdyr fx musen Frederik.
- Fotoalbum med billeder af børnenes forældre, søskende, bedsteforældre, kæledyr eller andre ting, der betyder noget for børnene, og billeder af børnene, fra de var helt små.
- Bøger, der lægger op til samtale og fællesskab, fx *Familien Bartoldy* og rim- og remsebogen *Nede i Fru Hansens kælder*.
- Billedkort med tilhørende rim eller remse. Lav fx seks A4-sider med forskellige fotos af dyr eller andre ting, som er genkendelige for barnet. Skriv på bagsiden et opdigtet eller allerede kendt rim eller en remse, der siger noget om det enkelte foto. Fx:

Kat: Der er musik i en hammer, der er musik i en svale, der er musik i en missekat, når du jokker på dens hale.

Kop: Vi puster i et sugerør, hvad er det, vi nu kan høre, mælken i den lille kop, bobler fint helt derop, til kanten af vores kop.

Krokodille: Min mund er enorm og har knivskarpe tænder, men jeg spiser tit bare fisk eller ænder. Dog kunne jeg sluge en mand, hvis jeg ville, jeg er nemlig en stor krokodille.

Løve: Ugle, kugle, snif, snaf, mon vi møder en giraf eller løven, som er sur, fordi den ikke fik sin lur.

Fremgangsmåden – trin for trin

Konceptet omkring kufferten: Kufferten skal skabe et fælles rum præget af nærhed og tid til fokus på det enkelte barn. Den voksne er igangsætter og skaber en tryk og genkendelig atmosfære, hvor børnene føler sig som en del af fællesskabet og får brugt deres kommunikative evner. Det er derfor ikke hensigtsmæssigt, at børn leger med kufferten alene.

I gang med kufferten: En mindre børnegruppe (ca. 3-8 børn) finder sammen med en voksen samtalekufferten frem. De sætter sig sammen på gulvet og starter med at synge en goddag- eller navnesang.

Er Frederik hjemme?: Børnene banker på skift på kufferten for at se, om Frederik er hjemme. Den voksne åbner kufferten, og Frederik kommer ud og siger goddag til børnene. Den voksne fanger børnenes fokus og interesse ved at lave sin stemme lidt om og tale for Frederik. Det kan også være, at Frederik får halen i klemme i kufferten eller er lidt genert ved at skulle møde børnene. Frederik siger goddag til alle børnene og får måske på skift et kram eller et kys på snuden. Frederik spørger på skift, hvad det enkelte barn hedder, hvor det bor, hvad det har lavet i weekenden eller til andet, der er relevant for barnet her og nu.

Hvad er der i kufferten?: Børnene og den voksne gennemgår sammen med Frederik de øvrige ting i kufferten. Det er underordnet i hvilken rækkefølge tingene i kufferten gennemgås. Det vigtigste er, at den voksne ved hjælp af Frederik hele tiden motiverer børnene til at bruge deres nonverbale og verbale sprog.

Brug billedkortene til at snakke om, hvad det er for et dyr eller en ting, der er på billedet. Læs derefter rimet eller remsen op i fællesskab.

Brug fotoalbummet til at snakke om, hvad og hvem der er på billederne. Børnene kan på skift fortælle, hvem der er på billederne – "Det er min mor" eller "det er min hund Walther". Den voksne hjælper de yngste børn med at sætte ord på.

Brug bøgerne til at snakke om, hvad der sker på illustrationerne. Få eventuelt børnene til at finde forskellige ting eller dyr. De mindre børn, hvis sprog ikke er så udviklet endnu, kan finde tingene ved at pege. Den voksne sætter ord på det, de peger på.

Farvel Frederik: Når alle tingene er gennemgået, siger Frederik farvel og lægger sig ned i kufferten igen. Slut eventuelt af med en farvelsang, inden børn og voksen sætter kufferten på plads igen.

AFSLUTTENDE VURDERING

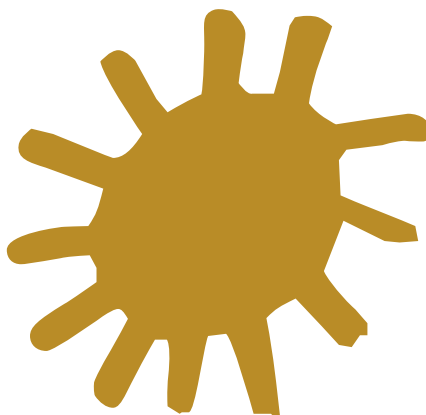
Fordele ved metoden

- Tøjdyret får børnene til at åbne sig og får dem i gang med at tale.
- Børnene lærer at dele, vente på tur og får kendskab til, hvem hinanden er.
- Børnene får en følelse af og lærer, hvad det vil sige at være del af et fællesskab.
- Metoden sikrer at, den voksne er nærværende i samspillet med det enkelte barn, ved at lytte til og have øjenkontakt med hvert enkelt barn.
- Samtalekufferten inkluderer i høj grad alle børn i gruppen.
- Fagligt sikrer metoden, at den voksne får mulighed for at følge barnets sproglige udvikling og blive opmærksom på de børn, som eventuelt har vanskeligt ved at kommunikere.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det kan være en udfordring at få forældrene til at komme med billeder til fotoalbummet. Giv eventuelt forældrene en seddel med hjem, der forklarer formålet med og fordelene ved billederne i forhold til barnets udvikling og trivsel.
- Den voksnes motivation og inspiration fastholdes gennem erfaringsudveksling med kolleger, dagplejepædagog og leder. Det anbefales jævnligt at evaluere arbejdet med samtalekufferten på et personalemøde eller et statusmøde.

Sangskatten

Beskrevet med input fra pædagog Camilla Hvingel, Rosengården, Haderslev Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Sangskatten er en metode, hvor børnene gennem valg af sang får mulighed for at opleve medbestemmelse, og det er med til at styrke det enkelte barns fornemmelse af at være del af et større fællesskab. Sangskatten er en enkel metode, men har stor værdi, da den fremmer barnets oplevelse af tryghed og trivsel i dagtilbuddet. Metoden er særligt velegnet til børn fra ½-3 år.

Pædagogiske overvejelser

En måde at sikre, at barnet føler sig trygt og kommer til at trives i dagtilbuddet, er at skabe forudsigelighed og genkendelighed og sikre, at barnet, hvis sprog endnu er begrænset, føler sig set, hørt og forstået. Sangskatten skaber tryghed gennem forudsigelighed og genkendelighed og styrker barnets alsidige personlige og sociale kompetencer, idet barnet bliver fortrolig med turtagning, lærer at respektere andres valg og oplever, hvordan egne valg påvirker omgivelserne.

Formål

Formålet med sangskatten er, at barnet:

- oplever tryghed gennem genkendelighed
- oplever medbestemmelse
- lærer at turde være i centrum for en stund
- lærer at vente på tur og træffe valg
- føler glæde ved at blive accepteret og respekteret af sine omgivelser.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Det er en god ide at gøre sangskatten til en fast forankret del af den daglige praksis i dagtilbuddet. For at opnå forudsigelighed og genkendelighed kan man vælge et fast tidspunkt på dagen, hvor det passer bedst ind i de øvrige rutiner. Det er en metode, man sagtens kan gennemføre og have glæde af at have med på tur, når først børnene er vant til fremgangsmåden.

Konkrete elementer i metoden

Til sangskatten skal man bruge en kuffert eller kasse med låg (fx en skotøjsæske). I æsken skal der være ca. 10 forskellige ting og figurer, der symboliserer en sang. (Mariehøne i træ = *Mariehønen evigglad*, plastikedderkop = *Lille Peter Edderkop*).

Fremgangsmåden – trin for trin

Sangskatten i brug: Personalet samler børnene i en rundkreds på gulvet. Sangskatten stilles midt i rundkredsen. Hvert barn får efter tur lov til at vælge en ting eller figur fra sangskatten, hvorefter alle synger pågældende sang.

Valg af figur og sang: Personalet sørger for, at måden, hvorpå et barn vælger en sang, passer til barnets alder, evner og ressourcer. De yngste børn vælger (ofte tilfældigt) en ting eller figur ved konkret at pege på eller at tage en ting eller figur fra sangskatten. De større børn vælger fx ved at benævne den ting eller figur, som de tager op fra skatten. Barnet kan eventuelt også nævne, hvilken sang eller handling der knytter sig til figuren. Når sangen er slut, lægger barnet tingen eller figuren tilbage i sangskatten, og det næste barn får lov til at åbne kassen og vælge en sang. Vælger et barn den samme sang, så synger man sangen igen.

AFSLUTTENDE VURDERING

Fordele ved metoden

- Sangskatten inkluderer og motiverer alle børn i børnegruppen, da den kan tilpasses det enkelte barns evner og ressourcer. Børnene får en bedre forståelse for de sociale spilleregler og føler sig trygge og glade i fællesskabet på stuen.
- Det er en god måde at skabe en fast rutine. Sangskatten bliver hurtigt kendt for barnet, og det skaber tryghed for børnene, at de ved, hvad der skal foregå. Nystartede børn finder hurtigt tryghed gennem inddragelsen, forudsigeligheden og genkendeligheden.
- Skaber ro og opmærksomhed omkring børnene og overskud til, at personalet kan nå rundt til alle børn.

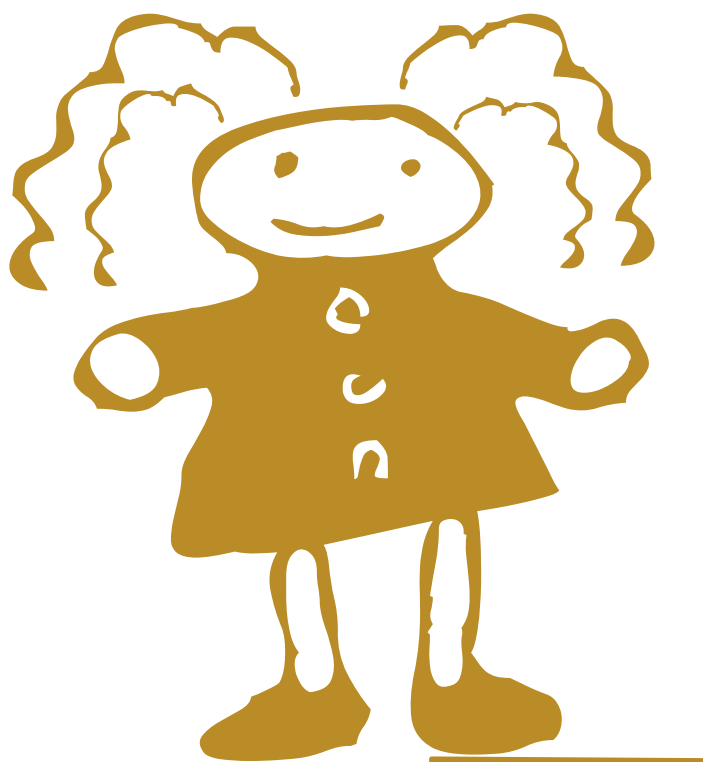
At se børnenes glæde, smil og begejstring, når vi tager sangskatten frem, det er virkelig rart. Vi oplever, at selv nye børn på 8-9 måneder hurtigt bliver trygge. Det er blandt andet, fordi de ved, hvad der skal ske, når vi fx tager sangskatten frem. Det, at vi bruger sangen, giver i sig selv noget godt, for musik stimulerer og fanger børnene. Systematikken og genkendeligheden skaber yderligere glæde hos børnene.

Camilla Hvingel, pædagog

Forhold, man skal være opmærksom på

- At personalet respekterer barnets valg af figur – også selv om et barn vælger den sang, som lige er blevet sunget.
- At personalet får sangskatten implementeret som en fast rutine.
- At det efter en periode kan være godt at udskifte nogle af figurerne, så der fortsat er udfordringer og spænding for de ældste børn.

Sansekuffert

Beskrevet med input fra dagplejer Gitte Matz, Glostrup Kommune

---

BAGGRUND

Kort om metoden

Sansekuffert er en metode, der har fokus på at styrke barnets kropslige udvikling og fornemmelse af sig selv. Indholdet i kufferten stimulerer barnets sanser og kropsbevidsthed, og samtidig træner og udfordrer det barnets fornemmelse for tings konsistens. Metoden er målrettet børn i alderen ½-3 år. Den er særlig anvendelig i arbejdet med at stimulere for tidligt fødte børns sanser eller særligt sensitive børn, men kan anvendes til alle børn i alle aldre.

Pædagogiske overvejelser

Barnets evne til at mærke efter på egen krop, hvad der er rart eller ubehageligt, rigtig eller forkert er grundlæggende egenskaber. Den sansemotoriske stimulation, som sansekufferten giver redskaber til, er med til at skærpe barnets sanser, så barnet bliver bedre til at modtage indtryk, bearbejde dem og føle sig i bedre harmoni med sig selv og sine omgivelser. Hos nogle børn viser deres særlige sensitivitet sig som en tydelig uro i kroppen eller ubehag ved at holde andre i hånden, blive rørt ved, få sand mellem sine bare tæer, røre ved modellervoks osv. Alt sammen noget, som sansekufferten kan være med til at arbejde med.

Jeg har en pige, der ikke vil lave fingermaling eller ælte dej. Men efter at jeg gennem længere tid har arbejdet med sansekufferten i hele børnegruppen, bliver hun langsomt modigere. Ved at gå langsomt frem og ved at lege med de forskellige bløde og hårde ting, der findes i kufferten, begynder pigen efterhånden at ville lave fingermaling og være med til at ælte brøddejen. Jeg oplever, at hun bliver mere og mere tryk ved at røre ved forskellige ting også udenfor. Efter et halvt år turde pigen røre ved dej og maling, og det samme mønster har jeg set hos andre børn, når jeg har arbejdet med sansekufferten.

Gitte Matz, dagplejer

Formål

Sansekuffert er med til at:

- skabe trykthed og tillid mellem barn og voksen og børn inbyrdes
- øge barnets kropsbevidsthed
- øge barnets koncentrationsevne og indlæring
- skabe grundlag for harmonisk udvikling.

METODEBESKRIVELSE

Hvad er konteksten?

Indtil børnene bliver fortrolige med kufferten, er det en fordel at bruge den hver dag. Senere kan kufferten tages frem regelmæssigt. Især hos de mindste børn har det stor betydning, at børnene oplever gentagelser og fast rutiner. Metoden er god at bruge i tilfælde, hvor et barn er opkørt eller utrøsteligt.

Konkrete elementer i metoden

Sansekuffert består af en lille kuffert med en række ting, der har forskellig konsistens og dermed giver varierede sanseoplevelser. Kufferten kan sammensættes af mange forskellige dagligdagsting. Det vigtigste er, at tingene har forskellig konsistens fx blød, stiv eller kildrende.

Sansekufferten kan fx indeholde:

- Kartoffelskrællehandsker
- Svampe
- Bagepensler
- Neglebørster
- Malepensler
- Fjer
- Små bolde med knopper
- Kastanjer.

Fremgangsmåden – trin for trin

Brug af sansekufferten: Den voksne sætter sig på gulvet med børnegruppen tæt ved sig og præsenterer kufferten. Den voksne præsenterer en ting af gangen ved at vise på egen krop, hvordan tingen virker og understreger med ansigt og kropsmimik, at det føles rart, kildrende, beroligende osv. Derefter guider den voksne børnene i at massere og nusse hinanden uden på tøjjet med de forskellige remedier i kufferten. Den voksne masserer børnene på skift.

Leg med sansekufferten: Når børnene er fortrolige med kufferten, kan man vælge at lade børnene bruge kufferten uden for den fælles aktivitet. I legestuesammenhæng kan sansekufferten også være relevant fx i forbindelse med et forløb omkring sansemotorik.

AFSLUTTENDE VURDERING

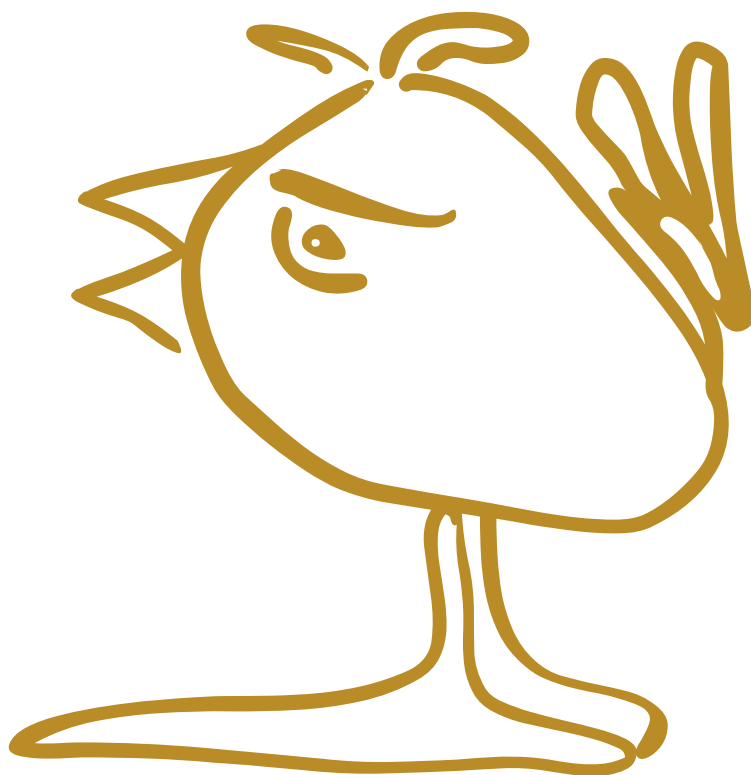
Fordele ved metoden

- Barnet opnår større tillid til sig selv og tør i højere grad interagere med sine omgivelser.
- Kufferten skaber tryghed og tillid mellem barn og voksen samt internt mellem børnene.
- Metoden støtter barnet i at bevæge sig ud i og opleve verden.

- Især for tidligt fødte børn kan have svært ved at mærke sig selv og andre. Sansekufferten stimulerer barnets sanser, hvilket langsomt vænner barnet til forskellige sanseoplevelser. Børnene oplever stolthed og selvtilfredshed, når det tør prøve en ting første gang.
- Børnegruppen falder ned i tempo ved brug af sansekuffert.
- Sansekufferten er enkel og let at introducere til forældrene.

Forhold, man skal være opmærksom på

- Det er ikke alle børn, der har mod på at deltage de første gange, og de skal derfor have mere tid, inden de tør prøve de forskellige ting.

Oversigts-
skema

OVERSIGTSSKEMA

	Metode	Alder	Fokus	God til at arbejde med
Forståelse af sig selv og andre	Bamse Buller	2-3	Miniforløb for alle to-treårige	Fællesskab og venskab
	Børnecoaching	3-6	Helhedsindsats, kultur	Relationen mellem pædagog og barn Børn, som mærker sig selv og kan se handlemuligheder
	Dialogbogen	0-6	Enkelte børn	Positive historier og dialog mellem barn, hjem og dagtilbud
	Den rare stol	5-6	Miniforløb for børnegruppe	Fokus på styrker og ressourcer, barn til barn
	Familiegalleri	0-3	Helhedsindsats, alle børn	Tryghed i børnehøjde, familie
	Internationale uger	0-6	Miniforløb for børnegruppe	Forståelse for kultur og traditioner
	Selvportrætter	5-6	Miniforløb for børnegruppe	Børns forståelse af sig selv og tegning
Børn hjælper børn	Førstehjælp i omsorg	3-6	Helhedsindsats, kultur	Hjælpsomhed og førstehjælp
	Har du spurgt en kammerat først?	3-6	Helhedsindsats, kultur	Hjælpsomhed mellem børn
	Legebænken	4-6	For alle børn	Legefællesskab og opmærksomhed på hinanden
	Makkerpar	3-6	Miniforløb for børnegruppe	Samarbejde – børn hjælper børn
	Sig ja	3-6	Miniforløb for alle børn	Legekammerater – at komme med i leg
	Små og store venner	3-6	For alle de ældste og yngste børn	Hjælpsomhed og omsorg mellem børn i forskellige aldre
Struktur på aktiviteter og leg	Aktivitetstavle i børnehaven	3-6	For alle børn	Struktureret leg og legemuligheder
	Aktivitetstavle i vuggestuen	0-3	For alle børn	Struktureret leg og legemuligheder
	De fire fællesskaber	3-6	Helhedsindsats, kultur eller længerevarende projekt for alle børn	Frivillige og forudbestemte fællesskaber og aktiviteter
	Slåskultur	3-6	Miniforløb for børnegruppe	Strukturerede kampe
	Tilrettelagt leg med børnemøder	5-6	Længerevarende projekt for børnegruppen	Struktureret leg og legekompetencer
Systematik og overblik	Gode situationer – god adfærd	0-6	Helhedsindsats, kultur	Personalets bekymringer omkring børn Refleksion over pædagogisk praksis
	Kaoslinjen	0-6	Helhedsindsats	Personalets bekymringer omkring børn Refleksion over pædagogisk praksis
	Kognitiv sagsformulering	0-6	Helhedsindsats, enkelte børn	Et helhedsbillede af, hvad der styrker og modarbejder barnet i hverdagen
	Praksisfortælling	0-6	Helhedsindsats, kultur	Refleksion over pædagogisk praksis
	Sorgkassen	0-6	Helhedsindsats, kultur	Håndtering af sorg og kriser
	Styr på relationerne	½-6	Helhedsindsats, alle børn	Overblik over børnenes relationer til hinanden og til de voksne
	Venskaber	3-6	For alle børn	Overblik over relationer
De fysiske rammer	Indretning med læringsmiljø	½-6	Helhedsindsats, kultur	Læring og legemuligheder – indretning af rum
	Temakasser	½-6	Helhedsindsats, kultur	Læring og legemuligheder på legepladsen
	Børnemiljøtermometeret	0-6	For alle børn	Børnenes perspektiv på børnemiljøet i deres dagtilbud
Fokus på børnenes perspektiv	Børnenes spor	0-6	Helhedsindsats, kultur	Aktiviteter og planlægning ud fra børnenes interesser
	Værdier i børnehøjde	0-6	Helhedsindsats, kultur	Fællesskabets værdier
	Børnehavebogen	2-3	For alle nye børn	Introduktion til børnehavelivet
Overgange	Hjemmebesøg	0-3	For alle nye børn	Introduktion til dagpleje-, vuggestue- eller børnehavelivet
	Overgangsritual	2-3	For alle nye børnehavebørn	Overgangen mellem vuggestue/dagpleje og børnehave
Konflikt-håndtering	Forumspil	3-6	Miniforløb for børnegruppe	Konflikt håndtering gennem dukketeater
	Vennemappen	4-6	Miniforløb for børnegruppe	Konflikt håndtering gennem historier og eksempler
	Mormors gebis	3-6	Miniforløb for børnegruppe eller helhedsindsats	Sprog, bogstaver, ord og begreber
Sprog og sanser	Mundmotorikkuffert	1-3	Miniforløb for børnegruppe	Styrkelse af mundmotorik
	Samtalekuffert	1-3	Miniforløb for børnegruppe	Sprogforståelse og ordforråd
	Sangskatten	½-3	Miniforløb for børnegruppe eller helhedsindsats	Sang og fællesskab
	Sansekuffert	½-3	Miniforløb for børnegruppe	Tryghed, sanser og kropsbevidsthed

Metodehåndbogen præsenterer en række eksempler på, hvordan praktikere gennemfører projekter eller mindre tiltag, der fremmer den sociale trivsel blandt børnene og styrker børnefællesskaberne. En virkning andre praktikere forhåbentlig kan opleve ved at anvende og tilpasse metoderne til egen praksis. Bogens overordnede formål er:

- At samle og videreformidle metoder, der er forankret i praksis
- At inspirere dagtilbud med konkrete og anvendelige metoder til arbejdet med børns trivsel.

Metoderne giver inspiration til, hvordan pædagoger, dagplejere og andre pædagogisk interesserede kan tilrettelægge aktiviteter og organisere deres hverdag, så de bedst muligt fremmer børnegruppens trivsel i dagtilbuddet. Metoderne peger både på løsninger, hvor det handler om enkle tiltag, som den enkelte pædagog og børnegruppe kan praktisere og løsninger, der er gennemgribende for hele dagtilbuddet.

Den sociale trivsel er en stor gevinst med denne enkle metode [Mormors gebis]. Der er undervejs i arbejdet og efterfølgende opstået helt nye sociale netværk børnene imellem. I dagligdagssituationer ser vi nu en helt anden samhørighed i børnegruppen. Vi oplever, at nogle af de lidt sårbare børn gennemgår en massiv forandring. Det skyldes dels, at de andre børns rummelighed bliver udviklet dels, at de selv får styrket deres sprog og tro på eget værd.

Malene Emdal Olesen, pædagog.

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø
Danish Centre of Educational Environment
Blommevej 40 · DK - 8930 Randers NØ
dcum@dcum.dk · +45 722 654 00
www.dcum.dk

DCUM er et uafhængigt statsligt center, der skal medvirke til at sikre og udvikle et godt undervisningsmiljø på uddannelsessteder og et godt børnemiljø i dagtilbud